اول فصل

د ذو الحجې داولو لسو ورځو فضیلتونه

اول حدیث: [عن ابي هريرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ ما من ايام احب الي الله ان يتعبد له فيها من عشر ذی الحجة يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة و قيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر[1]].

ترجمه: د حضرت ابو هریره ﷺ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل: یوه ورځ داسي نسته چي په هغه کي عبادت و خدای پاک ته د ذو الحجې تر لسو ورځو زیات خوښ وي، ځکه چه د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کي د هري ورځي روژه د یوه کال د روژو سره برابره ده او د هري شپې عبادت ئې د شب قدر د عبادت سره برابر دئ.

تشریح: د نبي کریم ﷺ د ارشاد څخه د ذوالحجې د اولو لسو ورځو څومره غټ فضیلت معلوم سو، هغه دا چي که یو سړی په دې ورځو کي یوه روژه ونیسي نو د یوه کال د روژو ثواب ورکول کېږي او که دوې ورځي روژه ونیسي نو د دوو کالو د روژو ثواب ورکول کېږي او که داسي یو څوک چه د آخرت حریص وي په دغو ورځو کي پوره نهه روژې ونیسي نو هغه ته د نهو کالو د روژو ثواب ورکول کېږي، دا خو د ورځي فضیلت دئ او د شپې فضیلت داسي دئ چي اول خو په روژه کي شب قدر معلومول یقیني نه دي که معلوم هم سي

---

[1] مشکوة المصابیح: [illegible] ټوک – ۱۲[illegible] مخ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه صرف د یوې شپې فضیلت دئ مګر په دې شپو کې هره شپه بیداربدل هر سړی د شب قدر د عبادت ثواب حاصلولای سي او د شب قدر ثواب د زرو میاشتو څخه غوره ښودل سوی دئ، چې په هغه کې تقریباً دېرش زره شپې راځي نو ګواکې په شب قدر کې عبادت کول د دېرشو زرو شپو تر عبادت غوره دئ، اوس نو په دغو شپو کې په عبادت کولو سره هر سړی دومره ډېر ثواب تر لاسه کولای سي. (وفي ذلک فلیتنافس المتنافسون) د آخرت د ګټې والا دې راسي او خپل طاقت دې ښکاره کړي.

دوهم حدیث: [حدثنا مسددنا ابو عوانة عن الحر بن الصیاح عن هنیدة بن خالد عن امراته عن بعض ازواج النبي ﷺ قالت: کان رسول الله ﷺ یصوم تسع ذي الحجة و یوم عاشورا[1]].

ترجمه: د نبي کریم ﷺ د ځینو ښځو (کوروالاوو) څخه روایت دئ چې د نبي کریم ﷺ عادت داسې وو چې روژه به ئې نیوله په نهمه ورځ د ذو الحجې او په ورځ دعاشورا... (د محرم الحرام د میاشتی لسمه ورځ).

دریم حدیث: [و عن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ما من ایام العمل الصالح فیها احب الي الله عزوجل من هذه الایام یعني ایام العشر قالوا: یا رسول الله ولا الجهاد في سبیل الله؟ قال ولا الجهاد في سبیل الله الا رجل خرج بنفسه و

---

(1) سنن لابی داؤد: اول ټوک – ۳۳۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماله ثم لم يرجع من ذلک بشئ[1]].

ترجمه: له حضرت ابن عباس رضي الله عنه **څخه** روايت دئ، ده وويل چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمايل: نسته داسي ورځي چي عمل صالح په هغو ورځو کي ډېر محبوب وي الله جل جلاله ته تر دغو لسو ورځو، صحابه کرامو ورته وويل چي: آيا جهاد في سبيل الله هم نه دئ محبوب تر دغو ورځو؟ نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل چي نه جهاد في سبيل الله، مګر هغه سړی چي په سر او مال سره جهاد ته ولاړ سي وروسته بيا د هيڅ شی سره رجوع ونه کړی (نه خپله راسي او نه مال راوړي).

څلورم حديث: [وفي رواية البيهقي قال ما من عمل ازكي عندالله ولا اعظم اجرا من خير يعمله في عشر الاضحي قيل ولاالجهاد في سبيل الله الخ فكان سعيد بن جبير اذا دخل ايام العشر اجتهد اجتهادا شديدا حتميا يكاد يقدرعليه[2]].

ترجمه: د بيهقي په يوه روايت کي راغلي دي چي نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل: نسته يو داسي عمل چي ډېر پاک وي په نزد د الله او غټ وي د اجر په لحاظ تر هغه خير کار چه څوک ئې په لسو ورځو د لوی اختر کي وکړي.

پنځم حديث: [وعن جابر رضي الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال: افضل ايام الدنيا العشر يعني عشر ذی الحجة قيل ولامثلهن في سبيل الله؟ قال ولا مثلهن في سبيل الله

---

(1) الترغيب والترهيب: اول ټوک – ۱۹۸ مخ.

(2) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۹۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الا رجل عفر وجهه بالتراب[1]].

ترجمه: د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چي افضل د ورځو د دنيا لس ورځي د ذو الحجې دي ...

شپږم حديث: [وعن انس بن مالک ﷺ قال كان يقال في ايام العشر بكل يوم الف يوم ويوم عرفة عشرة الاف يوم قال يعني في الفضل[2]].

ترجمه: د حضرت انس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دئ چي ويل کېدل د لسو ورځو په باره کي چه د هري ورځي په مقابل کي ئې زر ورځي دي او ورځ د عرفات لس زره ورځي ده يعني په فضيلت کي.

اووم حديث: [وعن الاوزاعي رحمة الله عليه قال: بلغني ان العمل في اليوم من ايام العشر كقدر غزوة في سبيل الله، يصام نهارها و يحرس ليلها الا ان يختص امرؤ بشهادة[3]].

ترجمه: د امام اوزاعي رحمة الله عليه څخه روايت دئ، دی فرمايي چي ما ته دا خبره رارسېدلې ده چي يو عمل په يوه ورځ د دغو لسو ورځو کي داسي دئ لکه غزا په لار کي د الله جل جلاله چي د ورځي روژې نيول کېږی په دغه غزا کي او د شپې پيره کېږي مګر هغه څوک چي هغه خاص کړل سي په شهادت سره (يعني د هغه ثوابونه ډېر دي).

---

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۹۹ مخ.

(2) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۲۰۰ مخ.

(3) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۲۰۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کې د الله ﷻ د ذکر ډېروالی کوئ

اول حدیث: [وعن ابن عباس رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ ما من ایام اعظم عندالله ولا احب الي الله العمل فيهن من ايام العشر فاكثروا فيهن من التسبيح والتهليل والتحميد والتكبير[1]].

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دئ چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: الله تعالی ته د ذو الحجې د اولو لسو ماسوا بله ډېره مبارکه ورځ نسته او نه د دغو ورځو تر عمل د بلې ورځې عمل محبوب او خوښ دئ ځکه نو تاسې په دغو ورځو کې تسبیح، تهلیل، تکبیر او تحمید ډېر ډېر کوئ.

تشریح: تسبیح، تهلیل، تکبیر او تحمید د دیني ژبې خاص لفظونه دي. له تسبیح څخه سبحان الله ویل، له تهلیل څخه لااله الاالله ویل، له تکبیر څخه الله اکبر ویل او له تحمید څخه الحمد لله ویل مراد دي، دغه ډېر مبارک کلمات دي، په احادیثو کې د دغو ډېر فضایل راغلي دي.

دوهم حدیث: نبي کریم ﷺ یو وار صحابو کرامو ته وفرمایل: آیا په تاسې کې داسې سړی سته چه هره ورځ د احد د غره برابر عمل وکړي؟ صحابه کرامو عرض وکړ: یارسول الله ﷺ! د دې څوک طاقت لري چه هره ورځ د احد د غره په اندازه عمل وکړی. نبي کریم ﷺ وفرمایل: په تاسې کی ئې هر څوک طاقت لري. صحابهٔ کرامو

---

(1) اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۵۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض وکړ: د دې څه طريقه ده؟ وې فرمايل: د سبحان الله ثواب د احد تر غره زيات دئ، د لااله الاالله ثواب د احد تر غره زيات دئ، د الحمدلله ثواب د احد تر غره ډېر دئ د الله اکبر ثواب د احد تر غره زيات دئ(1).

دريم حديث: په يو بل حديث شريف کې نبي کريم ﷺ فرمايلي دي چې: سبحان الله سل واره وايا‌ست د دې ثواب داسي دئ لکه تاسي چې سل عربي مريان ازاد کړئ، او الحمدلله سل واره وايا‌ست د دې ثواب داسي دئ لکه تاسي چې سل اسان د سامان سره په جهاد کې د سپرتيا له پاره ورکړئ او الله اکبر سل واره وايا‌ست د دې ثواب داسي دئ لکه تاسي چې سل اوښان په خيرات کې حلال کړئ او هغه قبول سوه او لااله الاالله سل واره وايا‌ست د دې ثواب د آسمان او مځکې تر مابين خلا ډکوي(2).

لهذا په دې مبارکو ورځو کې په ډېره پابندي سره د ذکر سوو کلماتو ويل په کار دي او د استغفار او درود شريف هم خاص پابندي کول په کار دي.

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۴۳۴ مخ.
(2) فيض القدير: څلرم ټوک – ۱۱۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ذوالحجې په اولو لسو ورځو کښې د روژو او په شپه کې دعبادت فضیلت

اول حدیث: [وعن ابي هريرة ﷺ قال: قال رسول الله ﷺ ما من ايام احب الي الله ان يتعبد له فيها من عشر ذي الحجة يعدل صيام كل يوم منها بصيام سنة و قيام كل ليلة منها بقيام ليلة القدر(1)].

ترجمه: د حضرت ابو هریره ﷺ څخه روایت دئ چې رسول الله ﷺ وفرمایل: یوه ورځ داسې نسته چې په هغه کې عبادت و خدای پاک ته د ذو الحجې تر لسو ورځو زیات خوښ وي ځکه چه د ذي الحجې په اولو لسو ورځو کې د هرې ورځې روژه د یوه کال د روژو سره برابره ده او د هرې شپې عبادت ئې د شب قدر د عبادت سره برابر دئ.

تشریح: د شپې فضیلت ئې داسې دئ چې اول خو په روژه کې شب قدر معلومول یقیني نه دي که معلوم هم سي نو هغه صرف د یوې شپې فضیلت دئ مګر په دې شپو کې هره شپه بیدارېدل هر سړی د شب قدر د عبادت ثواب حاصلولای سي او د شب قدر ثواب د زرو میاشتو څخه غوره ښودل سوی دئ چې په هغه کې تقریباً درېش زره شپې راځي نو ګواکې په شب قدر کې عبادت کول د درېشو زرو شپو تر عبادت غوره دئ، اوس نو په دغو شپو کې په عبادت کولو سره هر سړی دومره ډېر ثواب تر لاسه کولای سي. (و

---

(1) مشکوة: اول ټوک – ۱۲۸ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

في ذلک فليتنافس المتنافسون) د آخرت ګټې والا دي راسي او خپل طاقت دي ښکاره کړي.

د ذو الحجې د مياشتي د نهم تاريخ (د عرفات د ورځي) روژه

اول حديث: [عن ابي قتادة رضي الله عنه ... قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم صيام يوم عرفة احتسب علي الله ان يكفر السنة التي قبله والسنة التي بعده...(1)].

ترجمه: د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي كريم صلى الله عليه وسلم د لوی اختر د مياشتي د نهم تاريخ (د عرفات د ورځي) د روژې په باره كي وفرمايل چي: زه د الله پاک څخه ټينګک اميد لرم چه دا روژه دي د يو كال ګناهونو دمخه او د يو كال ګناهونو وروسته له پاره كفاره وي.

تشريح: د ذو الحجې په نهم تاريخ چه كومه ورځ ده هغه ته د عرفات ورځ وايي د ذي الحجې په اولو لسو ورځو كي د هغې ورځي خاص اهميت او فضيلت دئ، د دې ورځي په روژه نيولو سره د يوه كال دمخه او تر يوه كال وروسته كوچني ګناهونه ټول معافېږي نو ځكه د دغه فضيلت د حاصلولو له پاره د دغي ورځي نفل روژه نيول په كار دي او د عبادت كولو خاص شوق كول او د ګناهونو د معافۍ او د دنيا او آخرت عافيت غوښتل په كار دي، البته په ځينو ځايو كي بعض خلک په خپلو علاقو كي په يو ميدان كي سره جمع سي او د

---

(1) رواه مسلم: اول ټوک –٣٦٧ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرفات د خلکو سره مشابهت اختیار کړي په ذکر او دعاء کي مشغول وي دا بالکل بې بنیاده خبره ده او بدعت دئ د دې څخه ځان ساتل په کار دي.

دوهم حدیث: [عن مهدي الهجري نا عکرمة قال کنا عند ابي هریرة ﷛ في بیته فحدثنا ان رسول الله ﷺ نهي عن صوم یوم عرفة بعرفة[1]].

ترجمه: عکرمه ﷛ وایي چي موږ د ابوهریره ﷛ په کور کي وو، نو موږ ته ئې حدیث بیان کړ، چي رسول الله ﷛ منع کړېده د عرفات د ورځي د روژې څخه په عرفات کي.

دریم حدیث: [عن ابي قتادة ﷛ قال: سئل رسول الله ﷺ عن صوم یوم عرفة قال یکفر السنة الماضیة والباقیة[2]].

ترجمه: د حضرت ابوقتاده ﷛ څخه روایت دئ، دی وایي چي سوال وسو د رسول الله ﷺ څخه د روژې د ورځي د عرفات، ده مبارک وفرمایل: چي د عرفات د ورځي روژه د تېر کال او راروان کال له پاره کفاره ده (د کوچنیو ګناهونو له پاره).

یادونه:

د پورتنیو دواړو حدیثونو په مابین کي هیڅ قسم تضاد نسته ځکه کوم کسان چي حج ته تللي وي او د عرفات په میدان کي وي د هغوی له پاره په عرفات کي د روژې نیولو څخه منع راغلې ده او په

(1) سنن ابي داؤد: اول ټوک – ۳۳۱ مخ.

(2) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۱۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم حديث کي ييا فضيلت بيان سوی دی د هغو کسانو له پاره چي د عرفات په ميدان کي نه وي.

د کوچني اولوي اختر د شپې فضيلت

اول حديث: [وعن ابي امامة رضي الله عنه عن النبي صلی الله عليه وسلم قال: من قام ليلتي العيدين محتسبا لله لم يمت قلبه يوم تموت القلوب(1)**].**

ترجمه: د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دئ چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم وفرمايل چي: کوم سړی د دوو اخترو (کوچني اختر او لوی اختر) د شپو د ثواب يقين درلودی روڼي ئې کړې نو د هغه زړه نه مړ کيږي په هغه ورځ چي د نورو خلګو زړونه مړه کيږي.

تشريح: د کوچني اختر او لوی اختر د شپې د روڼولو مطلب دا دئ چي دغه شپې د الله جل جلاله په عبادت کي تېري کړي او په ذکر و تسبيح، صله رحمي، د نېکانو خلکو په صحبت او ناسته کي دا وخت تېر کړي، د خپل عيال سره د محبت او ګرانښت سلوک وکړي، د قريبانو او خپلوانو سره ښه سلوک وکړي دا ټول د خير کارونه دي وکړي او په عبادت کي دي دغه شپې تېري کړي.

او دا خبره چي (په دغو شپو کي د عبادت کوونکو زړه نه مري) د دې مطلب دا دئ چي د قيامت په سخته ورځ چه هر طرف ته به ښېره او خوف وي خلک به بې حواسه وي او نشه غوندي به وي او حال دا

---

(1) سنن ابن ماجه: ۱۲۷مخ، کذا في الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۲مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې نشه به بالکل نه وي مګر د الله پاک عذاب داسې سخت دئ چې د خلګو به دا حالت وي په دغسې سخته ورځ مګر الله تعالی و دغه بنده ته ډېر آرام ژوند ورکوي د بېرې او خوف څخه به لیرې وي، الله تعالی دې موږ ته هم دغه نعمت راکړي ځکه نو د لوی اختر شپه ډېره مبارکه ده د هغه قدر کول په کار دي او د هغه قدرداني دا ده چې دا شپه د خدای پاک په ذکر، درودشریف او په نورو عبادتونو کې تېرول په کار دي که ګرده شپه نه سې ویښېدلای نو په آسانۍ سره څه څو مره ویښېدلای سي عبادت وکړي لږ تر لږه د ماخستن او سهار لمونځ په تکبیر اولی په جماعت سره ادا کړي په مابین کې څه څو مره وخت ذکر او عبادت کولای سي وئې کړي وروسته بیده سي پر دغه باندي هم امید دئ چې الله تعالی مو محروم نه پرېږدي.

دوهم حدیث: [و روی عن معاذ بن جبل رضی الله عنه قال: قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من احیا اللیالي الخمس وجبت له الجنة لیلة الترویة و لیلة عرفة و لیلة النحر و لیلة الفطر و لیلة النصف من شعبان(1)].

ترجمه: د حضرت معاذ بن جبل رضی الله عنه څخه روایت دئ چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل: کوم سړی چې (د ذکر او عبادت په ذریعه) پنځه شپې ژوندۍ کړي (ویښ پاته سي) د هغه له پاره جنت واجب سو هغه پنځه شپې دغه دي، د ذو الحجې د اتمي ورځې شپه، د عرفات شپه، د لوی اختر شپه، د کوچني اختر شپه او د شعبان د

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسمي ورځي شپه (د پنځلسی شپه).

تشریح: داسي نو د ذو الحجې د اولو لسو ورځو شپې ټوله مبارکي او فضیلت لرونکي دي لکه څنګه چه په مخکي احادیثو کي د هغو فضیلت بیان سو. دا ټولي شپې دومره غټي شپې دي چه خپله الله تعالی په سورة الفجر کي په دغو شپو قسم اخیستی دئ، بیا نو په دې ګردو شپو کي د ذو الحجې داتم، نهم، او لسم تاریخ شپې مهمي او فضیلت والا دي.

د دغو شپو یو خاص فضیلت دا ښودل سوی دئ چه کوم سړی کوښښ وکړي چي دا شپې د خدای پاک په عبادت کي روښي کړي او پنځلسی او د کوچني اختر شپه هم د الله ﷻ په عبادت کي تېره کړي نو د داسي سړي د کوښښ او محنت په بدله کي الله تعالی صرف جنت ورکوي د ټول کال په سوونو شپو کي صرف په دغو پنځو شپو کي ویښېدل او عبادت کول کوم ګران کار نه دئ، د دنیا د معمولي فایدې له پاره موږ په شپو شپو ویښ یو لکه چوکیدار چه د یو څو پیسو په خاطر ټوله شپه ویښ وي د ټوکرانو جوړولو په میلانو کي مزدوران ټوله شپه خپله وظیفه سر ته رسوي او داسي نور ډېر مثالونه...

نو آیا د آخرت د سختي ورځي څخه د ژغورلو، د پاک ژوند د حاصلولو او جنت ته د رسېدلو له پاره موږ ټوله شپه نه سو ویښېدلای او عبادت نه سو کولای؟ خامخا ئې کولای سو نو ملا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتړي د نفس او شیطان مقابله وکړئ او دغه قیمتي شپې مه برباد وئ په ذکر، تسبیح، عبادت او نور د خیر په کارونو کې چه څومره کولای سي دغه مبارکي شپې روښي کړئ.

د لوی اختر د شپې ناقدري:

د تېرو احادیثو څخه ثابته سوه چي د ذو الحجې د اولو لسو ورځو ټولي شپې ډېري مبارکي دي، په دې کي بیا د اتم، نهم، او لسم تاریخ شپې ډېري مهمي دي بیا په دغو شپو کي د لوی اختر شپه چي د ذو الحجې د اولو لسو ورځو آخري شپه ده ډېره مبارکه او مهمه ده کوم چه د هغې فضایل په تفصیل سره بیان سول مګر افسوس چه موږ خپل ځانونه د دغو ټولو برکتو څخه محروم کړیدي، نه صرف محروم کیدل بلکي دغه شپه په بې ځایه خبرو او ناحقه کارونو او په رکم رکم ګناهونو کي تېرېږي د هغه یو څو مثالونه دغه دي:

● ځیني خلک دغه مبارکه شپه په ډول ډول بازیو کي تېروي، مثلاً شطرنج، چکه، کرم بوټ او په نورو نوي د ګټلو او بایللو بازیو کي چي په هغه کي شطرنج خو حرام دئ او نوري بازۍ هم د جواز د شرائطو نه لرلو له وجهي ناروا دي، بالفرض که کومه بازي روا هم وي بیا هم دغه مبارکه شپه د لهو و لعب لپاره نه ده د عبادت او اطاعت لپاره ده دا شپه په عبادت کي تېرول په کار دي ډېر خلک د ټي وي د پروګرامونو په لیدلو کي مصروف وي حالانکه ټي وي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېرو ګناهونو او فساداتو مجموعه ده له دې وجهې څخه ئې ليدل هم جائز نه دي که څه هم پروګرام مذهبي يا تعليمي قسم وي. نو په دې مبارکي شپې کي په دې لعنت کي اخته کېدل د هغه ګناه نوره سختوي لهذا د دې بې مقصده شي څخه بالعموم او په دغه مبارکه شپه کي بالخصوص ځان ساتل په کار دي.

- ځيني خلک په دغه مبارکه شپه کي د بازارو د ښايست، رنګ و روغن د رانيوونکو د ليدلو لپاره په بازارو کي تفريح کوي او په دا ډول د شپې ډېر ه برخه ضايع کړي حالانکه بازار د مځکي پر مخ و الله ﷻ ته تر ټولو ځايونو بد او مبغوض دئ وجه ئې دا ده چي بازار د ډېرو غټو ګناهونو مرکز وي، مثلاً د ښځو سينګار، بې پردګي، خرڅول، رانيول او په بازار کي بي فايدي ګرځېدل د سروز عامېدل، چم بازي، درواغ، غيبت او ښکنځل کول، جنګونه کول، په تللو کي خيانت، په ګزولو کي خيانت، لهذا په بازار کي حتى الامکان د ټولو ګناهونو څخه د ځان ساتلو سره سره د ضرورت په وخت کي د ضرورت په اندازه تلل په کار دي، بې ضرورته په بازارو کي تفريح کوونکی هم په ډول ډول ګناهونو کي مبتلا کېږي په دې ډول چه په دې مبارکه شپه کي د دې پر ځای چي يو څه حاصل سي نور په ګناهو کي اخته کېدل او د الله تعالی و ناخوښه ځای ته بې له ضرورته تلل خپل ځان د الله تعالی د رحمت او بخښلو څخه محرومول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ځيني خلګ په دغه شپه کي په هوټلونو کي د يخو او تودو مشروباتو په څښلو کي مصروف سي او په ساعتو ساعتو په بې ځايه خبرو بلکي د ګناه په خبرو کي مشغول سي د دغه مبارکي شپې زياته حصه ضايع کوي چه دا ټول د الله تعالی د رحمت څخه محرومي ده او په ګناهونو کي اخته کېدل دي.

- ډېر خلګ داسي هم دي چه د دې شپې په فضيلت او عظمت خبر هم نه دي ځکه نو په دغه شپه کي د ذکر او عبادت او تسبيح او مناجات و طرفته نه متوجه کېږي او نوري ډېري شپې ئې په غفلت کي تېري کړي وي دغه ناپوهي دوی د آخرت د ډېر غټ ثواب څخه محرومه کړيدي چه د ډېر تاوان خبره ده.

- ليدل کېږي چه ځيني خلګ د دې شپې په فضيلت او عظمت باندي خبر وي د دين او علم سره د هغو تعلق وي هغوی هم و دې شپې ته هيڅ اهميت او ارزښت نه ورکوي که يو وخت په ناپامي هغوی و دې طرف ته متوجه کړل سي نو دستي دا جواب درکوي (چه ايا په دې شپه ويښېدل فرض او واجب دي) بېشکه چي په دې شپه کي ويښېدل او نفلي عبادت کول فرض او واجب نه دي مګر ايا د الله تعالی او د هغه د نبي محمد ﷺ ترغيبات ناحقه دي او پرېښودل سي؟ آخر نو د دغو ترغيباتو څوک مکلف دئ؟ اهل علم و هغه ته غير ضروري ووايي او عوام د خپلي ناپوهۍ له وجهي د هغه اهتمام

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کړي نو په امت کي به څوک پر دې عمل کوي راته وواياست چه د آخرت د دومره غټ ثواب او د خدای تعالی د رضا او جنت د حاصلولو څخه خپل ځان محروم کول د تاوان خبره نه ده؟ او آيا دغه شيان تاسي تر لاسه کړيدي؟ که موندي حاصل کړي نو د دې څخه پناه وغواړئ او استغفار وواياست.

● ځيني تاجران په دغه شپه کي دنيوي مصروفيت د کمولو پر ځای نور زياتوي او په دې کي مصروف وي چي کله کله فرض لمنځونه هم پاتېږي چي دا په هيڅ ډول جائز نه دي داسي تاجران که خپل مصروفيت نه سي کمولای او دغه شپه په ذکر، تلاوت، عبادت او طاعت کي نه سي تېرولای نو کم از کم د سهار او ماختستن لمونځ دي په جماعت سره ادا کړي او په ګرځېدو راګرځېدو کي د ذکر و دعا په ذريعه د دغه شپې فضيلت په يوه درجه کي لا حاصلولای سي اصل خبره د فکر د غوښتني او د قدر او قيمت ده چه د چا په زړه کي لږ اهميت او فکر وي نو هغه به ډېر سخت مصروفيت د دې فضيلت د حاصلولو لپاره پرېږدي او څوک چه فکر نه لري دنيا او د هغه ګټې و هغه ته اهميت ولري نو د هغه په زړه کي د دغو خبرو څخه بې قدري پيدا سي او د هغه نفس رکم رکم بهانې او چمونه رامخ ته کړي بالاخره هغه د دغي شپې د فضيلت څخه محروم کړي، الله تعالی دي مو وساتي آمين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د تیارۍ فتنه:

یو بله فتنه (د اختر د تیاریو) ده چه په کوچني اختر کي زیاته او په لوی اختر کي لږ کمه وي، کوچنی اختر او لوی اختر الله تعالی د مسلمانانو لپاره بښکه او شبهې د خوشحالۍ ورځ ګرځولې ده او دومره خبره هم د شریعت څخه ثابته ده چه په دا ورځ چه تر ټولو ښه جامه و چا ته پیدا سي هغه دي واغوندي مګر نن سبا د دغه مقصد په خاطر ډېر بې ځایه مصرفونه او اسراف کول د اخترونو په ضروري شیانو کي شمېرل سویدي چي د هغه د شریعت سره هیڅ تعلق نسته نن دا خبره فرض او واجب بلل سوېده چه کوم سړی مالي طاقت که لري او که ئې نه لري مګر هغه د کور د هر غړي لپاره کالي، خولۍ او هر شی نوی رانیسي د کور د ښایستوالي لپاره نوي سامانونه پیدا کوي په نورو ښارو کي چه قریبان او دوستان اوسي هغو ته ګران کارډونه لېږي او په دې ټولو کارو کي د هیڅ چا څخه شا ته نه وي، د دې نتیجه دا سي چه د یوه میانه حاله سړي لپاره د اخترونو تیاري یو جلا غم جوړ سي چي کله هغه د خپل کور د غړو فرمایشاتو د پوره کولو لپاره جائز او روا ذرائع او اسباب ناکافي وبولي نو په جلا لارو د نورو خلکو جیبونه پرې کړي او پیسې پیدا کړي تر څو د هغه خواهشات پوره سي او د دغه اختر د تیارۍ یو تاوان دا دی چي روژه او بیا خاص آخري لس شپې او دغه ډول د لوی اختر د میاشتي اولي لس شپې او بیا خاص د لوی اختر شپه چه په تنهائي کي د الله تعالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه د مناجات د غوښتلو او ذکر و فکر شپې دي ټوله په بازارو کي تېري سي مطلب دا چي د روژې وروسته د ذو الحجې اولي ورځي او شپې ډېري مبارکي دي او د آخرت د ګټي ډېر ښه موسم دئ د مؤمن بنده لپاره چه د هغه د ژوند مقصد صرف د الله تعالی رضا او جنت دئ ډېر ښه موقع او وخت دئ چي خدای پاک محض په خپل رحمت سره راکړی دئ دغه مبارکي ورځي او شپې باید غنیمت وبلل سي او هر سړی چي څونه طاقت ولري په دغه ورځو کي زیات عبادت، تلاوت، ذکر، تسبیح، مناجات، توبه او استغفار وکړي، او که ډېر نفلي عبادت نه سي کولای د ګناهو څخه دي ځان لیري کړي او که ټوله شپه یو سړی نه سي ویښېدلای پروا نه لري په اساني سره چه څونده وخت ویښېدلای سي عبادت دي وکړي او که نور نه وي دومره نو باید خامخا وسي چي د ماخستن او سهار لمنځونه په جماعت په تکبیر اولی سره وکړی او د شپې په آخري کي چه لږ عبادت وسي او دعاء او مناجات وسي ډېر به ښه وي د خدای څخه د دغي شپې رحمتونه او برکتونه وغوښتل سي، توبه او استغفار وغوښتل سي زموږ د الله تعالی څخه امید دئ چي هغه د خپلو کمزورو بندګانو څخه د دوی کوښښونه قبلوي او نه ئې محروم کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم فصل

د تشریق د تکبیراتو احکام

په آیتونو سره د تشریق د تکبیراتو اثبات:

ټول اهل علم پر دې باندي متفق دي چي پر تکبیرات تشریق باندي عمل وسي او په دې باره کي د الله تعالی ارشاد دئ:

وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ فِيٓ أَيَّامٖ مَّعۡدُودَٰتٖۚ (البقره:۲۰۳).

دلته مقصد په دغو ورځو کي د تشریق تکبیرات ویل دي تر ټولو لمنځونو وروسته[1].

په احادیثو سره د تشریق د تکبیراتو اثبات:

نبي کریم ﷺ به تکبیرات تشریق ویل او عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه به هم ویل:

اول حدیث: [عن ابي الاسود قال کان عبدالله (ابن مسعود) یکبر من صلاة الفجر یوم عرفة الي صلاة العصر من یوم النحر الله اکبر الله اکبر لااله الاالله والله اکبر الله اکبر ولله الحمد[2]].

دوهم حدیث: [و عن جابر بن عبدالله رضي الله عنه قال کان رسول الله ﷺ اذا صلي الصبح من غداة عرفة اقبل علي اصحابه فیقول علي مکانکم و یقول الله اکبر الله

---

(1) اجمع اهل العلم علی العمل به والاصل فیه قوله تعالی، جاء في التفسیر والله اعلم ان المراد به التکبیر في هذه الایام عقیب الصلوات. (تاتارخانیه: دوهم ټوک – ۷۸ مخ).

(2) نصب الرایه: دوهم ټوک – ۲۳۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اكبر لااله الاالله والله اكبر الله اكبر ولله الحمد[1]].

د اسمعيل عليه السلام په قصه سره د تشريق د تكبيراتو اثبات:

د تشريق د تكبيراتو اثبات د هغي قصې څخه هم كېږي كوم چي د اسماعيل عليه السلام ذبح پكښې ده هغه واقعه داسي وه چي كله ابراهيم عليه السلام وغوښتل چي اسماعيل عليه السلام حلال كړي نو جبرائيل عليه السلام د ذبحي لپاره يو پسه راوستى چي كله جبرائيل عليه السلام و سمآء دنيا ته راورسېدى نو پر دې وېرېدى چي ابراهيم عليه السلام تلوار وكړي نو ئې وويل **چي الله اكبر الله اكبر**، ابراهيم عليه السلام دغه الفاظ واورېدل نو سر يې پورته كړ او چي كله په دې پوه سو چي جبرائيل عليه السلام پسه راوړى دئ نو وئې ويل: **لااله الاالله والله اكبر** او كله چي اسماعيل عليه السلام واورېدل نو وې ويل : **الله اكبر ولله الحمد** نو د قيامت تر ورځي پوري دغه تكبيرونه سنت سول[2].

د تشريق د تكبيراتو عدد يو وار دئ:

(الله اكبر الله اكبر لااله الاالله والله اكبر الله اكبر ولله الحمد)[3].

---

(1) نصب الرايه: دوهم ټوك – ۲۳۱ مخ.

(2) والاصل فيه ما روى في قصة الذبيح عليه السلام ان الخليل صلوات الله عليه لما اخذ في مقدمات الذبح جاء جبريل عليه السلام بالفداء فلما انتهى الى سماء الدنيا خاف عليه العجلة فقال الله اكبر الله اكبر فسمعه ابراهيم عليه السلام فرفع راسه فلما علم انه جاء بالفداء قال : لااله الا الله والله اكبر فسمعه الذبيح صلوات الله عليه فقال: الله اكبر ولله الحمد، فصارت سنة الى يوم القيامة. [الاختيار لتعليل المختار: ۱–۳ټوكونه، ۱۱۶ مخ].

(3) واما عدده وماهيته فهو ان يقول مرة واحدة الله اكبر... [هنديه: اول ټوك – ۱۵۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تشریق د تکبیراتو وخت:

د تشریق د تکبیراتو وخت د ذوالحجې د میاشتي د نهمي نېټي یعني د عرفات د ورځي د سهار له لمانځه څخه شروع بیا د ذو الحجې د میاشتي تر دیارلسم تاریخ د مازدیګر تر لمانځه پوري او د مازدیګر لمونځ پکښې شامل دئ ټوله لمنځونه درویشت کیږي[1].

تکبیرات تشریق د هر فرضي لمانځه وروسته ویل کیږي:

تکبیرات تشریق د هر فرضي لمانځه وروسته ویل کیږي او د جمعی تر لمانځه وروسته په زوره اواز سره ویل واجب دي خو د اختر د لمانځه وروسته مستحب دي[2].

د لمانځه څخه وروسته که د چا څخه تکبیرات تشریق هیر سي:

تر هر فرضي لمانځه وروسته تکبیرات تشریق فوراً ویل واجب دي نو که د چا څخه د اختر په لمانځه کي یا په بل لمانځه کي دغه تکبیرونه هېر سول یا ئې خبري وکړې یا ئې بل کار وکړ نو بیرته

---

(1) واما وقته فاوله عقیب صلاة الفجر من یوم عرفة وآخره في قول ابي یوسف ومحمد رحمهما الله تعالي عقیب صلاة العصر من آخر ایام التشریق هکذا في التبیین. [هندیه: اول ټوک – ۱۵۲].

(2) قال الله تعالي واذکروالله في ایام معدودات ،وقال ابن عباس ﵄ ویذکرون اسم الله في ایام معلومات ایام العشر والایام المعدودات ایام التشریق مع اجماع الصحابة على الجهر بالتکبیر دبر الصلوات في تلک الایام علي وجوب الجهر بالتکبیر فیها ولهذا افتى علماء الحنفیة بقولهما... و لا باس به عقب العید... [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۴۸ – ۱۵۲ مخونه]. والجهر به واجب وقیل سنة [ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۸ مخ]. و یجب تکبیرالتشریق في الاصح ... عقب کل فرض قوله کل فرض شمل الجمعة [الدرالمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۷ – ۱۷۹ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکبیرونه نه سي ويلای او د ده څخه تکبیرونه ساقط سول[1].

تکبیرات تشریق څو واره ويل واجب دي؟

تکبیرات تشریق يو وار ويل واجب دئ دوه يا درې واره ويل مسنون نه دئ[2].

تکبیرات تشریق پر چا فرض دي؟

د تشریق تکبیرات پر مسافر، ښځه، صحرائي او يوازي لمونځ کوونکي باندي پر مفتی به قول باندي واجب دي[3].

که امام تکبیرونه پرېښودل؟

که امام تکبیرونه پرېښوول نو مقتدي به ئې نه پرېږدي او ژر به ئې وايي[4].

پر مسبوق تکبیرات تشریق واجب دي:

پر مسبوق باندي هم تکبیرات تشریق واجب دي تېر سوی لمونځ به پوره کوي او تکبیرونه به ووايي او که چیري ئې د امام سره

---

(1) و اما محل ادائه فدبر الصلاة و فورها من غير ان يتخلل ما يقطع حرمة الصلاة حتى لوضحک قهقهة او احدث متعمدا او تکلم عامداً او ساهياً لا يکبر لان التکبير من خصائص الصلاة [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۸ مخ، کذا في بدائع الصنائع: اول ټوک – ۴۶۰ – ۴۶۱ مخونه].

(2) حتى لو زاد لقد خالف السنة [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۶۰ مخ].

(3) و اما عندهما فهو واجب علي کل من يصلي المکتوبة لانه تبع لها فيجب علي المسافر والمراة والقروي قال في السراج الوهاج والجوهرة الفتوى علي قولهما في هذا ايضا فالحاصل ان الفتوى علي قولهما في اخر وقته و فيمن يجب عليه [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۹۰ مخ]. والفتوى والعمل في عامة الامصار و کافة الاعصار علي قولهما [هنديه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(4) دل قول ابی يوسف على ان الامام وان ترک التکبير لايدعه المقتدي [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۶۰مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهواً سلام وګرځوی او تکبیرونه ئې وویل نو لمونځ ئې فاسد نه دئ خپل پاته لمونځ دي پوره کړي او سجده سهوه دي وکړي او تر سلام ګرځولو وروسته دي بیرته تکبیرونه د سره ووایي[1].

د تشریق په ورځو کي قضايي لمونځونه کول:

که یو چا د تشریق په ورځو کي قضا لمنځونه کول نو ایا هغه به تکبیرونه وائي او که یا؟

ددې سوال په جواب کي علامه ابن عابدین څو صورتونه لیکلي دي:

اول صورت: د تشریق د ورځوماسوا د نورو ورځو لمنځونه په ایام تشریق کي کوي.

دوهم صورت: د تشریق د ورځو قضا سوي لمنځونه په نورو ورځو کي کوي.

دریم صورت: د یوه کال د تشریق د ورځو د قضا سوو لمنځونو قضا په دوهم کال کي راوړي.

څلورم صورت: د یوه کال د تشریق د ورځو د قضا سوو لمنځونو قضا د داغه کال د تشریق په ورځوکي راوړي، په دغه ټولو صورتو

---

(1) وکذا یجب علي المسبوق و یکبر بعد ما قضي ما فاته [هندیه: اول ټوک – **۱۵۲** مخ]. و ذکر في الملتقط ان المسبوق اذا سلم مع امامه و کبر تکبیرالتشریق مع امامه سهوا فعلیه السهو [کبیري: **۳۹۸**مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي په آخري صورت کي د قضا سوو لمنځونو وروسته تکبيرونه ويل کېږي نه په نورو صورتو کي[1].

(1) او قضي فيها منها من عامه لقيام وقته كالاضحية قال ابن عابدين تحت المسئلة رباعية فائتة غير العيد قضاها في ايام العيد فاتته ايام العيد قضاها في غير ايام العيد، فاتته ايام العيد قضاها في ايام العيد عام آخر فائتة ايام العيد قضاها في ايام العيد من عامه ذلک لايكبر الا في الاخير فقط كذا فى البحر [رد المحتار: دوهم ټوک - ۱۷۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم فصل

د اختر دلمانځه احکام

په کوچني او لوی اختر کي دوولس مستحبات دي:

اول: د کوچني اختر په ورځ د اختر د لمانځه تر مخه خوراک کول او د لوی اختر په ورځ د لمانځه وروسته خوراک کول.

دوهم: غسل کول.

دریم: عطر لګول.

څلورم: مسواک وهل.

پنځم: د اختر د لمانځه تر مخه سرسایه ورکول.

شپږم: ښه او مباحي جامې اغوستل.

اووم: ګوتمۍ په ګوته کول.

اتم: تبکیر یعني وختي راکښینستل او وختي خپل د محل مسجد او عید ګاه ته تلل.

نهم: و عید ګاه ته په تللو کي تلواره کول.

لسم: د سهار لمونځ د خپل کلي په مسجد کي کول.

یولسم: پر پښو باندي و عید ګاه ته تلل.

دوولسم: د مسجد څخه بیرته پر بله لار راتلل(1).

---

(1) ویستحب یوم الفطر ان یطعم الانسان قبل الخروج الی المصلی ویغتسل ویتطیب قال في القنیة المستحبات اثنا عشر ثلاث منها في المتن وتسع اخری وهي سواک واخراج صدقة الفطر ویلبس احسن ثیابه المباحة ویتختم والتبکیر وهو سرعة الانتباه والابکار وهو المسارعة الی المصلی و صلوة الفجر في مسجد حیه والخروج ماشیا والرجوع في طریق اخری ... وقوله ویستحب في یوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمنځونو وخت:

د اختر د لمنځونو اصلي وخت کله چي لمر يوه نېزه راپورته سي او بيا تر زوال پوري[1].

په صحراء کي د اختر لمونځ:

په صحراء کي د شرائطو د نه موجوديت په خاطر د اختر لمونځ واجب نه دئ[2].

د اختر لمونځ پر چا واجب دی؟

د اختر لمونځ پر هغه چا واجب دئ کوم چه جمعه پر واجبه وي[3].

د اختر د لمانځه طريقه:

د کوچني او لوی اختر په لمنځونو کي په اول رکعت کي د تکبير تحريمه سره چي فرض دئ درې تکبيره واجب دي د تکبير تحريمه تر ويلو وروسته به لاس تر نامه لاندي نيسي او په دوهم او دريم تکبير کي به لاسونه ايله نيسي او په څلورم تکبير کي به هم لاسونه تر نامه لاندي نيسي.

اول تکبير: لاسونه پورته کېږي او تر نامه لاندي نيول کېږي.

الاضحی ان يغتسل ويتطيب ويؤخر الاکل حتی يفرغ من الصلوة [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ١١١ – ١١٣ مخونه].

(1) و وقتها من الارتفاع قدر رمح فلا يصح قبله بل تکون نفلا محرما الي الزوال باسقاط الغاية [درمختار: دوهم ټوک – ١٧١ مخ].

(2) وفي القنية صلوة العيد في القرٰی تکره تحريما اي لانه اشتغال بما لايصح الخ [در مختار: دوهم ټوک – ١٦٧ مخ].

(3) تجب صلوة العيد علي کل من تجب عليه صلوة الجمعة [هدايه: اول ټوک – ١٥١ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم تکبیر: لاسونه پورته کېږي او ایله کېږي.
دریم تکبیر: لاسونه پورته کېږي او ایله کېږي.
څلورم تکبیر: لاسونه پورته کېږي او تر نامه لاندي نیول کېږي. او په دوهم رکعت کي د رکوع د تکبیر سره څلور تکبیره واجب دي په اولو درو تکبیرو کي لاسونه تر غوږو پورته کېږي او ایله کېږي او په څلورم تکبیر کي به بي له لاسو پورته کولو رکوع ته ولاړ سئ.

قانون: یاد ولرئ چي په کوم ځای کي تر تکبیر وروسته یو څه ویل کېږي هلته لاسونه تر نامه لاندي نیول کېږي او په کوم ځای کي چي تر تکبیر وروسته یو څه نه ویل کېږي هلته لاسونه ایله کېږي[1].

داختر دلمانځه نیت:

فقهاء کرامو فرمایلي دي چه په نیت کي ضروري ده چه انسان په زړه سره د هغه لمانځه اراده وکړي کوم چه دی ئې ادا کوي البته که یو څوک په ژبه سره د نیت الفاظ ووایي هم پروا نه لري لکه په لاندي ډول:

نیت: نیت کوم د اختر د لمانځه په شپږ تکبیره واجب په دې

---

(1) ویرفع یدیه في الزوائدوان لم یر امامه ذلک الا اذا کبر راکعا کما مر فلایرفع یدیه علي المختار لان اخذ الرکبتین سنة في محله و لیس بین تکبیراته ذکر مسنون ولذا یرسل یدیه الخ ... قال في الشامي تحت قوله ولذا یرسل یدیه اي في اثناء التکبیرات ویضعهما بعد الثلاثة کما في شرح المنیة لان الوضع سنة قیام طویل فیه ذکر مسنون [درمختار مع ردالمحتار: دوهم ټوک – ۱۷۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاضر وخت د ځانښت مخ مي دئ پر لوري د کعبې شريفي اقتداء مي ده په دې حاضر امام پسي ...

اول: به تکبير تحريمه ووايي.

دوهم: به ثناء (**سبحنک اللهم** ...) تر اخره پوري ووايي.

دريم: به درې واره تکبيرونه ووايي او په هر تکبير کي به لاسونه غوږو ته پورته کوي او ايله کوي به ئې او د هرو دوو تکبيرو تر مابين به دومره سکوت کوي چي درې تسبيحات پکښي ويل کېدلای سي.

څلورم: سورة فاتحه او قرائت به وائي او رکوع ته به ځي دا رکعت به پوره کړي کله چي دوهم رکعت ته راپورته سي.

پنځم: نو امام به سورة فاتحه او قرائت وايي او بيا درې واره تکبير وايي پر هغه طريقه چي پورته ليکل سوې ده په څلورم تکبير سره به رکوع ته ولاړ سي(1).

---

(1) والنية هی الارادة والشرط ان يعلم بقلبه ایّ صلاة يصلی.... ويحسن ذالک (الذکر باللسان) لاجتماع عزيمته [هدايه: اول ټوک – ۹۰ مخ].

(ويصلي الامام رکعتين فيکبر تکبيرة الافتتاح ثم يستفتح ثم يکبر ثلاثا ثم يقرأ جهرا ثم يکبر تکبيرة الرکوع فاذا قام الي الثانية قرأ ثم کبر ثلاثا ورکع بالرابعة فتکون التکبيرات الزوائد ستا ثلاثا في الاولی وثلاثا في الاخری وثلاث اصليات تکبيرة الافتتاح وتکبيرتان للرکوع الخ) ويرفع يديه في الزوائد ويسکت بين کل تکبيرتين مقدار ثلاث تسبيحات کذا في التبيين وبه افتی مشايخنا) [هنديه: اول ټوک – ۱۵۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مقتدي د امام سره په رکوع کي شامل سو:

که یو سړی د اختر په لمانځه کي په داسي حال کي راغلی چي امام پر رکوع وو نو دی به په ولاړه تکبیر تحریمه ووایي او که ئې امکان وو چي رکوع هم کولای سي نو تکبیرونه دي ووائي او که ئې امکان نه وو نو رکوع دي وکړي او تکبیرونه دي په رکوع کي ووایي خو لاسونه به نه پورته کوي(1).

که مقتدي د امام سره په قومه کي شامل سو:

که مقتدي د امام سره په قومه کي شامل سو نو په قومه کي به تکبیرونه نه وایي ځکه چي مقتدی د اول رکعت سره د تکبیرو قضاء را وړي(2).

که د یو چا څخه د لمانځه یو رکعت تېر سو:

که د یو چا څخه د اختر د لمانځه یو رکعت د جماعت تېر سو نو امام چي کله سلام وګرځوي مقتدی به ولاړ سي او ثناء (**سبحنک اللهم...**) **تعوذ** (**اعوذبالله**) **تسمیه** (**بسم الله...**) **فاتحه** (**الحمدلله ...**) او سورت دي ووایي بیا دي تکبیرات زائده ووایي او رکوع دي وکړي او پاته لمونځ دي پوره کړي(3).

---

(1) (ولو انتهى رجل الي الامام في الركوع في العيدين فانه يكبر الافتتاح قائما فان امكنه ان ياتي بالتكبيرات ويدرک الركوع فعل ويكبر على رأى نفسه وان لم يمكنه ركع اشتغل بالتكبيرات ولايرفع يديه اذا أتى بتكبيرات العيد فى الركوع كذا فى الكافى) [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(2) (ولو ادركه في القومة لايقضي فيها لانه يقضي الركعة الاولى مع التكبيرات [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (فاذا فرغ الامام من صلوته يقوم الي قضاء ماسبق به ثم ان كان رايه يخالف راي الامام يتبع راي نفسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مقتدي په رکوع کي یو یا دوه تکبیرونه وویل:

که مقتدي په رکوع کي یو یا دوه تکبیره وویل بیا امام سر راپورته کړي نو مقتدی به هم سر راپورته کوي او د امام متابعت به کوي او پاته سوي تکبیرونه د ده څخه ساقط کېږي[1].

که مسبوق په التحیات کي د امام سره شامل سو:

مسبوق یعني هغه څوک چي د اختر لمونځ څني تېر سوی وي او په آخره ناسته کي د التحیات وروسته تر سلام مخکي یا تر سلام وروسته تر سجده سهوي مخکي یا تر سجده سهوي وروسته خو امام لا سلام نه وي ګرځولی راسي، نو دغه نفر به ولاړ سي او نور پاته لمونځ به پوره کړي[2].

د قرائت وروسته تکبیرونه ویل:

که د امام څخه تکبیرونه هېر سوه او قرائت ئې ووایه نو دی به تر قرائت وروسته تکبیرونه وائي یا به ئې په رکوع کي وایي[3].

لانه منفرد فیما یقضي بخلاف اللاحق لانه في الحکم کانه خلف الامام وان کان رایه موافقا لراي امامه بان کان امامه یری رای ابن مسعود ﵁ وهو کذلک بدا بالقراءة ثم بالتکبیرات) [بدائع الصنائع: اول ټوک – ٦٢٣ مخ]. (واذا سبق برکعة یبتدي في قضائها بالقراءة ثم یکبر لانه لو بدا التکبیر...) [حاشیة الطحطاوي علي مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ١٥٦ مخ].

(1) (ولو رفع الامام راسه بعد ما ادی بعض التکبیرات فانه یرفع راسه ویتابع الامام وتسقط عنه التکبیرات الباقیة) [هندیه: اول ټوک – ١٥١ مخ].

(2) (اذا ادرک الامام فی صلوة العید بعد ما تشهد الامام قبل ان یسلم او بعد ما سلم قبل ان یسجد للسهو او بعد ما سجد للسهو و لم یسلم الامام فانه یقوم و یقضی صلوة العید [هندیه: اول ټوک – ١٥١ مخ].

(3) (واذا نسي الامام تکبیرات العیدین حتی قرأَ فانه یکبر بعد القراءة او في الرکوع مالم یرفع راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د یو چا څخه د اختر د ورځي د سهار لمونځ قضا سو:

که د یو چا څخه د اختر د ورځي د سهار لمونځ قضاء سو نو د اختر د لمانځه ترمخه ئې قضاء راوړلای سي البته که ئې په کور کي وکړي نو ښه به وي تر څو نورو کسانو ته بدګوماني ور پیدا نه سي(1).

که څوک اختری نکوي بیا به هم د اختر لمونځ کوي:

کوم څوک چي اختری نه کوي د هغه لپاره هم د اختر لمونځ سته ځکه چي د اختر لمونځ مستقل واجب دئ او اختری کول مستقل واجب دئ نو که څوک د قدرت باوجود اختری نه کوي هغه سړی ګنا ه ګار دئ(2).

که د یو چا څخه د اختر لمونځ تېر سو:

که چیري د یو چا څخه د اختر لمونځ تېر سو نو په هغه ځای کي چي عیدګاه وه بل جماعت کول جائز نه دي بلکي بل ځای به په بل امام پسي د اختر لمونځ کوي(3).

د ښار په جامع مسجد کي لمونځ کول:

ښه کار دا دئ چي عیدګاه د ښار څخه لیري په صحراء کي وي

[هندیه: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(1) احسن الفتاوی: څلرم ټوک – ۱۳۰ مخ.

(2) (قلت في هذه الاثار دلالة على ان المراد ... صلوة العيد يوم النحر فدل علي وجوبها) [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۰۴ مخ]. وايضا من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا.... اقول احتج به لابي حنيفة علي قوله لوجوب الاضحية [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۱۲ مخ].

(3) (فاذا فاتت مع امام وامكنه ان يذهب الي امام اخر فانه يذهب اليه لانه يجوز تعدادها في مصر واحد في موضعين واكثر اتفاقا) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې د اختر په لمانځه کې ګڼه ګوڼه ډېره وي خو د کلي او ښار په جامع مسجد کې هم د اخترو لمنځونه کول جائز دي[1].

تکبیرات په زوره ویل کیږي او که په کراره؟

په کوچني اختر کې چې کله سړی و عیدګاه ته ځي نو تکبیرات کرار ویل مستحب دي او په لوی اختر کې تکبیرات په لوړ اواز سره ویل مستحب دي[2].

د اختر د لمانځه مخکې نفل کول:

په کوچني او لوی اختر کې د اختر د لمانځه ترمخه نفل په کور او عیدګاه کې نه سي کېدلای او تر لمانځه وروسته په مصلی یعني عیدګاه کې نه سي کېدلای مګر تر لمانځه وروسته په کور کې بیا نفل کېدلای سي[3].

ایا د اختر په لمانځه کې سجده سهوه سته؟

زموږ مشائخو فرمایلي دي چې په اخترونو او جمعه کې سجده سهوه نسته تر څو خلګ په فتنه او اشتباه کې مبتلا نه سي[4].

---

(1) (والخروج الیها اي الجبانة لصلوة العید سنة وان وسعهم المسجد الجامع الخ) [درمختار: دوهم ټوک - ۱۶۹ مخ].

(2) (ولایکبر في طریق المصلی عند ابي حنیفة یعني جهرا اما سرا فمستحب وهذا في عید الفطر الخ ویتوجه الی المصلی وهو یکبر یعني جهرا) [الجوهرة النیرة: اول ټوک - ۱۱۳ مخ].

(3) (ولایتنفل قبلها مطلقا الخ وکذا لایتنفل بعدها في مصلاها وان تنفل بعدها في البیت جاز) [درمختار: دوهم ټوک - ۱۷۰ مخ].

(4) (الا مشائخنا قالوا لایسجد للسهو في العیدین والجمعة لئلا یقع الناس في الفتنة) [هندیه: اول ټوک - ۱۲۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمانځه لپاره اذان کول:

د اخترونو لپاره اذان کول د سنت خلاف دئ[1].

د اختر د لمانځه وروسته دعاء کول:

د اختر تر لمانځه وروسته دعا کول د امت د کبارو علماوو تعامل راغلی دئ ځکه نو په دې کي شرعاً هیڅ قباحت نسته بلکي دعا غوښتل مستحب دي[2].

د جمعې او اختر لمونځ که په یوه ورځ سي:

د جمعې او اختر د دواړو لمنځونو جلا جلا اداء کول لازم دي، نو د اختر د لمانځه په اداکولو د جمعې لمونځ نه ساقطېږي، او دا چي په عوامو کي مشهوره ده چي که د جمعې او اختر لمونځ په یوه ورځ سو نو د اختر د لمانځه په کولو سره د جمعې لمونځ ساقطېږي غلطه خبره ده شرعاً هیڅ حیثیت نه لري[3].

که په ښار کي دوې یا درې عیدګاوي وي:

که چیري په یوه ښار کي دوې یا درې عیدګاوي وي نو په ټولو کي د اختر لمونځ پروا نه لري[4].

---

(1) (لایسن لغیر ها کعید) [درمختار: اول ټوک – ۲۸۵ مخ].

(2) (لما قال الله تبارک وتعالی واذا سالک عبادي عني فاني قریب اجیب دعوة الداع اذا دعان) [سورة البقره] [فتاوی حقانیه: دریم ټوک – ۳۹٦ مخ، کذا فی امدادالاحکام: اول ټوک – ۷۴۲ مخ].

(3) (اما مذهبنا فلزوم کل واحد منهما) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ١٦٦ مخ].

(4) (وتؤدي بمصر واحد بمواضع کثیرة اتفاقا) [درمختار: دوهم ټوک – ١٧٦ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني او لوی اختر لمونځ تر څه وخته ځنډېدلای سي؟

د کوچني اختر لمونځ د شرعي مجبورۍ په خاطر لکه باران او نور... تر دوو ورځو پوري کېدلای سي او د لوی اختر لمونځ د شرعي عذر په خاطر تر درو ورځو پوري کېدلای سي خو دا ضروري ده چي دواړه لمنځونه تر زوال پوري اداء کېدلای سي او تر زوال وروسته که په عذر سره قضاء سوي وي او که بې له عذره نه سي اداء کېدلای[1].

د اختر لمانځه ته د ښځو تلل:

د اختر د لمانځه لپاره و عیدګاه ته د ښځو تلل مکروه دي که ئې په تللو کښې فتنه وه[2].

د اختر لمونځ ژر کول او که په ځنډ سره؟

د لوی اختر لمونځ ژر کول مستحب دي تر څو اختری هم ژر وسي او د کوچني اختر لمونځ په ځنډ سره کول ښه دي تر څو سرسایه ادا سي[3]

---

(1) (ولو زالت الشمس یوم الفطر قبل ان یصلي صلوة العید سقطت صلوة العید ولایصلي من الغد الا اذا ترکوا بعذر فیصلي عن الغد قبل الزوال وان زالت الشمس من الغد سقطت صلوة العید سواء ترکوها بعذر او بغیر عذر، وفي عید الاضحی اذا لم یصل من الغد حتی زالت الشمس یصلي بعد الغد قبل الزوال فاذا زالت الشمس في آخر ایام النحر ولم یصل سقطت سواء کان بعذر او بغیر عذر غیر ان التاخیر اذا کان بعذر لا یلحقهم الاساءة وان کان بغیر عذر فقد اساؤا) [خلاصة الفتاوی: اول ټوک – ۲۱۴ مخ، کذا في الهندیة: اول ټوک ۱۵۱ مخ، کذا في الجوهرة النیرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(2) (ویکره حضورهن الجماعة ولو لجمعة ووعظ مطلقا ولو عجوزا لیلا علي المذهب المفتی به لفساد الزمان) [درمختار: اول ټوک – ۵۶٦ مخ].

(3) (ویندب تعجیل الاضحی لتعجیل الاضاحي وتاخیر الفطر لیؤدي الفطر کما في البحر) [رد

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختر د لمانځه وروسته روغبړ کول:

د اختر تر لمانځه وروسته روغبړونه لازم بلل په شریعت کي کوم ثبوت نه لري(1).

د اختر لمونځ د تېرېدلو وروسته په جماعت کول:

که چیري د یوه نفر یا درو څلورو کسانو څخه د اختر لمونځ تېر سو نو هغوی دي یوازي په جماعت لمونځ نه کوي بلکي په خپل کور کي دي دوه یا څلور رکعته نفل وکړي(2).

د اختر او جنازې لمونځ که یو ځای سي:

که چیري د اختر د لمانځه وخت وو او جنازه هم وه نو اول دي د اختر لمونځ وسي بیا دي د جنازې لمونځ وسي بیا دي خطبه وویل سي(3).

د اختر او لمر ترندي لمونځ که یو ځای سي:

که چیري د اختر په ورځ د کسوف (لمرترندي) لمونځ یو ځای

المحتار: دوهم ټوک – ۱۷۱ مخ].

(1) (نقل في تبيين المحارم عن الملتقط انه تكره المصافحة بعد اداء الصلاة بكل حال لان الصحابة ما صافحوا بعد اداء الصلاة ولانها من سنن الروافض الخ). [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۸۱ مخ].

(2) (وقال ابوحنيفة رحمه الله تعالي ان شاء صلي وان شاء لم يصل فان شاء صلى اربعا وان شاء ركعتين) [اعلاء السنن: اتم ټوک – ۱۴۸ مخ].

(3) (ويصلي المغرب ثم الجنازة ... و تقدم صلاة العيد ثم هي علي الخطبة) [درمنتقى في شرح الملتقى على هامش مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۷۷ مخ]. (وتقدم صلاتها على صلاة الجنازة اذا اجتمعا لانه واجب عينا والجنازة كفاية وتقدم صلاة الجنازة على الخطبة : اي خطبةالعيد وذلک لفرضيتها وسنية الخطبة) [رد المحتار: دوهم ټوک – ۱٦٧ مخ، كذا في الهندية: اول ټوک – ۱۵۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي که د اختر د لمانځه د قضاء کېدو بېره نه وه نو کسوف لمونځ ترمخه کېږي[1].

په هديره کي لمونځ کول:

په هديره کي مطلقاً د لمانځه کولو څخه منع راغلې ده که د اختر لمونځ وي او که نور[2].

د اختر په لمانځه کي د تکبير ويلو پر وخت لاسونه پورته کول:

که يو څوک د اختر په لمانځه کي د تکبير ويلو په وخت کي لاسونه پورته نه کړي نو لمونځ ئې صحيح دئ خو لاس پورته کېدل سنت دي او د سنتو ثواب نه ورکول کېږي خو آئنده به داسي نه کوي[3].

که څوک په عيدګاه کي لمونځ اداء نکړي نو:

په عيدګاه کښي لمونځ سنت مؤکده متوارثه دئ نبي کريم ﷺ همېشه د اختر لمونځ په عيدګاه کي اداء کاوه صرف يو وار ئې د باران د وجهي په مسجد کي اداء کړی دئ او د اختر د لمانځه لپاره تلل سنت دي که څوک دغه سنت پرېږدي نو دغه سړی د عتاب

(1) (وتقدم صلوة الكسوف على صلوة العيد والمكتوبة ان امن الفوت) [فقه اسلامی: دوهم ټوک – ۱۴۳۷مخ].

(2) (عن ابی سعيد الخدری ؓ قال قال رسول الله ﷺ الارض كلها مسجد الا المقبرة والحمام) [جامع الترمذي: اول ټوک – ۱۸۱مخ].

(3) (عن بكربن سوادة ان عمر بن الخطاب ؓ كان يرفع يديه مع كل تكبيرة فی الجنازة والعيدين) [السنن الكبری للبيهقی: دريم ټوک – ۴۱۲مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستحق دئ[1].

که په هديره کي عليحده د لمانځه لپاره ځای جوړ سوی وي:

که په هديره کي عليحده د اختر د لمانځه لپاره ځای جوړ سوی وي نو په هغه ځای کي بيا لمونځ کول پروا نه لري[2].

د اختر په لمانځه کي کوم سور تونه ويل سنت دي؟

د اختر په لمانځه کي مستحب دا دئ چي په اول رکعت کي سورة الاعلى ووايي او په دوهم رکعت کي سورة الغاشيه ووايي[3].

ايا پر ښځو د اختر لمونځ واجب دی؟

پر ښځو باندي د اختر لمونځ واجب نه دئ او که ئې هم وکړي نو لمونځ ئې نفل دئ[4].

ښځي د اختر لمونځ په جماعت نسي کولای:

يوازي ښځي د اختر لمونځ په جماعت سره نه سي ادا کولای[5].

---

(1) (کان ﷺ يصلي العيدين في المصلى الخ ولم يصل العيد بمسجده الا مرة واحدة اصابهم مطر فصلى بهم العيد في المسجد) [زاد المعاد: اول ټوک – 315 مخ د فتاوی رحيميه: ۵ – ٦ ټوکونه – ۱۸۵ مخ په حواله].

(2) (وکذا تکره في اماکن کفوق کعبة وفی طريق ومزبلة ومجزرة ومقبرة الخ ولاباس بالصلاة فيها اذا کان فيها موضع اعد للصلاة وليس فيه قبر ولانجاسة کما في الخانية) [درمختار مع رد المحتار: اول ټوک – ۳۷۹ – ۳۸۰ مخونه].

(3) (وندب ان تکون سورة الاعلى تماما... وندب ان تکون سورة الغاشية) [فقه اسلامي: دوهم ټوک – ۱۳۹٦ مخ].

(4) (وشرائطها کشرائط الجمعة وجوبا واداء) [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۵۴ مخ]. (وشرط وجوبها ستة الاقامة بمصر والذکورة (ملتقى الابحر) فلاتجب على المراة) [مجمع الانهر: اول ټوک – ۲۵۰ مخ].

(5) (والسادس الجماعة واقلها ثلاثة رجال (قوله ثلاثة رجال) واحترز بالرجال عن النساء والصبيان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبې احکام

د خطبې اورېدل واجب دي:

د خطبې اورېدل واجب دي او که څوک ئې واجب نه بولي او ولاړېږي نو ښه کار نه دئ بلکي ګناهګار دئ[1].

خطبې به په عربي ژبه وي:

د اختر خطبې به خامخا په عربي ژبه وي د خطبې وروسته به نه احکام بیانوي او نه به د خطبې ترجمه کوي بلکي ضروري مسائل او احکام به د خطبې ترمخه بیانوي[2].

د خطبې تر مخه اذان نسته:

په اختر کي د خطبې تر مخه اذان نسته[3].

د خطبې په دوران کي باید هیڅ ونسي:

د اختر د خطبې په دوران کي خلګ باید چپه خوله وي، په ډېر

فان الجمعة لاتصح بهن وحدهن لعدم صلاحيتهن للامامة فيها بحال بحر عن المحيط) [درمختار مع ردالمحتار: اول ټوک – ۱۵۱ مخ]. (تجب صلاتهما في الاصح على من تجب عليه الجمعة بشرائطها المتقدمة سوى الخطبة فانها سنة بعدها) [درمختار: اول ټوک – ۱٦٦ مخ].

(1) (وكل ماحرم في الصلوة حرم فيها اي فى الخطبة فيحرم اكل وشرب وكلام ... بل يجب عليه ان يستمع ويسكت ... وكذا يجب الاستماع لسائر الخطب كخطبة نكاح وخطبة عيد وختم علي المعتمد) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ].

(2) (لان النبي ﷺ واصحابه قد خطبوا دائما بالعربية ولم ينقل عن احد منهم انهم خطبوا خطبة ولو خطبة غير الجمعة بغير العربية) [مجموعه رسائل اللکنوي: څلرم ټوک – ۴۳ مخ، رساله آکام النفائس].

(3) (عن جابر رضي الله عنه قال : صلى بنا رسول الله ﷺ في عيد قبل الخطبة بغير اذان ولااقامة) [سنن النسائي: اول ټوک ۲۳۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب سره خطبه واوري په دې وخت کي د هر ډول کار کولو څخه منع راغلې ده[1].

خطبه په ولاړه ویل سنت ده:

د اختر په لمانځه کي خطبه په ولاړه ويل سنت دي شرط نه دئ نو که چا په ناستي وويل هم روا ده[2].

مستحب دا دی چي لمونځ او خطبه یو امام ووایي:

مستحب کار دا دئ چي کوم امام لمونځ ورکړي هغه دي خطبه هم ووايي او که يو چا لمونځ ورکړی او بل چا خطبه وويل هم روا دی[3].

د خطبو په منځ کي ناسته پرېښودل مکروه ده:

د اختر د دوو خطبو په مابين کي ناسته پرېښول مکروه او بد کار دئ[4].

---

(1) (اذا خرج الامام فلا صلوة ولاكلام ... والصواب انه يصلي على النبي ﷺ عند سماع اسمه في نفسه ولايجب تشميت ولارد سلام به يفتي وكذا يجب الاستماع لسائر الخطب كخطبة نكاح وخطبة عيد وختم على المعتمد) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ، كذا فى مجموعة رسائل اللكنوى: څلرم ټوک – ۱۴۲ مخ].

(2) (ومنها ان يخطب قائماً هو سنة فليس بشرط حتى لوخطب قاعدا يجوز عندنا) [بدائع الصنائع: اول ټوک – ۵۹۲ مخ].

(3) (لاينبغي ان يصلي غير الخطيب لانهما كشئ واحد فان فعل بان خطب صبي باذن السلطان وصلى بالغ جاز هو المختار) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۴۷ مخ].

(4) (والاصح انه يكون مسيئا بترک الجلسة بين الخطبتين كذا في القنية) [هنديه: اول ټوک – ۱۴۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبو په دوران کي لکړه یا توره په لاس کي نیول:

د خطبو په دوران کي امام که لکړه وي او که توره هم په راسته لاس کي نیولای سي او هم په چپه لاس کي، او که ئې خطبه په لاس کي وه نو بیا دي لکړه یا توره په چپه لاس کي ونیسي(1).

مقتدیان به د خطبې په دوران کي تکبیرونه په زړه کي وایي:

امام چي د خطبې په دوران کي تکبیرونه وایي نو مقتدیان به هم هغه تکبیرونه وایي خو په زړه کي به ئې وایي نه په زوره آواز سره(2).

که امام خطبې پرېږدي:

که یو امام اصلاً خطبې پرېښولي لمونځ ئې صحیح دی مګر د خطبې په پرېښولو سره ګناه ګار دئ(3).

د خطبې په آخر کي د دعاء د ویلو پر وخت باید لاسونه پورته نسي:

د اختر په خطبو کي ځیني خلګ او ګاهي وخت ټول خلګ د دوهمي خطبې په پای کي (چه خطبه لا ختمه سوې نه وي) امام دعاء کوي نو مقتدیان لاسونه پورته کړي او آمین وایي دا صحیح کار نه دئ او ممنوع دئ(4).

---

(1) (وفي الحاوي القدسي اذا فرغ المؤذن قام الامام والسيف في يساره وهو متكئ عليه) [البحرالرائق: دوهم ټوک – ۱۴۸ مخ، کذا في مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ۱۲۹ مخ].

(2) (واذا كبر الامام بالخطبة يكبر القوم معه واذا صلى علي النبي ﷺ يصلي الناس في انفسهم امتثالا للامر وسنة الانصات كذا في التتارخانية) [هندیه: اول ټوک – ۱۵۱ مخ].

(3) (ولوترک الخطبة في صلاة العيد تجوز صلاة العيد وفي الولوالجية لكن يكره تركها وفي المختار اساء) [تاتاخارنية: دوهم ټوک – ٦٩ مخ].

(4) (ومايفعله المؤذنون حال الخطبة من الصلوة علي النبي ﷺ والترضي من الصحابة والد عاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطبو په دوران کي چنده کول:

د اختر د خطبو په دوران کي چنده کول جائز نه دي تر خطبې وروسته ئې کولای سي او که د يو چا سفارش امام کوي نو دا کار هم تر خطبې وروسته کېدلای سي نه د خطبې په دوران کي[1].

په لمانځه کي اوږدوالی او په خطبه کي لنډوالی ښه دی:

په لمانځه کښي طوالت (اوږدوالی) ښه دئ او په خطبه کي قصر (لنډوالی) ښه دئ[2].

د خطبې د شروع تر مخه تکبيرونه ويل:

په دواړو اخترونو کي به امام پر منبر باندي د خطبې تر مخه مسلسل نهه واره تکبير تشريق وايي او د دې په مابين کي به هيڅ نه وايي بې له تکبير تشريق بيا به خطبه وايي او په دوهمه خطبه کي به اول اووه واره تکبير تشريق مسلسل وايي[3].

خطبې بېله تکبيرونو ويل:

که يو امام خطبې بې له تکبيراتو وويلې نو صحيح دي ځکه

للسلطان بالنصر ينبغي ان يكون مكروها اتفاقا) [حاشية الطحطاوي علي مراقي الفلاح: دوهم ټوک – ۱۲۹ مخ].

(1) (وكل ما حرم في الصلاة حرم فيها اي في الخطبة) [درمختار: دوهم ټوک – ۱۵۹ مخ].

(2) (فقال انى سمعت رسول الله ﷺ يقول ان طول صلوة الرجل وقصر خطبته مئنة من فقهه فاطيلوا الصلوة واقصروا الخطبة وان من البيان سحراً) [مسلم: اول ټوک – ۲۸۶ مخ].

(3) (۶۲۱۸): عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة قال: السنة في تكبير يوم الاضحى والفطر على المنبر قبل الخطبة ان يبتدي الامام قبل الخطبة وهو قائم علي المنبر بتسع تكبيرات تترى لايفصل بينها بكلام ثم يخطب ثم يجلس جلسة ثم يقوم في الخطبة الثانية فيفتتحها بسبع تكبيرات تترى لايفصل بينها بكلام ثم يخطب) [السنن الكبرى للبيهقى: دريم ټوک – ۴۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

تکبيرونه ويل د خطبې په دوران کي مستحب دي[1].

ايا د اختر د لمانځه د مخه خطبه ويل د لمانځه وروسته راگرځول غواړي؟

که يو امام د اختر تر لمانځه د مخه خطبه ووايي نو غلط کار دئ او تر لمانځه وروسته بيا د خطبې اعاده (راگرځول) نسته[2].

خطبې دوې دي:

د کوچني اختر او لوی اختر دوې خطبې دي، دواړي سنت دي او تر لمانځه وروسته دي او امام به د دواړو خطبو په مابين کي ناسته کوي[3].

د خطبې وروسته دعاء کول:

د اختر په لمانځه کي تر خطبې وروسته دعا کول ښه دي[4].

---

(1) (ويستحب ان يستفتح الاولی بتسع تکبيرات تترى والثانية بسبع) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۲۸۳ مخ].

(2) (وان خطب قبل الصلوة اجزأ مع الاساءة ولاتعاد بعد الصلوة) [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(3) (ويخطب بعد الصلوة خطبتين.... والخطبة ليست بواجبة لان الصلوة تتقدم عليها وهي سنة فان ترکها کان مسيئا الخ) [الجوهرة النيرة: اول ټوک – ۱۱۳ مخ].

(4) کفايت المفتي: ۳ – ۴ ټوکونه – ۳۳ مخ، کذا فی خيرالفتاوی: دريم ټوک – ۱۲۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم فصل

د اختري فضائل او احکام

په آیتونو سره د اختري اثبات:

اختری په اسلام کي یو عظیم عبادت دئ د هغه اندازه د دې څخه کېدلای سي چي الله تعالی اختری او د هغه متعلقات، اهمیت، حکمت او فلسفه په مختلفو امتونو کي پر جلا جلا صورتو او شکلو باندي بیان کړې ده او د ابراهیمي ملت لپاره ئې دغه اختری دیني شعار ګرځولی دئ. الله تعالی فرمائي:

اول آیت: وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَـٰمِ ۗ [الحج: ۳۴]

ترجمه: او موږ د هر امت لپاره اختری مقرر کړی دئ تر څو یاد کړي د الله جل جلاله نوم پر ذبح باندي دالله له طرفه پر ورکړل سوو حیواناتو.

او دلته د منسکا څخه مقصد ذبح کول یعني اختری کول دي او د اختري د فایدو په باره کي الله تعالی فرمائي:

دوهم آیت: لَن يَنَالَ ٱللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَآؤُهَا وَلَـٰكِن يَنَالُهُ ٱلتَّقْوَىٰ مِنكُمْ [الحج: ۳۷]

ترجمه: الله تعالی ته د اختري غوښي او د اختريویني نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي مګر و هغه ته ستاسي تقوی رسېږي.
او بل ځای الله تعالی فرمائي:

دريم آيت: فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ﴿٢﴾ [الکوثر: ۲]

ترجمه: نو ته د خپل رب لپاره لمونځ وکړه او اختری وکړه.

په احاديثو سره د اختري اثبات:

اول حديث: عبدالله بن عمر ﷺ فرمايي چي نبي کريم ﷺ لس کاله په مدينه منوره کي واوسېدی او اختری ئې کوی(1).

دوهم حديث: حضرت انس بن مالک ﷺ فرمايي چي: يو وار نبي کريم ﷺ په مدينه منوره کي غنم رنګه دوه مږ پسونه اختريان کړل(2).

دريم حديث: نبي کريم ﷺ د ازواج مطهرات له طرفه د غوايي اختری وکړی(3).

ځلورم حديث: نبي کريم ﷺ وفرمايل چي کوم څوک د استطاعت باوجود اختری ونه کړی هغه دي زموږ وعيدګاه ته نږدې نه راځي(4).

---

(1) (عن ابن عمر ﷺ قال اقام رسول الله ﷺ بالمدينة عشر سنين يضحي) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۹ مخ].

(2) عن انس ﷺ قال ضحى النبي ﷺ بكبشين املحين الخ) [بخاري شريف: دوهم ټوک – ۸۳۴ مخ].

(3) (قالوا ضحى رسول الله ﷺ عن ازواجه بالبقر) [بخاري شريف: دوهم ټوک – ۸۳۲ مخ].

(4) (عن ابي هريرة ﷺ ان رسول الله ﷺ قال من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا) [ابن ماجه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم حدیث: د نبي کریم ﷺ څخه صحابهٔ کرامو وپوښتل چي دغه اختریان څه شي دي؟ ده مبارک وفرمایل چي ستاسي د پلار ابراهیم علیه السلام سنت دئ او د اختري د هر وړښته په بدله کي ستاسي لپاره نېکي ده[1].

شپږم حدیث: ام المؤمنین حضرت عائشه صدیقه رضي الله عنها فرمائي چي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي: د لوی اختر په ورځ و الله تعالی ته د ابن آدم یو عمل لا تر اختري محبوب نه دئ د قیامت په ورځ هغه نفر د اختري ښکرونه، نوکان او وړښتان راوړي (یعني د هغه اعمال حسنه زیاتېږي) د هغه د ویني څاڅکی پر مځکه باندي د لوېدلو تر مخه والله تعالی ته قبلېږي نو په طیب نفس (د زړه په خوشحالي) اختری کوئ[2].

د ابراهیم علیه السلام په قصه سره د اختري اثبات:

د اختري ابتداء: حضرت ابراهیم علیه السلام په خوب کي لیدلي وه چي زه خپل زوی حلالوم، د نبیانو خوب رښتیا وي او د الله له طرفه څخه

---

۲۲۶ مخ].

(1) (عن زید بن ارقم رضي الله عنه قال قال اصحاب رسول الله ﷺ یارسول الله! ماهذه الاضاحي؟ قال سنة ابیکم ابراهیم صلوات الله علیه السلام قالوا فما لنا فیها یارسول الله! قال بکل شعرة من الصوف حسنة قالوا فالصوف یارسول الله ! قال بکل شعرة من الصوف حسنة) [الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ].

(2) (عن عائشة رضي الله عنها ان النبي ﷺ قال ما عمل ابن آدم یوم النحر عملا احب الی الله عزوجل من هراقة دم وانه لیاتي یوم القیمة بقرونها واظلافها واشعارها وان الدم لیقع عن الله عزوجل بمکان قبل ان یقع الارض فطیبوا بها نفسا) [ابن ماجه: ۲۲۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او داسي خبره د الله تعالي له طرفه څخه د حكم كولو سره برابره منل كېږي ځكه نو هغه و خپل زوى ته وويل چي ما دا ډول خوب ليدلى دئ ستا څه رايه ده؟ زوى جواب وركوي: ... يَـٰٓأَبَتِ ٱفۡعَلۡ مَا تُؤۡمَرُۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّـٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾ [صافات: ١٠٢].

ترجمه: اې پلاره! تا ته چه كوم حكم سوى دئ په هغه عمل وكړه ته به انشاء الله ما د صبر كوونكو څخه پيدا كړې.

نو حضرت ابراهيم عليه السلام خپل زوى اسمعيل عليه السلام د مكې مكرمې څخه بوتلى او منى ته ولاړى د حلاليدلو لپاره ئې يوه چاړه هم ورسره واخيسته (منى د مكې معظمې څخه درې ميله ليري ده د دوو غرو په مابين كي يو اوږد ميدان دئ) چي كله منى ته داخلېدى نو شيطان د هغه د زوى د خطا ايستلو كوښښ وكړ، حضرت ابراهيم عليه السلام ته چي كله معلومه سوه نو الله اكبر ئې ووايه شيطان ئې په اوو ډبرو وويشتى چي د دې وجهي څخه په مځكه ننوتى، پلار او زوى چي دواړه مخ ته روان سوه نو مځكي شيطان ايله كړى يو څه ليري ولاړى بيا شيطان د هغه د زوى اسماعيل عليه السلام د خطا ايستلو كوښښ وكړ، بيا حضرت ابراهيم عليه السلام الله اكبر ووايه او په اوو ډبرو ئې وويشتى هغه بيا په مځكه ننوتى دوى دواړه بيا مخ ته روان سول مځكي بيا هغه پرېښودى او د خطا ايستلو كوښښ ئې شروع كړ، حضرت ابراهيم عليه السلام بيا الله اكبر ووايه په اوو ډبرو ئې وويشتى هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه ننوتی او تر دې وروسته مخ ته ولاړل، حضرت ابراهیم علیه السلام خپل زوی پړمخي پر مځکه پرې ایستی حلال کړی ئې لا نه وو چه د الله تعالی له طرفه اواز راغلی وَنَـٰدَيۡنَـٰهُ أَن يَـٰٓإِبۡرَٰهِيمُ ۝١٠٤ قَدۡ صَدَّقۡتَ ٱلرُّءۡيَآ [صافات: ۱۰۵-۱۰۴].

ترجمه: او موږ هغه ته اواز وکړ داسي چه اې ابراهیمه! تا خپل خوب رښتیا کړی بیا الله تعالی یو پسه راولیږی چه ابراهیم علیه السلام د خپل زوی له طرفه حلال کړی لکه ځنګه چه الله تعالی فرمایي: وَفَدَيۡنَـٰهُ بِذِبۡحٍ عَظِيمٍ ۝١٠٧ [صافات: ۱۰۷].

د تفصیل لپاره وګورئ د تفسیر کتابونه روح المعاني او نور... حلال خو ئې پسه کړ، مګر ثواب د زوی د حلالیدو ورکول سو، ځکه چي پلار او زوی دواړه د دغه کار و کولو ته دزړه له کومي تیار سوي وه د کوم کار چه د الله تعالی له طرفه حکم سوی وو، پلار زوی پړمخي پرې ایستی او زوی د حلالیدلو لپاره په خوشحالۍ پرېوتی، دواړو هیڅ کمي نه راوستله الله تعالی ته نیت معتبر دئ دواړه په خپل نیت کي رښتیا ګویه وه، لکه الله تعالی چي فرمایي: فَلَمَّآ أَسۡلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلۡجَبِينِ ۝١٠٣ [صافات: ۱۰۳]

دا واقعه د اختري ابتداء وه او د حج په وخت کي چه کمي ډبري

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځول کېږي د هغو ابتداء هم د دغي واقعې څخه وسوه په هغو درو ځایو کي ډبري غورځوي چيري چه شیطان ننوتلی وو اوس د دغه ځای د نښاني کېدلو لپاره د ډبرو مینارونه جوړ سویدي تر دې وروسته د الله تعالی د رضا لپاره د حیواناتو قربانول په عبادت کي شمار سوه او د نبي کريم ﷺ د امت لپاره هم اختری روا سو، پر هر قدرتمند سړي اختری واجب دئ او که د چا دومره طاقت او وس نه وي او بیا هم اختری وکړي نو هغه هم د ډېر غټ ثواب حقدار دئ(1).

د اختري کولو فضیلت:

اول حدیث: **[عن عائشة رضي الله عنها ان رسول الله ﷺ قال ما عمل آدمي من عمل يوم النحر احب الي الله من اهراق الدم انه لياتي يوم القيامة بقرونها واشعارها واظلافها وان الدم ليقع من الله بمكان قبل ان يقع بالارض فطيبوا بها نفسا(2)].**

ترجمه: د حضرت عائشې صدیقې رضي الله عنها څخه روایت دئ چه رسول الله ﷺ وفرمایل: د لوی اختر (پر لسم تاریخ) بنه کار و خدای تعالی ته د اختري تر وینو تویولو څخه زیات بل خوښ او محبوب کار نسته او د قیامت په ورځ اختری کوونکی خپل د حیوان وربښتان، ښکرونه او نوکان راوړي (دا شیان د ډېر غټ ثواب ذریعه جوړېږي) او وئې فرمایل چي د اختري وینه پر مځکه د توئېدلو څخه تر مخه و الله تعالی ته مقبوله ګرځي ځکه نو تاسي په خوشحالۍ

---

(1) معارف القرآن: اووم ټوک – ۴۶۰ مخ.

(2) الترمذي: اول ټوک – ۴۰۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره اختری وکړئ.

دوهم حدیث: **[عن ابن عباس ﷺ قال قال رسول الله ﷺ في يوم اضحي ما عمل ادمي في هذا اليوم افضل من دم يهراق الا ان يكون رحما توصل]**(1).

ترجمه: حضرت ابن عباس ﷺ وفرمایل چي: رسول الله ﷺ د لوی اختر په ورځ وفرمایل چي نن ورځ یو سړي تر اختري کولو بل ښه کار نه دئ کړی مګر چه صله رحمي وکړي (دا خبره دي د یاد وړ وي چي صله رحمي د نفلي اختري پر ځای خو دربدلای سي مګر د واجب اختري پر ځای نه سي دربدلای).

د اختري د اول څاڅکي د توئېدلو سره سم د ټولو کوچني ګناهو نو معافي:

اول حدیث: **[وعن علي ﷺ ان رسول الله ﷺ قال يا فاطمة قومي فاشهدي اضحيتک فان لک باول قطرة تقطر من دمها مغفرة لكل ذنب اما انه يجاء بلحمها ودمها توضع في ميزانک سبعين ضعفا قال ابوسعيد يارسول الله هذا لال محمد خاصة فانهم اهل لما خصوا به من الخير وللمسلمين عامة؟ قال لال محمد خاصة وللمسلمين عامة]**(2).

ترجمه: د حضرت علی ﷺ څخه روایت دئ چي نبي کریم ﷺ ارشاد وفرمایه! اې فاطمې ولاړه سه او پر خپل اختري حاضره سه ځکه د هغه د ويني څخه چه څنګه اول څاڅکی توی سي ستا ټول ګناهونه معافېږي او هغه حیوان به (د قیامت په ورځ) د خپلي ويني

---

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۴ مخ.

(2) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او غوښي سره راوړل سي او بيا به هغه اويا (۷۰) چنده دروند کړل سي ستا په ترازو کي ايښودل کېږي، حضرت ابوسعيد رضي الله عنه (چه کله دغه غټ فضيلت واورېدی) سوال ئې وکړ، چي يا رسول الله! دغه (غټ فضيلت يوازي) د آل محمد صلی الله علیه وسلم سره خاص دئ ځکه چه رښتيا هم هغوی د دغه ښه کار ډېر حقدار دي يا د ټولو مسلمانانو لپاره عام دئ؟ نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل: (دغه غټ فضيلت) د آل محمد لپاره خاص دئ او د ټولو مسلمانانو لپاره عام دئ (يعني تر اختري وروسته هر مسلمان د دغه فضيلت وړ دئ).

لاندي ضروري فضيلتونه معلوم سوه:

- د اختري د حيوان د اول څاڅکي د توئېدلو سره سم دستي د اختري کوونکي بخشش کېږي.
- د قيامت په ورځ د اختري حيوان دويني او غوښي سره به راوړل سي او بيا به اويا چنده دروند کړه سي په ترازو کي ايښودل کېږي. ځکه نو په ډېره خوشحالي او پراخ زړه اختری کول په کار دي که واجب نه وي بيا هم د دغو فضيلتونو د حاصلولو لپاره اختری کول په کار دئ.

د لوی اختر په ورځ پر اختري باندي پيسې خرڅول ښه کار دئ:

اول حديث: [عن ابن عباس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما انفقت الورق في شئ احب الي الله من نحر ينحر في يوم عيد](1).

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چه نبي کريم ﷺ وفرمايل: د اختر په ورځ د اختري (د رانيولو) لپاره پيسې خرڅول و خداى پاک ته پر نورو شيانو تر خرڅولو افضل او ښه دئ.

د اختري د هر وربښته په بدله کي يوه نېکي:

اول حديث: **[عن زيد بن ارقم رضي الله عنه قال قال اصحاب رسول الله ﷺ يارسول الله ماهذه الاضاحي؟ قال سنة ابيكم ابراهيم صلوات الله عليه وسلم قالوا فما لنا فيها يارسول الله؟ قال بكل شعرة من الصوف حسنة قالوا فالصوف؟ قال بكل شعرة من الصوف حسنة]**[1].

ترجمه: حضرت زيد بن ارقم رضي الله عنه فرمائي چي اصحابو عرض وکړ: يا رسول الله؟ دغه اختری څه شي دئ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل: دا ستاسي د پلار ابراهيم عليه السلام سنت دئ. دوی عرض وکړ: يا رسول الله! په دې کي زموږ کومه فايده ده؟ رسول الله ﷺ وفرمايل ستاسي فايده دا ده چي ستاسي د اختري د حيوان د هر وربښته په بدله کي يوه نېکي ده. هغوی بيا عرض وکړ: يا رسول الله! د کومو حيواناتو پر بدن چي وړۍ وي د هغه وړيو څه حکم دئ؟ (ايا پر هغه يو څه ورکول کېږي) رسول الله ﷺ وويل د وړيو د هر وربښته په بدله کي هم يوه نېکي ورکول کېږي.

تشريح: فکر وکړئ چه د دې څخه زيات بل کوم ثواب دئ چي په اختري کولو سره په زرونو او لکونو نېکياني پيدا سي د پسه او

---

(1) الترغيب والترهيب: دوهم ټوک - ۱۵۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوزګړي پر بدن څونده بې حسابه وربښتان وي که څوک ئې د سهار څخه تر ماښامه حساب کړي نه سي ئې حسابولای نو فکر وکړئ زموږ د دوو زرو په مقابله کي څومره بې شماره نېکۍ سوې دغسي ثواب ته چه وکتل سي نو ښه اختری کول پکار دي، واجب خو دئ که طاقت وي نو نفلي ا ختری هم په کار دئ د دغو مبارکو ورځو تر تېرېدلو وروسته بیا دا ثواب چیري دئ او په داسي اساني سره بیا دا بې شماره نېکیاني چیري پیدا کېږي. که الله تعالی بیا ډېر مال چا ته ورکړی وي نو که ئې د ځان لپاره اختری کوي د نورو مړه سوو قریبانو له طرفه دي ئې هم وکړي، مثلاً مور، پلار، ورور او نور... د دوی له طرفه په اختري کولو سره د دوی و روح ته څومره غټ ثواب ور رسېږي او څونده ښه کار به وي چي د محسن اعظم نبي کریم ﷺ او د هغه د اهل بیت له طرفه هم اختری وسي که نه نو خپل واجب اختری باید خامخا وسي که یو چا د اختري د واجب کېدو باوجود اختری ونه کړ، نو تر دې به بل بدنصیبه او محروم څوک وي او په حدیث کي دغسي سړی و عیدګاه ته دحا ضرېدلو څخه منع سوی دئ، چه څوک واجب اختری ونه کړي هغه دي عیدګاه ته نه راځي.

دوهم حدیث: [عن ابي هریرة رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ من وجد سعة لان یضحي فلم یضح فلایحضر مصلانا] [1].

(1) الترغیب والترهیب: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه: د حضرت ابوهريره ﵁ څخه روايت دئ هغه فرمايي چي: محسن اعظم نبي کريم ﷺ وفرمايل چي کوم سړی د اختري کولو طاقت لري او بيا هم اختری ونه کړي (نو داسي سړی دي) زموږ و عيدګاه ته نه حاضرېږي.

تشريح: کوم خلګ چه مالي وسعت او د اختري کولو د طاقت باوجود خپل واجب اختری نه اداکوي هغه دي سترګي خلاصي کړي او خپل د ايمان خبر دي واخلي اول خو دا تاوان کم دئ چي د اختري د نه کولو د دومره غټ ثواب څخه محروم سي او بيا پر دې نبي کريم ﷺ ناراضه سي او د عيدګاه څخه ئې منع کړي نو د داسي سړي ځای به چيري وي؟ عيدګاه او مسجدونه د الله تعالی خوښ ځايونه دي په دغه ځای کي چه کوم خلګ جمع کېږي پر هغوی د عفو او کرم باران اوري د دغه ځای د حاضرۍ څخه بد نصيبه منع کېدلای سي ځکه نو د بخل څخه کار مه اخلئ چا چه دغه مال درکړی دئ دا حکم هم د هغه دئ دا حکم پر ځای کړئ په دې کي سلامتي ده.

اختري ته ولي د ابراهيم ﵇ سنت ويل سويدي؟

نبي کريم ﷺ و اختري ته د ابراهيم ﵇ سنت ويلي دي حال دا چه کوم عمل چي ابراهيم ﵇ کړی وو هغه بل وو او د حيوان اختری کول بل عمل دئ د ابراهيم ﵇ عمل خو د هلک د حلالولو وو او په اختري کي خو حيوان حلالېدل وي او اختري کول د ابراهيم ﵇ سنت څنګه سو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هغه وخت کېدلای سي چي موږ ته په اختري کولو کي دومره ثواب راکول سي څونه چي ابراهیم عليه السلام ته د هلک په حلالېدلو کي ورکول سوی وو، د دواړو کارو آخري نتیجه یوه وه نو ځکه دواړو عملونو ته یو عمل وویل سو که څه هم عمل جلا جلا وو ګواکي نبي کریم ﷺ وفرمایل چي اې محمدي امته! تاسي ته د حیوان په حلالېدلو کي هغه ثواب درکول کېږي کوم چي ابراهیم عليه السلام ته د هلک په حلالېدلو کي ورکول سوی وو نو ګورئ چي د دغه حدیث څخه د اختري څومره فضیلت معلوم سو.

د اختري فضیلت څو داسي دئ که واجب نه وي بیا هم کول پکار دي:

د اختري فضیلت او د هغه ثواب څو دومره دئ که پرچا واجب نه وي نو د ثواب د حاصلولو په خاطر هم باید وسي د دنیا ډېر کارونه محض د تفریح لپاره بې له ضرورته کوي نو که د الله جل جلاله د رضا لپاره یو څه خرچه وکړی نو کوم مشکل دئ او که مو مقصد ضرورت وي او دا وایاست چي موږ خو یوازي فرائض او واجبات ادا کوو نو د دنیا په کارو کي ولي په هغه عمل نه کوئ په دنیا کي بس دومره ضرورت دئ چي د ځان د ساتلو لپاره د اوربښو ډوډی کافي ده او د ګرمي او د یخ د هلاکت څخه د ساتلو لپاره که پنډ ټوکر پیدا سي کافي دئ بیا نو ولي تاسي رکم رکم ښه خوراکونه، پنډي او نازکي ښه جامې اغوندی؟ د نفس د خوشحاله کولو لپاره خو غیر ضروري کارونه کوی خو د دین په کار کي دا پوښتنه کوی چي آیا دغه اختری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ضروري دئ، د دې خو مطلب دا دئ چي که د اختري په نه کولو کي ډېر تکليف نه وي نو اهتمام کول په کار دي که نه نو پرې ايږدئ لهذا د الله ﷻ د خوشحاله کولو لپاره بې له تامل او فکر په شوق سره مصرفول ښه دي او پر هغه باندي ثواب هم دئ.

د محبت او ميني درواغجنه دعوه:

حضرت مولانا اشرف علي تهانوي رحمة الله عليه ليکلي دي چي يو صحرايي سړی ډېر حيران او پريشان وو حواسو ئې کار نه کاوه او ژړل ئې او د ډوډي ډکه کڅوړه ئې نږدې پرته وه يو چا ورته وويل چي ولي ژاړې؟ صحرايي وويل چي زما سپی مړ کېږي، هغه سړي ورته وويل چي په کڅوړه کي څه شي دي؟ صحرايي وويل چي ډوډي ده، هغه سړي ورته ويل چي ولي ئې نه ورکوې؟ صحرايي وويل دومره محبت نه دئ چي ډوډي ورکړم په ډوډۍ پيسې خرڅي سويدي صرف د اوښکو بهېدلو محبت دئ چي دا مفت دئ. د ځينو خلګو د محبت دعوی په اختري کولو کي هم داغسي وي کوم ځای چي د خرڅ کولو وي هلته صفر وي او حال دا چي د اختري کولو خرچه کول خو ييخي صفر نه دئ بلکي ثوابونه ئې بېخي ډېر دي(1).

---

(1) قرباني کے فضائل و مسائل: ۳۱–۳۰ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم فصل

د اختري کولو ورځي، وخت او قضاء

د اختري کولو وخت:

د لوی اختر د لسم تاریخ د سهار څخه بیا د دوولسم تاریخ تر ماښام (لمر لوېدو) پوري د اختري کولو وخت دئ او هره ورځ چي وغواړي اختری کولای سي مګر د اختري تر ټولو ښه ورځ د لوی اختر ورځ (ذي الحجې لسم تاریخ) ده، بیا دوهمه ورځ (یوولسم تاریخ) بیا دریمه ورځ (دوولسم تاریخ)[1].

په صحراء کي د سپېدو تر راختلو وروسته اختری کول:

په کوم ځای کي چي د اختر لمونځ نه کېږي یعني صحراء وي هلته د سپېدو تر راختلو وروسته اختری کول صحیح دي[2].

په ښار کي د اختر د لمانځه تر مخه اختری کول صحیح ندي:

په ښار یعني په هغه ځای کي چي د اختر لمونځ کېږي هلته که چا د اختر د لمانځه تر مخه اختری وکړ، صحیح نه دی او پر ده باندي تر

---

(1) (وقت الاضحیة ثلاثة ایام العاشر والحادي عشر والثاني عشر اولها افضلها واخرها ادونها) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۵ مخ]. (فجر یوم النحر الي آخر ایامه وهي ثلاثة افضلها اولها ثم الثاني ثم الثالث) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۶ مخ].

(2) (وذبح غیره اي غیراهل المصریجوزلهم ذبحها بعد طلوع الفجر قبل ان یصلي الامام صلوة العید) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۷۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمانځه وروسته بل اختری واجب دئ[1].

که صحرايي خپل اختری و ښار ته راولېږي نو....:

که يو صحرايي خپل اختری و ښار ته راولېږي نو د اختر تر لمانځه مخکي اختری کول نه صحيح کېږي که څه هم دی په صحراء کي وي او که ښار والا سړی خپل اختری و صحراء ته ولېږي نو هلته تر صبح صادق وروسته اختری کول صحيح دي[2].

که د اختر لمونځ ونسي نو د زوال تر مخه اختری کول څنګه دی؟

که د ذو الحجې په لسم تاريخ يعني د لوی اختر په ورځ په يو وجه د اختر لمونځ نه وسو نو په دغه ورځ د زوال ترمخه اختری کول صحيح نه دئ بلکي تر زوال وروسته اختری کول صحيح دئ ځکه چي د لمانځه وخت تر زوال پوري دئ[3].

---

(1) (غير ان للجواز في حق اهل المصر شرطا زائدا وهو ان يكون بعد صلوة العيد لايجوز تقديمها عليه عندنا... والصحيح قولنا لما روينا عن رسول الله ﷺ انه قال من ذبح قبل الصلوة فليعد اضحيته...) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۱۱ مخ].

(2) (فلوكانت في السواد والمضحي في المصر جازت قبل الصلوة وفي العكس لم تجز) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۸ مخ]. (والمعتبر في ذلک مكان الاضحية حتى لوكانت في السواد والمضحي في المصر يجوز كما انشق الفجر وفي العكس لايجوز الا بعد الصلوة) [البحر الرائق: اتم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(3) (ولو لم يصل الامام العيد في اليوم الاول اخروا التضحية الى الزوال ثم ذبحوا ولاتجز ئهم التضحية مالم يصل الامام العيد في اليوم الاول الابعد الزوال فحينئذ يجوز لخروج وقتها) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۷۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په ښار کي یو ځای لمونځ وسي نو اختری وروسته دستي صحیح دی:

که په یو ښار کي څو ځایه د اختر لمونځ کېږي نو انتظار تر هغو نه غواړي چي ټوله لمنځونه وسي بیا اختری وسي بلکي که یو ځای لمونځ وسي نو اختری کېدلای سي[1]

که امام بې اودسه لمونځ ور کړی وو او خلکو اختریان کړي وه نو...:

که یو امام د اختر د لمانځه امامت ورکړي او خلګو تر لمانځه وروسته دستي اختریان وکړه او بیا معلومه سوه چي امام بې اودسه وو نو د لمانځه راګرځول ضروري دي او اختریان صحیح سوه[2].

اختری تر څو ورځو پوري کېدلای سي؟

د لسم تاریخ څخه تر دوولسم تاریخ پوري چي کله مو خوښه وي اختری کولای سئ که ورځ وي او که شپه خو په شپه کي اختری کول مکروه تنزیهي دي ځکه چي کېدلای سي د اختري د حیوان یو رګ پرې نه سي او اختری هم صحیح نه سي او که چیري روڼا زیاته وي لکه په ښارونو کي چي برق سته نو بیا په شپه کي اختری کول صحیح دئ[3].

---

(1) (ولو ضحي بعد ما صلي اهل المسجد ولم يصل اهل الجبانة اجزاه استحسانا لانها صلاة معتبرة حتى لو اكتفوا بها اجزاتهم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۸ مخ].

(2) (تبين ان الامام صلي بغير طهارة تعاد الصلوة دون الاضحية) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۹ مخ].

(3) (والمستحب ذبحها بالنهار دون الليل لانه امكن لاستيفاء المعروف كذا في الجوهرة النيرة) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۶ مخ]. (وكره تنزيها الذبح ليلا لاحتمال الغلط) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم فصل

اختري پر چا واجب دئ او پر چا واجب نه دئ؟

د سپینو زرو نصاب معتبر دی:

مخکې تر دې چې و مسائلو ته راسو اول به دا خبره واضحه کړو چې ایا په اوسنیو حالاتو او شرایطو کې د سرو زرو نصاب معتبر پېدلای سي او که د سپینو زرو نصاب پر خپل حال پاته او معتبر دئ؟

د دغه سوال په جواب کې باید ووایو چې کله موږ خپل تحقیق مکمل کړ نو و دې نتیجې ته ورسېدو چې په اوسنیو حالاتو او شرایطو کې بیا هم د سپینو زرو نصاب اعتبار لري او د دغې مسئلې د نور تائید لپاره مو د خپلو محترمو اساتذهٔ کرامو څخه مسئله طلب کړه لکه دارالافتاء دارالعلوم کراچي، دارالافتاء جامعة العلوم الاسلامیه علامه بنوري ټاون کراچي، دارالافتاء جامعه فاروقیه کراچي.

نو هغوی ټولو داسي جوابونه راواستول چې د سپینو زرو نصاب داسي منصوصي دئ چې هیڅ څوک ئې بدلولای نه سي لهذا د هري دارالافتاء د جواب یوه کاپي ستاسي په خدمت کي حاضروو چې په لاندي ډول ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دارالافتاء جامعة العلوم الاسلامية

Date:

بسم اللہ الرحمن الرحیم

کیا فرماتے ہیں علماء دین اس مسئلے کے بارے میں؟

آج کے شرائط اور حالات میں کونسا نصاب معتبر ہے سونے کا یا چاندی کا
اگر چاندی کا نصاب معتبر ہے تو بہت سارے مشکلات سامنے آجاتی ہیں
مثلاً اگر ایک بندے کے پاس تقریباً دس ہزار روپیہ موجود ہو اور حاجت
ضروریہ سے زائد بھی ہوں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے حالانکہ
بہت کم ایسے افراد موجود ہیں جنکے پاس (۱۰۰۰۰) ہزار روپیہ موجود نہ ہوں
اور اگر سونے کا نصاب معتبر ہے تب بھی مشکلات ہیں مثلاً ایک بندے کے
پاس (۴۰۰۰۰) یا (۵۰۰۰۰) ہزار روپے ہیں جو سونے کے نصاب سے کم
اور چاندی کے نصاب سے زیادہ ہیں تو کیا اس شخص پر زکوۃ دینا فرض ہے
اور کیا اس شخص کا زکوۃ لینا صحیح ہے خلاصہ یہ کہ آج کل کے حالات
اور شرائط اور مشکلات کو مدنظر رکھتے ہوئے کونسا نصاب معتبر ہے
سونے کا یا چاندی کا؟

المستفتی حافظ لعل بادشاہ

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

موجودہ حالات میں سونے اور چاندی کی قیمتوں کے درمیان بہت زیادہ فرق کی وجہ سے وجوبِ زکوٰۃ اور وجوبِ قربانی کے لیے چاندی کے نصاب کے معیار ہونے کا مسئلہ کچھ عرصہ سے علماءِ کرام کے ہاں زیرِ غور ہے، اور اس بارے میں کچھ مضامین بھی لکھے جا چکے ہیں، تاہم ہماری تحقیق کے مطابق اب تک وجوبِ زکوٰۃ کے لیے چاندی کا نصاب ہی معیار ہے، مزید تفصیل کے لیے منسلکہ فتویٰ ملاحظہ فرمائیں۔ واللہ سبحانہ وتعالیٰ أعلم بالصواب۔

محمد احمد رضا

دارالافتاء دارالعلوم کراچی ۱۴

۲۱ / ۲ / ۱۴۲۸ھ

الجواب صحیح

محمد عبد المنان عفی عنہ

۲۱/۲/۱۴۲۸ھ

نائب مفتی — دارالعلوم کراچی

الجواب صحیح

۲۱/۲/۲۸ھ

دارالافتاء — دارالعلوم کراچی

صفحہ نمبر 99

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاوی	فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر

اضافی شیٹ

بورڈ آف انٹرمیڈیٹ اینڈ سیکنڈری ایجوکیشن N.W.F.P.

رول نمبر ______ مضمون ______ پرچہ ______

محترم مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب

السلام علیکم، آپ کی تصنیف کردہ کتابچہ "احکام زکوٰۃ" کا مطالعہ کیا۔ چند سوالات ذہن میں ابھرے۔ آپ سے تفصیلی اور مدلل جواب کا متمنی ہوں۔ امید ہے آپ مجھے مایوس نہیں کریں گے اور جواب لکھ کر ثواب دارین حاصل کریں گے۔ سوالات ذیل ہیں۔

پہلا سوال: بے شک اسلام ایک متوازن دین ہے، ہر وقت اور ہر زمانے سے مطابقت رکھتا ہے۔ لیکن اللہ نے زکوٰۃ کے لئے سونے اور چاندی کی مقداریں ...

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر	تاریخ نقل فتاویٰ	نام وپتہ مستفتی	مضمون سوال وجواب	تبویب	عنوان

ہے یہ حیران کن ہے۔

(ا) اگر چاندی کا نصاب زکوٰۃ کے لئے شرط لگائیں تو پھر اکثر لوگ امیر کی تعریف میں آتے ہیں۔
ساڑھے باون تولے (52½) چاندی کی مالیت آجکل بحساب -/110 روپیہ فی تولہ -/5775 روپیہ بنتی ہے

(ب) اب اگر سونے کا نصاب زکوٰۃ کے لئے شرط لگائیں تو پھر اکثر لوگ غریب کی تعریف میں آتے ہیں۔
7½ تولے سونے کی مالیت آجکل بحساب -/6000 روپیہ فی تولہ -/45000 روپیہ بنتی ہے

چاندی اور سونے کی مالیت میں زمین و آسمان کا فرق ہے۔ یہ تفاوت، یہ فرق، یہ عدم توازن، یہ عدم توازن یقیناً حیران کن ہے اور یہ انسان کو ہیجانی کیفیت میں مبتلا کر دیتی ہے۔ میرے خیال میں یا عام خیال میں سونے کا نصاب زکوٰۃ قریب از عقل معلوم ہوتا ہے کیونکہ موجودہ دور میں اندرون ملک اور بیرون ملک معیشت کی اکائی "سونا" ہے۔ مہربانی کر کے اس مسئلے میں میری رہنمائی فرمائیں کہ کون سا نصاب معتبر ہے۔

سوال نمبر۲: ایک عورت ہے جس کے پاس 7½ تولے سونا زیور کی شکل میں موجود ہے۔ اس زیور کے علاوہ اس کے پاس کسی قسم کا نقدی یا جنسی مال نہیں۔ اس کے نام کسی قسم کی ملکیت یا جائیداد بھی نہیں۔ آمدنی کا بھی کوئی ذریعہ نہیں صرف اور صرف اپنے خاوند کے رحم و کرم پر ہے۔ خاوند کماتا ہے اور گھر کے سارے اخراجات برداشت کرتا ہے۔
اب ابھی سال پورا نہیں ہوا ہے کہ عید الاضحیٰ آ گئی۔ اس نے قربانی کی اور اس قربانی کے لئے رقم اپنے خاوند سے لے لی۔ پھر جب بعد سال پورا ہوا تو اس نے واجب الادا زکوٰۃ ادا کی۔ اور اس کے لئے رقم بھی اپنے خاوند سے لے لی۔ پھر عید الاضحیٰ کے موقع پر قربانی کی اور رقم اپنے خاوند سے لے لی۔ پھر دوسرا سال پورا ہوا۔ دوسرے سال پورا ہونے پر سونے کی مقدار جوں کی توں ہے۔ یعنی 7½ تولے سونا۔
کیا اس عورت پر زکوٰۃ فرض ہے؟ (عورت کے پاس چاندی کا کوئی ذریعہ آمدن نہیں) اس سونے کے علاوہ بالکل کچھ بھی نہیں۔
مہربانی کر کے جواب لکھ کر بھیج دیں۔ شکریہ

میرے ذہن میں جو نکتہ انگڑائی لے رہا ہے وہ یہ ہے کہ بظاہر سونے کی مقدار میں کمی نہیں آئی ہے اور وہ مقدار جوں کی توں ہے لیکن حقیقتاً سونے کی مقدار میں کمی آ گئی ہے۔ دو دفعہ قربانی اور ایک دفعہ زکوٰۃ کی کل رقم ملا کر آدھے تولے سونے کی مالیت بن جاتی ہے۔ گویا ایک طرح کی یہ رقم بیوی کے ذمے خاوند کا قرض بنتا ہے۔ یعنی بیوی اپنے خاوند کی مقروض بن گئی ہے اور جتنی مستقبل میں بنتی جا رہی ہے۔

مہربانی فرما کر جواب لکھ کر بھیج دیں کہ آئندہ سال زکوٰۃ ادا کرے گی یا نہیں

والسلام

آپ کا خیر خواہ
فدا محمد مظہر
گاؤں گلاب دین [illegible]
ڈاکخانہ اندربانڈہ تحصیل [illegible] ضلع کرک N.W.F.P

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاوی	فتوی نمبر مع رجسٹر نمبر

الجواب حامداً ومصلیاً

جاننا چاہیئے کہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں صرف ۷½ تولہ یا اس سے زرائد سونا ہو یا ۵۲½ تولہ یا اس سے زرائد چاندی ہو، تو ان دونوں صورتوں میں زکوٰۃ واجب ہونے کے سلسلہ میں اس سونے یا چاندی کی قیمت کا لحاظ نہیں ہوگا، یعنی انکی قیمت خواہ کتنی ہی کم ہو یا زیادہ ہو، مذکورہ شخص پر زکوٰۃ واجب ہوگی، سونے اور چاندی کا یہ نصاب احادیث مبارکہ سے صراحۃً ثابت ہے، اسلئے ان دونوں صورتوں میں حالات یا زمانہ کے انقلابات وتغیرات سے نصاب میں کوئی تبدیلی واقع نہیں ہوگی، قیامت تک سونے کا نصاب ۷½ تولہ ہوگا، اور چاندی کا ۵۲½ تولہ ہوگا، خواہ انکی قیمتوں میں کتنی ہی کمی بیشی ہوتی رہے ۔۔۔ البتہ اگر کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم ہے، یا مال تجارت ہے، تو ان دونوں صورتوں میں نصاب پورا ہونے اور زکوٰۃ واجب ہونے کے لئے ان اشیاء کی قیمت کا اعتبار ہوگا کہ اگر وہ نقد رقم یا مال تجارت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہے تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں، نیز اگر کسی کی ملکیت میں نصاب سے کم سونا اور اسکے ساتھ نصاب سے کم چاندی ہو، تو دیکھا جائے گا کہ اگر ان دونوں کی مجموعی قیمت سونے یا چاندی کے نصاب کی قیمت کے برابر ہوگئی تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں ۔۔۔ رہی یہ بات کہ اسمیں قیمت سونے کے نصاب کی معتبر ہوگی یا چاندی کے نصاب کی؟ تو اسمیں حنفیہ سمیت جمہور فقہاء کا اصول یہ ہے کہ یہ دیکھا جائیگا کہ فقراء کا فائدہ کس میں زیادہ ہے؟ اگر سونے کی قیمت کے اعتبار کرنے میں ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی اور اگر چاندی کی قیمت کے اعتبار کرنے میں فقراء کا فائدہ زیادہ ہے تو اسکی قیمت معتبر ہوگی، ہمارے زمانہ میں چاندی کی قیمت چونکہ سونے سے کم ہے، لھذا فقراء کا فائدہ اسمیں ہے کہ چاندی کے نصاب کا اعتبار کیا جائے، لھذا اگر ان مذکورہ اشیاء کی مجموعی قیمت ۵۲½ تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہو تو زکوٰۃ واجب ہوگی ورنہ نہیں ۔ اور قیمت لگانے کے اس طریقہ کو فقہی اصطلاح میں "تقویم" کہتے ہیں، اور یہ طریقہ قرآن وحدیث سے صراحۃً ثابت نہیں، بلکہ مجتہدین نے شریعت کے مجموعی دلائل کو سامنے رکھ کر اختیار فرمایا ہے، لیکن سونے اور چاندی کی قیمتوں میں بہت زیادہ فرق واقع ہونے کیوجہ سے کچھ عرصے سے یہ سوال گردش میں ہے کہ کیا بحالات موجودہ چاندی کے بجائے سونے کو معیار نصاب مقرر کیا جاسکتا ہے؟ چنانچہ بعض علماء عرب نے یہ موقف اختیار کیا کہ بحالات موجودہ معیار نصاب سونا ہونا چاہیئے نہ کہ چاندی، جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ معیار نصاب چاندی ہی ہے نہ کہ سونا ۔

تفصیل مسئلہ یہ ہے کہ نصاب کی کچھ قسمیں ہیں:

گائے بیل کا نصاب ۳۰ عدد، بکریوں کا ۴۰ عدد، اونٹوں کا ۵ عدد، زمینی پیداوار کا ۵ وسق سونے کا ۲۰ مثقال اور چاندی کا ۲۰۰ درھم ۔۔۔ زمانہ قدیم میں ان نصابوں کی قیمتوں میں کوئی خاص فرق

ان نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے ایک خاص توازن تھا، چنانچہ اس زمانہ میں "دو سو درھم" (۲۰۰) جو چاندی کا نصاب ہے قیمت کے اعتبار سے "بیس دینار" (۲۰) کے جو سونے کا نصاب ہے برابر تھے، کیونکہ اسوقت دینار و درھم میں ۱ : ۱۰ کی نسبت تھی، یعنی قیمت کے اعتبار سے ایک دینار دس درھم کے برابر تھا، لھذا اس حساب سے:

بجواب زکوٰۃ میں چاندی کا نصاب کے بجائے سونا کے نصاب کو معیار قرار دینا جائز ہے یا نہیں؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ : ۱۰ = ۲۰ × ۱۰ = ۲۰۰ درہم ہوگئے۔

عن عمرو بن شعیب عن ابیہ عن جدہ قال: کانت قیمۃ الدیۃ علیٰ عہد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ثمانمائۃ دینار او ثمانیۃ آلاف درہم الحدیث (ابوداؤد باب "الدیۃ کم ہی؟")

وفی بذل المجہود: ای قیمۃ ابل الدیۃ التی ہی الاصل فی الدیۃ اھ (۱۸: ۶۴)

ترجمہ: "حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم کے زمانہ میں دیت کی قیمت آٹھ سو دینار یا آٹھ ہزار درہم تھی..."

بذل المجہود (شرح ابوداؤد) میں ہے "یعنی دیت کے ان اونٹوں کی قیمت (اتنی تھی) جو دیت میں اصل ہیں"

اس روایت میں آٹھ سو دینار آٹھ ہزار درہم کے قائم مقام قرار دیئے، یعنی:

۸۰۰ : ۸۰۰۰ = ۱ : ۱۰

واما القول الثالث فان یجعل قیمۃ الدنانیر عشرۃ عشرۃ اھ (کتاب الاموال لابی عبید القاسم رحمہ اللہ تعالیٰ (ص ۴۲۲)

اسکا حاصل بھی یہی ہے کہ ایک دینار قیمت کے لحاظ سے دس دراہم کے برابر تھا، جیسا کہ محشی نے لکھا ہے کہ:

ولست ادری لہذا الرأی وجہا الا ان اصحابہ قاسوا احد النصابین علی الآخر فوجدوا ان کل دینار من نصاب الذہب یقابلہ عشرۃ دراہم من الفضۃ اھ (ص ۴۲۲)

وفی المبسوط للامام السرخسی قدس سرہ:

وقیل: المعنی فیہ انہ العبرۃ للقیمۃ فی المقادیر، فان الشاۃ تقوم بخمسۃ دراہم فی ذلک الوقت وبنت المخاض من الابل باربعین درہما فایجاب الزکوٰۃ فی کل خمس من الابل کایجاب الزکوٰۃ فی مائتی درہم اھ (۲: ۱۵۰)

مبسوط کی اس عبارت کا حاصل بھی یہی ہے کہ اس زمانہ میں مختلف قسم کے اموال کے نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدارِ زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا، چنانچہ پانچ اونٹوں میں ایک بکری واجب ہے، اور دو سو درہم میں پانچ درہم، اور ایک بکری کی قیمت اس زمانہ میں پانچ درہم تھی یعنی:

۵ اونٹ ⟵ بکری = ۲۰۰ ⟵ ۵ درہم

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحہ نمبر 103

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاویٰ	فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر

وفي فقه الزكوٰة لمحمود الى السعود :

والمتصفح لما كتبه الاقدمون وما روي عنهم
يجد ان خمس اواق من الفضة كانت
تعادل مائتي درهم ، وان مائتي درهم كانت
تساوي عشرين دينارًا (ص ۹۳)

خلاصہ اس عبارت کا یہ ہے کہ متقدمین کی کتابوں اور عبارات پر غور کرنے سے معلوم ہوتا ہے کہ پانچ اوقیہ چاندی اسوقت دوسو درہم کے برابر ہوتی تھی اور دوسو درہم بیس دینار کے برابر ہے ـــ اسکا حاصل بھی یہی نکلتا ہے کہ اسوقت دینار ودرہم میں ۱:۱۰ کی نسبت تھی۔

وفي التطبيق المعاصر للدكتور شوقي اسماعيل
شحاتة :

ومما يبين لنا ان نصاب الزكوٰة الاربع
نصاب موحد قيمته عشرون دينارًا او مائتا
درهم اھ (ص ۱۱۲)

اس عبارت کا حاصل یہ ہے کہ چاروں زکوٰتوں کا نصاب قیمت کے اعتبار سے ایک ہے، یعنی بیس دینار یا دوسو درہم، اور چاروں نصابوں سے مراد نصاب سونا، چاندی، مویشی اور زمینی پیداوار ہے۔

مذکورہ بالا عبارات سے معلوم ہوتا ہے کہ اس زمانہ میں زکوٰۃ کے مختلف نصابوں اور ان میں واجب شدہ مقدار زکوٰۃ کی قیمت میں کوئی خاص فرق نہیں تھا، اسلئے اس وقت کسی بھی نصاب کو مذکورہ صورتوں میں مالیت لگانے کے لئے معیار بنایا جاسکتا تھا، کیونکہ بہر صورت توازن برقرار رہتا تھا۔ لیکن عہد رسالت اور خلافت راشدہ کے بعد کی صدیوں میں نصابوں اور خاص طور پر سونے اور چاندی کے نصابوں میں مذکورہ نسبت باقی نہیں رہی، اور بنو امیہ کے دور سے دونوں نصابوں میں فرق آنا شروع ہوگیا، اور مختلف مراحل سے گزرتے ہوئے آج دونوں نصابوں میں قیمت کے اعتبار سے جو تفاوت ہے وہ بالکل ظاہر ہے، جس سے دونوں نصابوں میں توازن باقی نہیں رہا، اور مذکورہ سوال گردش میں آگیا کہ کیا اب بھی معیار نصاب چاندی ہے؟ اگر ہے تو پھر اس تفاوت ...... اور عدم توازنیت جو مزاج اسلام کے خلاف ہے اسکا کیا حل یا جواب ہے؟ جیسا کہ سوال میں مذکور ہے۔

(حاشیہ: یعنی عہد رسالت ... کا دور ... [illegible])

اسکو حل کرنے کے لئے بعض علماء عرب جن میں عالم عرب کے مشہور عالم محقق علامہ ڈاکٹر یوسف القرضاوی اور مشہور محقق ڈاکٹر وھبۃ الزحیلی بھی شامل ہیں، نے ذکر کردہ صورتوں میں یعنی جبکہ نہ سونے کا نصاب مکمل ہو اور نہ چاندی کا، یہ موقف اختیار کیا کہ اب بجائے چاندی کے سونا ہی معیار ہے ـــ چنانچہ علامہ قرضاوی صاحب فرماتے ہیں:

ويذهب علماء آخرون الى ان تقدير
النصاب يجب ان يكون بالذهب ... وهذا ما
اختاره الاساتذة ابو زهرة وخلاف وحسن ...

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دارالعلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاویٰ	فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر

في بحثهم عن الزكاة .

ويبدو لي ان هذا القول سليم الوجهة

قوي الحجة اهـ (فقه الزكاة ١ : ٢٦٤)

اور علامہ زحیلی صاحب فرماتے ہیں :

والاهم تقدير النصاب الورق بالذهب

لانه المعادل لنصاب الأنعام ولارتفاع مستوى

المعيشة وغلاء الحاجيات ، وان كان يرى كثير

من علماء العصر تقدير النصاب بالفضة لانه انفع

للفقراء ، وللاحتياط في الدين ولان نصاب الفضة

مجمع عليه وثابت بالسنة الصحيحة اهـ

(الفقه الاسلامي وادلته ٢ : ٧٧٣)

جبکہ جمہور علماء کا موقف اب بھی یہی ہے کہ مذکورہ صورتوں میں یعنی جبکہ [حاشیہ: کسی کی ملکیت میں نقد رقم یا مال تجارت یا کچھ سونا اور اتنی مالیت کی چاندی وغیرہ ہو]

تو قیمت لگانے کا معیار چاندی ہی ہے نہ کہ سونا ، کیونکہ :

(۱) چاندی کا نصاب احادیث صحیحہ صریحہ مشہورہ سے

ثابت ہے ، جبکہ سونے کا نصاب اگرچہ احادیث میں مذکور ہے ، لیکن یہ احادیث

اس درجہ قوت وشہرت کو نہیں پہنچ سکی تھیں ، اسکی وجہ یہ ہے کہ عہد رسالت

میں سونا کا رواج چاندی کے مقابلہ میں بہت کم تھا ، جیسا کہ مشہور تابعی

حضرت عطاء رحمہ اللہ فرماتے ہیں :

انما كان اذ ذاك الورق ولم يكن الذهب

(مصنف ابن ابی شیبہ کتاب الزکوٰۃ)

(۲) چاندی کا نصاب اجماعی ہے ، بخلاف سونے کے نصاب کے

کہ اسمیں مختلف اقوال بھی پائے جاتے ہیں ، چنانچہ حضرت حسن بصری رحمہ اللہ

سے سونے کا نصاب چالیس دینار بھی منقول ہے ۔

(۳) چاندی کا نصاب بذاتِ خود معتبر ہے ، یعنی اسکے نصاب میں مالیت

اور قیمت لگانے کا کسی کے نزدیک بھی اعتبار نہیں ، جبکہ سونے کے نصاب میں

بعض علماء نے چاندی کے ساتھ مالیت لگانے کا اعتبار بھی کیا ہے ، [حاشیہ: یعنی سونے کے نصاب کو چاندی کا تابع بنایا] وهو

المنقول عن طاؤس وعطاء والزهري وسليمان بن حرب و

ايوب وغيرهم رحمهم الله تعالى (فقه الزكاة ١ : ٢٤٧ بحواله المغني لابن قدامة

٣ : ٤)

وفي فقه الزكاة : وأما النقود الذهبية

(الدنانير) فلم تحظ في نصابها احاديث في قوة احاديث

الفضة وشهرتها ، ولذا لم يظفر نصاب الذهب بالاجماع

كالفضة ، غير ان الجمهور الاكبر من الفقهاء ذهبوا

الى ان نصابه عشرون دينارا وروي عن الحسن البصري

ان نصابه اربعون دينارا وروي عنه مثل قول الاكثرين

اهـ (١ : ٢٤٧ بحواله نيل الاوطار ٤ : ١٣٩)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۴) فرائض میں احتیاط لاتقاضہ بھی یہی ہے کہ معیار چاندی ہو نہ کہ سونا جیسا کہ ظاہر ہے۔

(۵) زکوٰۃ میں دو پہلوؤں کو خاص طور پر شریعت نے ملحوظ رکھا ہے یعنی:

(۱) فقیر کی مالی مصلحت

(۲) زکوٰۃ ادا کرنے والے پر بہت زیادہ بوجھ (بار) نہ پڑے، جسے "اجحاف" کہتے ہیں، شریعت نے زکوٰۃ کے باب میں دونوں کی مصلحت کا خیال رکھا ہے، چنانچہ اگر کسی کے پاس پانچ اونٹ ہوں، تو شریعت نے ان میں ایک بکری دینے کو واجب کیا ہے، حالانکہ زکوٰۃ میں اصل یہ ہے کہ مقدار واجب اسی نصاب کی جنس میں سے ہو، لیکن یہاں صاحب مال اور فقیر دونوں کی مصلحت کا لحاظ رکھا گیا، اور پانچ اونٹوں میں شریعت نے اونٹ کے بجائے ایک بکری کو واجب کیا اسلئے کہ پانچ اونٹ خاصا بڑا مال ہے اب اگر اس مال پر زکوٰۃ بالکل واجب نہ ہوتی تو اسمیں فقیر کی مصلحت نظر انداز ہو جاتی، اور اگر اونٹ واجب ہوتا تو صاحب مال پر بہت زیادہ بار پڑجاتا، بکری کو واجب کرنے میں دونوں کی مصلحت برقرار رہی، چنانچہ اسی کے بارے میں علامہ سرخسیؒ فرماتے ہیں:

والمعنى فيه ان الواجب في كل مال من جنسه
فان الواجب جزء من المال الا ان الشرع عند قلة
الابل اوجب من خلاف الجنس نظرا للجانبين
فان خمسا من الابل مال عظيم ففي اخلائه عن
الواجب اضرار بالفقراء، وفي ايجاب الواحدة
اجحاف بارباب الاموال الخ (المبسوط
للامام السرخسي ۲: ۱۵۲)

چاندی کو بحالت موجودہ بھی معیار نصاب باقی رکھنے میں جانبین کی مصلحت ملحوظ ہے، کیونکہ مال تجارت وغیرہ میں چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں زکوٰۃ زیادہ لوگوں پر واجب ہوگی، جس سے فقراء کو مالی نفع زیادہ پہنچ جائیگا، جبکہ سونے کی صورت میں فقراء کی مصلحت نظر انداز ہو جائیگی، اور صاحب مال پر زیادہ بار بھی نہیں پڑتا، کیونکہ ایک آدمی ہے مثلاً اسکے پاس چھ ہزار روپے رکھے ہوئے ہیں، اور اسنے سال بھر اپنی مرضی کے مطابق جسطرح چاہا اور جتنا چاہا پیسے کو خرچ کیا، اسطرح پورا سال گزر گیا اور تمام خرچوں کے بعد بھی اسکے پاس اب بھی چھ ہزار روپے مثلاً بچے ہوئے ہیں، اور اسپر اتنا قرضہ بھی نہیں ہے کہ اسکو منہا کرنے سے مذکورہ رقم بالکل نہ بچے یا کم بچے، تو ایسا شخص اگر ان چھ ہزار روپے میں سے صرف ڈیڑھ سو روپے کسی ایسے شخص کو بطور زکوٰۃ دیدے جسکی ملکیت میں اتنا پیسہ بھی نہیں ہے، یا وہ قرض کے نیچے دبا ہوا ہے، تو اسمیں صاحب مال کا کیا نقصان ہے؟ ظاہر ہے کہ ایسے شخص پر زکوٰۃ واجب کرنا عین حکمت اور عین انصاف ہے، صاحب مال کے پاس پانچ ہزار آٹھ سو پچاس روپے بچ گئے، اور فقیر کو ڈیڑھ سو روپیہ مل گئے، جس سے وہ اپنی کسی ضرورت کو پورا کر لےگا

(حاشیہ:) اونٹ کے بجائے

(حاشیہ:) چاندی کو معیار بنانے کی صورت میں

(حاشیہ:) مقدار نصاب سے

(حاشیہ:) اصل سے دوران کتابت یہاں لفظ جیب اگر دیا گیا تھا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رجسٹر نقل فتاویٰ جامعہ دار العلوم کراچی

عنوان	تبویب	مضمون سوال وجواب	نام وپتہ مستفتی	تاریخ نقل فتاویٰ	فتویٰ نمبر مع رجسٹر نمبر
		سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کے باوجود زکوٰۃ کے مسئلہ میں صاحبِ مال اور فقیر کی مصلحت اب بھی برقرار ہے، اور زکوٰۃ کے باب میں اسکا کوئی بڑا اثر نہیں پڑا ہے، لہٰذا اسکو "بے اعتدالی"، "غیر توازنیت" وغیرہ کہنا درست نہیں ——— نیز یہ بھی یاد رکھنا چاہیئے کہ سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت کوئی نئی بات نہیں، بلکہ یہ تفاوت خلافت راشدہ کے بعد سے شروع ہوا ہے، چنانچہ بنو امیہ کے نصف آخر میں دینار کی قیمت بارہ درہم ہوگئی، بنو عباس کے دور میں یہ قیمت بڑھ کر پندرہ درہم سے بھی تجاوز کرگئی، اور فاطمیین کے زمانہ میں حاکم کے دورِ حکومت میں تو یہ قیمت ۳۴ درہم تک جا پہنچی، اور بعض اوقات ۳۵ درہم تک ایک دینار کی قیمت ہوگئی تھی (البلاغ جمادی الاولیٰ ۱۴۰۳ھ بحوالہ فقہ الزکاۃ) تو سونے اور چاندی کی قیمتوں میں تفاوت سے جس طرح ہم کو واسطہ پیش آرہا ہے، ہمارے اسلاف کو بھی اپنے دورِ عروج میں پیش آچکا ہے، مگر انہوں نے پھر بھی ایک نصاب کو دوسرے کی قیمت کے تابع نہیں کیا، چاندی کا نصاب الگ رکھا اور سونے کا الگ کیونکہ یہ نصاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا فرمودہ ہے اور اجماع ہے، جیسا کہ حضرت مولانا مفتی محمد رفیع عثمانی صاحب دامت برکاتہم نے البلاغ کے مذکورہ شمارہ میں تفصیل سے اسکا جواب ارشاد فرمایا ہے۔ اسی طرح ہمارے زیر بحث مسئلہ میں یعنی جبکہ کسی شخص کی ملکیت میں نقد رقم، یا مالِ تجارت یا نصاب سے کم کچھ سونا اور اسکے ساتھ کچھ چاندی وغیرہ ہو، ان صورتوں میں ہمارے اسلاف نے قیمت ومالیت لگانے میں چاندی کی جگہ سونے کو معیارِ نصاب نہیں بنایا، کیونکہ اس تفاوت کے باوجود زکوٰۃ کے باب میں جانبین کی مصلحت برقرار ہے۔ خلاصہ یہ کہ مذکورہ مسئلہ میں جمہور کا مذہب مذکورہ بالا وجوہات کی بناء پر قوی وراجح ہے، لہٰذا زکوٰۃ کے مسئلہ میں اسی پر عمل کرنا چاہیئے۔			

فی المبسوط للامام السرخسی رحمہ اللہ تعالیٰ:

فلابد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقويم لأداء الزكوٰة، فيقومها بانفع النقدين الاترى أنه لوكان بتقويمه باحد النقدين يتم النصاب و بالآخر لايتم فانه يقوم بما يتم به النصاب لمنفعة الفقراء اھ

(۲: ۱۹۱)

كذا في جميع كتب الفقه المعتبرة۔

وفي الفقه الاسلامي وادلته:

وطريقة تقويم العروض هي عند الجمهور غير الشافعية ان تقوم السلع اذا حال الحول بالأحظ للمساكين من

(جاری ہے۔۔۔)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجواب حامداً ومصلیاً

صورت مسئولہ میں چاندی اور سونے کا انفرادی نصاب وہ منصوص ہے
اس میں کوئی انسان تبدیل نہیں کر سکتا، چاندی دو سو درہم جس کا وزن ہمارے
ہاں ساڑھے باون تولہ اور موجودہ وزن کے اعتبار سے چھ سو بارہ ۶۱۲ گرام
پینتیس ۳۵ ملی گرام بنتا ہے، اور خالص سونا بیس مثقال جس کا موجودہ
وزن کے اعتبار سے ستاسی ۸۷ گرام چار سو اناسی ۴۷۹ ملی گرام ہے
جیسا کہ بدائع میں ہے:

اما الاثمان المطلقة وهي الذهب والفضة
فان كان له فضة فلا زكوة فيها حتى تبلغ مائتي
درهم وزناً وزن سبعة، واذا كان له ذهب
مفرد فلا شيء فيه حتى يبلغ عشرين مثقالاً
(بدائع الصنائع ص ۱۶/۲ ط سعید)

رہا موجودہ نقدیت اور مال تجارت کا نصاب تو اس نصاب کا اندازہ
اس چیز کے نصاب سے کریں گے جو فقراء کیلئے انفع ہو، اور چونکہ چاندی کا
نصاب موجودہ نقدیت کے لحاظ سے فقراء کے حق میں زیادہ انفع ہے
اس لئے اسی کا اعتبار کیا جائے گا۔
بدائع میں ہے:

وكذا روي عن ابي حنيفة رحمه الله تعالى
في الامالي انه يقومها بانفع النقدين
للفقراء ... وجه قول ابي حنيفة رحمه الله
ان الدراهم والدنانير وان كانا في الثمنية
والتقدير بهما سواء لكنا رجحنا احدهما
بمرجح وهو النظر للفقراء والاخذ بالاحتياط
(بدائع الصنائع ص ۲۱/۲ ط سعید) فقط واللہ اعلم

کتبہ
محب اللہ
المتخصص فی الفقہ الاسلامی
جامعۃ العلوم الاسلامیۃ
علامہ بنوری ٹاؤن کراچی نمبر ۵
۲۹/۴/۱۴۲۸ھ ۱۷/۵/۲۰۰۷ء

الجواب صحیح
الجواب صحیح

دار الافتاء جامعۃ العلوم الاسلامیۃ علامہ بنوری ٹاؤن کراچی ۵ پاکستان

جامعۃ العلوم الاسلامیۃ نائب رئیس دار الافتاء علامہ بنوری ٹاؤن کراچی پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الجواب حامداً ومصلیاً

آج کل عروض اور نقدی وغیرہ کی زکوۃ ادا کرنے کے لیے چاندی کا نصاب معتبر ہے کیونکہ یہ انفع للفقراء ہے۔

لہٰذا جس آدمی کے پاس چالیس پچاس ہزار روپے ہوں اس پر زکوۃ فرض ہے اور اس آدمی کا زکوۃ لینا درست نہیں ہے۔

قال ابن عابدین: "وأن یجب أن یکون التقویم بما هو انفع للفقراء رواجاً."

(حاشیة ابن عابدین، کتاب الزکاة، باب زکاة المال: ۲/۲۲۹، ط: حقانیہ)

"وعن أبي حنیفة" في الأمالي أن یقومها بأنفع النقدین للفقراء.....

وجه قول أبي حنیفة أن المال کان في ید المالك، وهو المنتفع به في زمان طویل، فلا بد من اعتبار منفعة الفقراء عند التقویم لأداء الزکاة فیقومها بأنفع النقدین بالأخر لا یتم، فإنه یقوم بما یتم به النصاب لمنفعة الفقراء فهذا مثله."

(المبسوط، کتاب الزکاة، باب زکاة المال: ۱/۲۳۵۶، ط: الغفاریة)

"ولو ضم أحد النصابین إلی الآخر..... لکن یجب أن یکون التقویم بما هو انفع للفقراء قدراً ورواجاً."

(الهندیة، کتاب الزکاة، الباب الثالث: ۱/۱۷۹، ط: رشیدیة)

(وکذا في بدائع الصنائع، کتاب الزکاة: ۲/۱۰۸، ط: رشیدیة).

(وکذا في منحة الخالق علی هامش البحر الرائق، کتاب الزکاة: ۲/۲۰۱، ط: رشیدیة).

(ومثله في التاتارخانیة، کتاب الزکاة: ۲/۱۷۹، ط: قدیمی کتب خانہ).

قال الکاساني: "الغنا أنواع ثلاثة: غنی تجب به الزکاة، وغنی یحرم به أخذ الصدقة وقبولها، ولا تجب به الزکاة..... أما الغنا الذي تجب به الزکاة: فهو بأن یملك نصاباً من المال النامي الفاضل عن الحاجة الأصلیة.

وأما الغنا الذي یحرم به أخذ الصدقة وقبولها: فهو الذي تجب به صدقة الفطر والأضحیة، وهو أن یملك من الأموال التي لا تجب فیها الزکاة ما یفضل عن حاجته وتبلغ قیمة الفاضل مائتي درهم من الثیاب والفرش..... زیادة علی ما یحتاج إلیه کل ذلك للابتذال والاستعمال لا للتجارة والإسامة، فإذا فضل من ذلك ما یبلغ قیمته مائتي درهم وجب علیه صدقة الفطر والأضحیة وحرم علیه أخذ الصدقة."

(بدائع الصنائع، کتاب الزکاة، مصارف الزکاة: ۲/۱۵۸، ط: بیروت) فقط.

واللہ أعلم بالصواب

کتبه: سجاد خان

المتخصص في الفقه الإسلامي

بالجامعة الفاروقیة کراتشی

۱۲/۴/۲۸ھ

الجواب صحیح

الجواب صحیح

۲۲/۴/۲۸ھ

(c) ketabton.com: The Digital Library

كه چا خالص سره زر تر نصاب كم درلودل:

كه يو چا خالص سره زر تر نصاب (۲۰مثقاله) كم درلودل نور ئې نه يوه افغانۍ نغده درلوده او نه ئې نور د زكات قابل مال درلودی نو په دي صورت كي اختری پر هغه واجب نه دئ ځكه چي په سرو او سپينو زرو كي دارمدار پر نصاب دئ نه پر قيمت[1].

كه چا خالص سره زر تر نصاب كم درلودل خو قابل زكاة سامان يې هم درلودی:

كه يو چا سره زر تر نصاب (۲۰ مثقاله) كم درلودل او نور ئې داسي سامان درلودی چي قابل زكاة وو يا ئې يوه افغانۍ درلوده يا ئې تر افغانۍ زياتي درلودې نو په دې صورت كي سره زر، نغدي پيسې يا نور قابل زكاة مال سره ګډېږي نو كه ئې قيمت دوپنځوس نيمو تولو سپينو زرو ته رسېدی اختری سته او كه نه رسېدی نو نسته[2].

---

(1) وليس فی اقل من عشرين مثقالاً من الذهب زكاة [المبسوط للسرخسي: ۱-۲ تهوكونه، ۲۵۵ مخ]. فاما اذاكان له ذهب مفرد فلا شيئ فيه حتی يبلغ عشرين مثقالاً...[بدائع الصنائع: دوهم تهوک - ۱۰۵ مخ].

الجواب (۱): سونے چاندی میں زکاة کا دارمدار نصاب پر ہے نہ کہ قیمت پر لہذا سات تولے سونے کے زیورات پر زکات نہیں اگر چہ قیمت اس کا دو ہزار روپیہ ہو اور ساڑے سات تولے سونے میں زکات واجب ہے اگر چہ قیمت کوئی چیز نہ ہو... [فتاوی فریدیه: دريم تهوک - ۴۰۸مخ]. اور دوسری صورت میں اس لیے زکات فرض نہیں کہ اس کے پاس صرف سونا ہے چاندی یا تجارتی مال یا نقد رقم نہیں ہے اس لیے نہ تو سونے کا نصاب بنتاہے نہ چاندی کا لہذا اس صورت میں زکاة فرض نہ ہوگی [فتاوی رحيميه: ۷-۸ تهوكونه -۱۵۶ مخ].

(2) فافاد ان التقويم انما يكون بالمسكوک عملاً بالعرف مقوماً باحدهما ان استويا فلو احدهما اروج تعين التقويم به ولو بلغ باحدهما نصاباً دون الآخر تعين مايبلغ به ولو بلغ باحدهما نصاباً وخمساً

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر چا چي زکاة فرض وي پر هغه اختری او سرسایه هم واجب دي:

پر کوم چا چي زکوة فرض وي نو پر هغه باندي اختری او سرسایه هم واجب دي، ډېر خلګ دا فکر کوي چي پر کوم چا زکوة فرض نه وي پر هغه اختری هم نه دئ واجب دا خبره صحیح نه ده بلکي داسي ویل صحیح دي چي پر کوم چا چي زکوة فرض وي پر هغه اختری هم واجب دئ ولي چه ډېر داسي خلګ سته چه زکوة ورباندي په دې خاطر فرض نه وي چه سره زر یا سپین زر یا د تجارت مال او یا د هغو په اندازه نصاب نه لري مګر نور سامان بیا زیات پروت وي لکه د ضرورت څخه زیات سامان وغیره[1].

د اختري په ورځو کي اختری واجب دی نه قیمت:

د اختري په ورځو کي اختری واجب دئ قیمت ورکول صحیح نه دي او که د یو عذر په خاطر د اختر په ورځو کي اختری ونه سو نو بیا ئې قیمت خیراتول ښه دي[2].

وبالآخر اقل قومه بالانفع للفقیر [درمختار: دوهم ټوک – ۲۹۹ مخ]. نقد پانچ روپے زاید از ضرورت اور تین تولہ سونا ہو تو زکاۃ اس لیے فرض ہوجاتی ہے کہ نقد رقم چاندی سونے کے حکم میں ہے اور تین تولہ سونا اور نقد پانچ روپے مل کر ساڑے باون تولہ چاندی کی قیمت کے برابر ہوجاتے ہیں اس لیے زکاۃ فرض ہوجاتیگی [فتاوی رحیمیه: ۷ – ۸ ټوکونه – ۱۵۵ مخ].

(1) (والموسر في ظاهر الروایة من له مائتا درهم او عشرین دینارا او شئ تبلغ ذلک سوی مسکنه ومتاع مسکنه ومرکوبه وخادمه في حاجته التي لایستغني عنها فاما ما عدا ذلک من سائمة او رقیق او خیل او متاع لتجارة او غیرها فانه یعتد به من یساره) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) (ومنها ان لایقوم غیرها مقامها حتی لو تصدق بعین الشاة او قیمتها في الوقت لایجزیه عن الاضحیة لان الوجوب تعلق بالاراقة) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۰ مخ]. (ولوترکت التضحیة ومضت ایامها تصدق به حیة ناذر... و تصدق بقیمتها غني شراها او لا)؟ [درمختار: شپږم ټوک –

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری پر چا واجب دی؟

اختری پر هر مقیم، ازاد، مسلمان، عاقل چي مالک د نصاب وي واجب دئ یعني دوپنځوس نیمي تولې سپین زر یا اوه نیمي تولې سره زر یا مال تجارت ولري مګر تر حاجت اصلیه زیات وي[1].

د کور د ټولو له طرفه یو اختری کول:

د کور د ټولو غړو له طرفه یو اختری کول په دي خاطر چي د ټولو واجب په ساقط سي صحیح نه دئ بلکي اول به هغه څوک اختری کوي چي باندي واجب وي وروسته که توفیق وو نو د هر چا له طرفه ئې کولای سي[2].

ایا پر پلار د کوچني اولاد اختری سته؟

د کوچني اولاد له طرفه پر پلار اختری واجب نه دئ[3].

که فقیر د اختر په ورځو کي د اختري په نیت حیوان رانیسي:

که فقیر او غریب سړی د اختر په ورځو کي د اختري په نیت

---

۳۲۰ مخ].

(1) (الموسر الذي له مئتادرهم او عرض یساوي ماتي درهم سوی المسکن والخادم والثیاب التي یلبس ومتاع البیت الذي یحتاج الیه) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۰۹ مخ].

(2) (فتجب الاضحیة علي حر مسلم مقیم موسر عن نفسه لاعن طفله شاة او بدنة) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۳ – ۳۱۵ مخونه].

(3) (وتجب عن نفسه لانه اصل في الوجوب علیه علی ما بیناه وعن ولده الصغیر... و روي عنه ا نه لایجب عن ولد وهو ظاهر الروایة) [هدایه: څلرم ټوک – ۴۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حیوان رانیسي نو پر هغه واجب کېږي[1].

که یو چا اختری رانیوی او ځني ورک سو:

که یو چا اختری رانیوی او ځني ورک سو وروسته ئې بل اختری رانیوی او بیرته اول اختری د اختر په ورځو کي پیدا سو نو که دا سړی مالدار وو او اختری باندي واجب وو نو پر ده باندي یو اختری واجب دئ، او که دا سړی مالدار نه وو غریب وو اختری باندي واجب نه وو نو پر ده باندي دواړه واجب دي، البته که دې غریب سړي د دې دوهم اختري د رانیولو په وخت کي دا نیت کړی وو چي دا د هغه اول پر ځای باندي رانیسم نو پر ده باندي هم یو واجب دئ[2].

که چا اختری رانیوی خو اختری مړ سو:

که یو چا اختری رانیوی خو اختری مړ سو نو واجب ئې نه ساقطېږي بلکي که غني وو نو بل اختری به رانیسي او که فقیر وو نو هیڅ نه دي باندي لازم[3].

که چا اختری رانیوی خو وروسته فقیر سو:

که یو چا د اختري لپاره حیوان رانیوی وروسته فقیر سو نو که د

---

(1) (وفقیر... شراها لها لوجوبها علیه بذلک حتی یمتنع علیه بیعها) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(2) (وان سرقت او ضلت فشری اخری ثم وجدها في ایام النحر ذبح احداهما لو غنیا وکلاهما لو فقیرا الا اذانواها عن الاولی لعدم تعدد الالتزام بالشراء حینئذ) [درمنتقی علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۲ مخ].

(3) (وکذا لو ماتت فعلي الغني غیرها لاالفقیر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختري تر آخري ورځي پوري صاحب نصاب نه وو نو اختری نه دئ باندي واجب او دغه حیوان به خرڅ کړي قیمت به ئې خپله مصرف کړي او که تر اخري ورځي پوري صاحب نصاب سو نو اختری باندي واجب دئ[1].

که چا حیوان درلودی وروسته یې د اختري کولو نیت وکړی:

که چا حیوان درلودی وروسته ئې د اختري کولو نیت وکړ یا ئې حیوان رانیوی خو د رانیولو په وخت کي ئې د اختري کولو نیت نه وو وروسته ئې د اختري نیت وکړ نو په دې صورت کي هغه سړی که غني وي او که فقیر اختری نه دئ باندي واجب ځکه چه د رانیولو په وخت کي نیت معتبر دئ[2].

که یو چا د بل چا له طرفه اختری وکړی:

که یو چا د بل چا له طرفه اختری وکړ نو که دغه اختری د غائب ملکیت وي بیا صحیح دئ اجازې ته ضرورت نسته او پر ذابح ضمان

(1) (ولایشترط ان یکون غنیا في جمیع الوقت حتی لوکان فقیرا في اول الوقت ثم ایسر في اخره تجب علیه.... ولو اشتری الموسر شاة للاضحیة فضاعت حتی انتقص نصابه وصار فقیرا فجاءت ایام النحر فلیس علیه ان یشتري شاة اخری.... فلو انه وجدها وهو معسر وذلک ایام النحر فلیس علیه ان یضحي بها لانه معسر وقت الوجوب ولو ضاعت ثم اشتری اخری وهو موسر فضحی ثم وجد الاولی وهو معسر لم یکن علیه ان یتصدق بشئ) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۶ مخ].

(2) (ولو ملک انسان شاة فنوی ان یضحي بها او اشتری شاة ولم ینو الاضحیة وقت الشراء ثم نوی بعد ذلک ان یضحي بها لاتجب علیه سواء کان غنیا او فقیرا) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۱ مخ]. (لایجب علیه سواء کان غنیا او فقیرا لان النیة لم تقارن الشراء فلاتعتبر) [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نسته، او که چیري ئې خپل حیوان د غائب له طرفه حلال کړی او د غائب ملکیت هم نه وو نو دغه اختری نه صحیح کېږي[1].

که یو څوک د ایصال ثواب لپاره اختری وکړي:

که څوک خپله صاحب نصاب وي نو اختری باندي واجب دئ او که څوک غواړي چي د خپل مړه پلار او مور او نبي کریم ﷺ له طرفه اختری وکړي او ثواب ئې وروبخښي نو هم صحیح دئ ځکه دغه کار ثواب دئ او هر مسلمان ورور چي ئې طاقت لري نو هغه دي دغه ثواب وګټي[2].

په حیوان کي د تېر کال د اختري نیت کول:

که یو څوک په حیوان کي د تېر کال د اختري نیت وکړي نو د ده اختری صحیح دئ او د تېر کال د اختري قیمت به خیرات کړي[3].

---

(1) (ولوذبح اضحیة غیره عن المالک بغیر امره صریحا یقع عن المالک ولاضمان علی الذابح استحسانا). وایضا: (لانه لایمکن تجویز التضحیة عن الغیر الا باتیان الملک لذلک الغیر في الشاة ولن یثبت الملک له في الشاة الا بالقبض ولم یوجد قبض الامر ههنا لابنفسه ولابنائبه کذا في الذخیرة) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۲ مخ].

(2) (وختم ابن السراج عنه رضي الله عنه اکثر من عشرة آلاف ختمة وضحی عنه مثل ذلک.... قلت وقول علمائنا ان یجعل ثواب عمله لغیره یدخل فیه النبي ﷺ فانه احق بذالک) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۴۴ مخ]. (فینبغي لمن وجد سعة ان یضحي عن حبیبه ونبیه ﷺ کل عام ولو بشاة او بسبع بقرة) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۶۹ مخ].

(3) (ولو ارادوا القربة الاضحیة اوغیرها من القرب اجزاهم سواء کانت القربة واجبة او تطوعا او وجب علي البعض دون البعض وسواء اتفقت جهات القربة او اختلفت...) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ایا پر ښځه د مهر مؤجل (ځنډني) په خاطر اختری سته:

که د ښځي پر خپل خاوند تر نصاب زیات مهر باندي وي نو پر دې باندي في الحال اختری واجب نه دئ[1].

د یوه پسه پر ځای د اوو پسو اختری کول:

که یو سړی د یوه پسه پر ځای د اوو پسو اختری وکړي نو په یوه سره ئې واجب ساقطېږي او نور نفل دي او که یو څوک یو غویی د اوومي حصې پر ځای حلال کړي نو غوایی ټوله اختری وګرځېدی[2].

د مړي له طرفه اختری کول څو صورتونه لري:

اول: که مړي وصیت کړی وي چي زما د مال څخه زما له طرفه اختری وکړئ نو داختري ټولي غوښي و غریبانو او فقیرانو ته خیراتول واجب دي.

دوهم: مړي وصیت کړی وي یا ئې نه وي کړی خو قریبانو په خپلو پیسو نفل اختری وکړي په دې صورت کي د اختري غوښي مالدار او غریب دواړه خوړلای سي.

دریم: قریبانو د خپل مال څخه او په خپل نامه ئې اختری وکړي او ثواب ئې و مړګانو ته وروبخښي نو صحیح دئ او غوښي ئې

---

(1) (واما الموجل الذي سمي بالفارسية (کابین) فالمرأة لاتعتبر موسرة بذلک بالاجماع) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) (و لو ضحی باکثر من واحدة فالواحدة فریضة والزیادة تطوع عند عامة العلماء... وایضا: ولو ان رجلا موسرا ضحی بدنة عن نفسه خاصة کان الکل اضحیة واجبة عند عامة العلماء وعلیه الفتوی) [قاضي خان: دریم ټوک – ۳۵۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالدار او غریب دواړه خوړلای سي[1].

د اختري په ورځو کي د مړي له طرفه اختری کول:

د اختر په ورځو کي د مړي له طرفه اختری ډېر ثواب لري د اختري د قيمت تر خيراتولو[2].

که د اختر دآخري ورځي تر مخه غريب مالداره سو:

که غريب د اختر په ورځو کي د اخري ورځي ترمخه مالدار سو نو اختری پر واجب دئ[3].

د اختر په ورځو کي شک کول:

که د اختر په ورځو کي شک سو چي دوولسم تاريخ د ذو الحجې دئ او که ديارلسم تاريخ نو که چا تر دريمي ورځي اختری وځنډوی نو ټوله د اختري غوښي خيراتول مستحب دي[4].

که اختری کوونکی مړ سو نو اختری يې ميراث دی:

که اختری کوونکی مړ سو نو د هغه اختری په ميراث کي شمارل کېږي او وارثان که د هغه د ايصال ثواب لپاره اختری وکړي

---

(1) (ای لو ضحی عن میت وارثه بامره الزمه بالتصدق بها وعدم الاکل منها وان تبرع بها عنه له الاکل لانه يقع علی ملک الذابح والثواب للميت) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۳۵ مخ].

(2) (شراء الاضحية بعشرة اولی من ان يتصدق بالف لان القربة التي تحصل باراقة الدم لاتحصل بالصدقة) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۲۰ مخ].

(3) (حتی لو کان فقيرا في اول الوقت ثم ايسر في اخره تجب عليه) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(4) (واذا شک في يوم الاضحی فالمستحب ان لايوخر الي اليوم الثالث فان اخر يستحب ان لاياکل منه ويتصدق بالکل الخ) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای ئې سي[1].

په اختري کي کوم ځای اعتبار لري؟

په اختري کي و هغه ځای ته اعتبار دي په کوم ځای کي چي د اختري حيوان وي او و اختري کوونکي ته اعتبار نسته[2].

که ښځه د نصاب خاونده وي نو...:

که ښځه صاحب نصاب وه نو پر دې اختری واجب دئ پر خاوند ئې واجب نه دئ او که خاوند د هغې له طرفه اختری کوي نو د هغې اجازه ضروري ده[3].

که د اختر په ورځ د حيوان کال پوره سي:

که يو حيوان تېر کال د اختر په ورځ زېږېدلی وي او دغه کال د اختر په ورځ د هغه يوه کال پوره کېږي نو ښه دا دئ چي په دوهمه ورځ اختری وکړي او يا د بل حيوان تلاښ وکړي[4].

د پيچکارۍ په لګولو که حيوان پيداسي نو اختری يې څنګه دی؟

که د يو حيوان و رحم ته د نر حيوان مني د پيچکارۍ په ذريعه ورداخل سي او بيا حيوان پيدا سي نو د دغسي حيوان اختری کول

---

(1) (وان مات احد السبعة المشتركين في البدنة وقال الورثة اذ بحوا عنه وعنكم صح عن الكل استحسانا لقصد القربة من الكل) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(2) (ثم المعتبر في ذلک مکان الاضحية) [هداية: څلرم ټوک – ۴۴۴ مخ].

(3) (وليس على الرجل ان يضحي عن اولاده الكبار وامراته الا باذنه الخ) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۳ مخ].

(4) فتاوی رحيميه: ۹ – ۱۰ ټوکونه – ۵۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو صحيح دی مګر اختری کول ډېر عظيم عبادت دئ نو د داسي حيوان حلالول ښه دئ چي د شک او شبهې څخه پاک وي[1].

د هوسۍ اختری کول:

د هوسۍ اختری کول صحيح نه دئ ځکه چه هوسۍ د وحشي حيواناتو څخه ده[2].

که يو چا حيوان غلا يا غصب کړی:

که يو چا يو حيوان غلا يا غصب کړ او بيا ئې د ځان له طرفه اختری کړ نو اختری ئې نه صحيح کېږي ځکه چي دی ئې مالک نه دئ او د حيوان د مالک له طرفه هم اختری صحيح نه دئ ځکه چه د هغه اجازه نسته او که دغه حلال سوی حيوان مالک بيرته واخلي بيا هم د دواړو اختری صحيح نه دي بلکي هر يو به جلا جلا اختری کوي[3].

په حرام مال کي اختری نسته:

په حرام مال کي اختری نسته بلکي هغه ټول مال خيراتول واجب دي[4].

---

(1) فتاوی رحيميه: ۹ – ۱۰ ټوکونه – ۵۱ مخ.

(2) (ولايجوز في الاضاحي شئ من الوحشی) وايضا وان ضحي بظبية وحشية انست وببقرة وحشية انست لم تجز) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (قال في البدائع غصب شاة فضحي بها عن نفسه لاتجزئه لعدم الملک ولا عن صاحبها لعدم الاذن ثم ان اخذها صاحبها مذبوحة وضمنه النقصان فکذالک لا تجوز عنهما وعلى کل ان يضحی باخری) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۳۱ مخ].

(4) (لو کان الخبيث نصابا لايلزمه الزکوة لان الکل واجب التصدق عليه فلا يفيد ايجاب التصدق

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختري حيوانان شرعاً ټاکل سوي دي:

د اختري حيوان شرعاً ټاکل سوی دئ (غوا، غویی، ګامېښه، اوښ، اوښه، سېرلی، بزه، پسه او مېږه) د دغو حیواناتو ماسوا د بل حیوان اختری نه سي کېدلای که څه هم ډېر قیمتي وي او په خوړلو کي ډېر مرغوب وي[1].

د کوم حيوان اختری ښه دی؟

کوم حیوان چي د یوه له طرفه وي او شرکت پکښې نه وي د هغه اختری افضل دئ په دې شرط چي د هغه غوښې او قیمت د شراکت تر حیوان کم نه وي او که داسي نه وه نو بیا اوومه حصه افضله ده او که په پسه او سېرلي کښي دواړه خصیان وه نو تر مېږې او بُزې ښه دي او که خصیان نه وه بیا مېږه او بُزه ښه دي مګر اختری د هر یوه صحیح کېږي[2].

که پیسې د دوو پسو وي نو یو پسه په رانیول ښه دي که دوه؟

که د یو چا سره دومره پیسې وې چي په هغه دوه مناسب پسونه رانیول کېدلای سوای نو دا ښه دئ تر هغه چي په داغه پیسو یو چاغ

ببعضه ومثله في البزازية) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ۲۹۱ مخ].

(1) (واما جنسه فهو ان يكون من الاجناس الثلاثة الغنم اوالابل او البقر ويدخل في كل جنسه نوعه والذكر والانثى والخصى والفحل لاطلاق اسم الجنس على ذلك والمعز نوع من الغنم والجاموس نوع من البقر ولايجوز في الاضاحي شئ من الوحشي...) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(2) (الشاة افضل من سبع البقرة اذ استويا في القيمة واللحم والكبش افضل من النعجة اذا استويا فيهما والانثى من المعز افضل من التيس اذا استويا قيمة والانثى من الابل والبقر افضل حاوي وفي الوهبانية ان الانثى من المعز افضل من الذكر اذا استويا قيمة) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسه رانیول سي ځکه چي په اول صورت کي دوه عبادته یو واجب بل نفل ادا کېدلای سي او په دوهم صورت کي یوازي واجب ادا کېدلای سي(1).

د نر حیوان اختری ښه دی او که د ماده حیوان؟

که د نر او ماده حیوان قیمت او غوښي سره برابري وي نو د ماده حیوان اختری افضل دئ(2).

که یو حیوان ګران او بل حیوان ارزانه وي نو...:

کوم حیوان چي په قیمت کي پورته وي د هغه اختری افضل دئ تر هغه حیوان چي قیمت ئې کم یعني ارزانه وي خو دواړه صحیح کېږي(3).

که نر هوسی د بزې سره جماع وکړي او حیوان پیداسي:

که نر هوسی د بُزې سره جماع وکړه او حیوان ځني پیدا سو نو د هغه اختری صحیح دئ ځکه چي هغه د مور حکم لري او مور ئې بُزه ده(4).

(1) (وشراء شاتین بثلاثین افضل من شراء شاة بثلاثین) [بزازیة: شپږم ټوک - ۲۹۰ مخ]. (غني ضحي شاتین کانت الزیادة علی الواحدة تطوعا عند عامة العلماء) [قاضي خان: دریم ټوک - ۳۴۹ مخ].

(2) (والانثی من المعز افضل من التیس اذا استویا قیمة والانثی من الابل والبقر افضل) [درمختار: شپږم ټوک - ۳۲۲ مخ].

(3) (سبعة من الرجال اشتروا بقرة بخمسین درهماً للاضحیة وسبعة آخرون اشتروا سبع شیاه بماة درهم تکلموا ان الافضل هو الاول اوالثاني والمختار ان الافضل هو الثاني کذا في الفتاوی الکبری) [هندیه: پنځم ټوک - ۲۹۹ مخ].

(4) (ولو نزا ظبي علي شاة قال عامة المشائخ یجوز) [حاشیة الشیخ الشلبی علی تبیین الحقائق:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چرګ او چرګي اختری کول:

د چرګي او چرګ اختری کول د فقیر لپاره مکروه دي او د غني لپاره صحت نه لري(1).

غني سړي حیوان رانیوی خو اتفاقاً حمل داره سو:

غني سړي یو حیوان رانیوی خو اتفاقاً هغه حمل دار سو یا هغه د کور لپاره راوګرځوي او دوهم حیوان ئې رانیوی خو په قیمت کي تر اول یو څه کم وو نو په دې صورت کي به زیاتي پیسې خیراتوي(2).

پر مسافر باندي اختری نسته که څه هم قدرت لري:

کوم سړی چي په خپل ځای او کور کي صاحب نصاب وي او د سفر په حالت کي پر اختري کولو قدرت ولري یا د قدرت په وخت کي د مال پر راغونډولو قدرت ولري نو پر داسې مسافر بیا هم اختری واجب نه دئ ځکه چه د اختري د شرطونو څخه یو شرط دا دئ چي سړی مالداره او مقیم وي(3).

که چا اختري ونه کړ نو قیمت ئې خیراتولای سي که یا؟

که پر یو چا باندي اختری واجب وو خو د اختري کولو په ورځو

شپږم ټوک – ۴۸۳ مخ]. (والمتولد بین الاهلي والوحشي یتبع الام) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(1) (والتضحیة بالدیک والدجاجة في ایام الاضحیة ممن لااضحیة علیه لاعساره تشبیها بالمضحین مکروه لانه من رسوم المجوس) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰۰مخ].

(2) (وان ضحي بالثانیة وقیمتها اقل تصدق بالزائد) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(3) (الاضحیة واجبة علی کل حر مسلم مقیم موسر الخ ولیس علي الفقیر والمسافر اضحیة) [القدوري: ۲۰۰ – ۲۰۱ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ئې د خپلي سستۍ له وجهي اختری ونه کړ نو د اختر د ورځو څخه وروسته د هغه قیمت خیراتولای سي[1].

د خلګو له طرفه اختری کول خو حیوان نه معلومول:

که دوه یا درې کسان داسي وکړي چي مالونه ئې یو ځای جمع وي خو خوراک او څښناک ئې سره جلا وي او په ګډه اختری وکړي مګر حصه معلومه نه کړي یا ئې دوې حصې کړي او یا ئې د کسانو مطابق دري څلور حصې کړي نو دغسي اختری کول صحیح کېږي خو ښه دا دئ چي پر هر حیوان باندي د یو چا نوم ولګول سي[2].

که څوک د اختر په ورځ مسافر سي اختری وکړي بیرته په اوله یا دوهمه ورځ راسي:

که یو څوک د اختر په ورځ مسافر سي یا د اختر ترمخه مسافر سي او هلته خپل اختری وکړي او بیرته د اختر په اوله ورځ یا دوهمه ورځ یا دریمه ورځ د لمر لوېدو ترمخه مقیم سي نو پر ده باندي دوهم ځل اختری کول واجب نه دي[3].

---

(1) (وتصدق بقیمتها غني شراها اولا لتعلقها بذمته بشرائها اولا فالمراد بالقیمة قیمة شاة تجزي فیها) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(2) (وفي الاضاحي للزعفراني اشتری سبعة نفر سبع شیاه بینهم ولم یسم لکل واحد منهم شاة بعینها فضحوا بها الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۳۰٦ مخ، کذا في امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۵٦۲ مخ].

(3) (قوله والاقامة فالمسافر لاتجب علیه وان تطوع بها اجزاته عنها الخ)، (و ایضاً قوله الي اخر ایامه ولو ضحی الفقیر ثم ایسر في اخره علیه الاعادة في الصحیح لانه تبین ان الاولی تطوع بدائع ملخصا لکن في البزازیة وغیرها ان المتاخرین قالوا لاتلزمه الاعادة وبه ناخذ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ – ۳۱٦].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که کورنی غویی د وحشي غوا سره جماع وکړه او حیوان پیداسو:

که کورنی غویی د وحشي غوا سره جماع وکړه او حیوان پیدا سو نو د داسي حیوان اختری نه صحیح کېږي ځکه چي پیدا سوی حیوان د مور تابع دئ او مور ئې وحشي ده او د دې برعکس صحیح دئ (یعني وحشي غویی د کورنۍ غوا سره جماع وکړه)[1].

که یو چا حیوان د اختري لپاره رانیوی وروسته ئې خرڅ کړ او د اختر په ورځو کي ئې بل رانیوی، دغه مسئله درې صورتونه لري:

اول صورت: حیوان ئې د اختري په نیت رانیوی.

دوهم صورت: حیوان ئې د اختري په نیت نه رانیوی خو وروسته ئې د اختر نیت وکړ.

دریم صورت: حیوان ئې د اختري په نیت نه رانیوی خو وروسته ئې په ژبه دا الفاظ وویل چي پر ما دغه کال د الله لپاره اختری کول لازم دئ. اوس نو په اول صورت کي ئي تر څو چي ده په ژبه الفاظ نه وي ویلي دغه حیوان اختری نه سي جوړېدلای او په دوهم صورت کي هم دغه حیوان اختری نه سي جوړېدلای، او په دریم صورت کي دغه حیوان اختری جوړېدلای سي[2].

---

(1) (فلو نزا ثور وحشي علی بقرة اهلیة فولدت ولدا یضحي به دون العکس لانه ینفصل عن الام الخ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۲ مخ].

(2) (ولو اشتری شاة للاضحیة ثم باعها و اشتری اخری في ایام النحر فهذا علی وجوه ثلاثة (الاول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که په دوو غوایانو کي څوارلس کسان شریکان سي:

که چیري په دوو غوایانو کي څوارلس کسان د اسي شریکان سي چي نه د هر یوه حصه په غوایي کي معلومه سي او نه دا وویل سي چي دغه غویی د دغو اوو نفرو دئ، بلکي داسي وویل سي چي دغه دوه غوایان د دغه څوارلسو کسانو مشترک اختریان دي نو قیاساً دغه صورت جائز نه دئ البته استحساناً بیا جائز دئ[1].

د اختري حیوان بدلول:

که یو چا د اختري په نیت حیوان رانیوی وروسته ئې د بل حیوان سره بدلوي نو دغه دوهم حیوان به د اول حیوان په قیمت رانیسي او که چیري ئې دوهم حیوان د اول حیوان تر قیمت کم رانیوی نو په قیمت کي چي څومره فرق وي هغه زیات به خیراتوي[2].

پر حاجي اختری نسته:

پر حاجي باندي چي د حج لپاره تللی وي اختری واجب نه دئ او

اذا اشتری شاة ینوي بها الاضحیة (والثاني) ان یشتري بغیر نیة الاضحیة ثم نوی الاضحیة (والثالث) ان یشتري بغیر نیة الاضحیة ثم یوجب بلسانه ان یضحي بها فیقول لله علي ان اضحي بها عامنا هذا ففي الوجه الاول في ظاهر الروایة لاتصیر اضحیة ما لم یوجبها بلسانه ... واما الثاني ... و روی الحسن عن ابي حنیفة رحمه الله تعالی انها لاتصیر اضحیة حتی لو باعها یجوز بیعها وبه ناخذ.... الوجه الثالث تصیر اضحیة في قولهم جمیعا کذا في فتاوی قاضیخان) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(1) امداد الاحکام: څلرم ټوک – ۲۷۳ مخ.

(2) رجل اشتری شاة للاضحیة واو جبها بلسانه ثم اشتری اخری جاز له بیع الاولی فی قول ابی حنیفة ومحمد رحمهما الله تعالی وان کانت الثانیة شرا من الاولی وذبح الثانیة فانه یتصدق بفضل ما بین القیمتین ... [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که حاجي په خپله خوښه اختري وکي نو ثواب لري[1].

که په یو ځای کي د اختري لپاره هیڅ حیوان نه پیداکېدی:

که په یو ملک یا علاقه کي جنګ یا فساد سو، طوفان یا سېلاب راغلی او د اختري لپاره نه کوچنی او نه غټ حیوان پیدا کېدی نو په دې صورت کي به که حیوان وي او که حصه وي قیمت دي خیرات کړي[2].

---

(1) و ذکر فی الاصل وقال و لا تجب الاضحیة علی الحاج و اراد با لحاج المسافر [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۵ مخ].

(2) قوله وتصدق بقیمتها غنی شراها اولاً تعقبه الشیخ شاهین بان وجوب التصدق بالقیمة مقید بما اذا لم یشتر [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم فصل

د کوم حیوان اختری صحیح او د کوم حیوان اختری صحیح نه دئ؟

د خصي حیوان اختری کول:

د خصي حیوان اختری کول صحیح بلکي لازیات فضیلت لري ځکه چي د نبي کریم ﷺ څخه دغسي اختری کول ثابت دی(1).

د مخنث حیوان اختری کول:

د مخنث (نر ښځي) حیوان اختری کول صحیح نه دي(2).

د وچ حیوان اختری کول:

وچ حیوان پر دوه قسمه دئ یو هغه چي د شروع څخه ئې بل حیوان نه وي زېږولی، دوهم هغه چي یو وار خو بل حیوان وزېږوي خو د دوهم وار لپاره ئې ونه زېږوي، د دغه دواړو قسمو وچ حیوان اختری صحیح دئ(3).

د کوم حیوان چي ښکر مات یا ئې یو خول نه وي:

د کوم حیوان چي پیدائشي ښکرونه مات وي د هغه اختری صحیح دئ او یا ئې ښکرونه په بېخ کي مات وي مګر هغه هډوکي چي په هغه کي ماغزه وي هغه هم مات وي بیا نو د داسي حیوان

---

(1) (عن جابر رضي الله عنه قال ذبح النبی ﷺ یوم الذبح کبشین اقرنین املحین موجوئین) (خصیین) [مشکوة: اول ټوک – ۱۲۸ مخ]. (قوله والخصي لانه اطیب لحما من غیر الخصي قال ابوحنیفة ما زاد في لحمه انفع مما ذهب من خصیتیه) [الجوهرة النیرة: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ].

(2) (لاتجوز التضحیة بالشاة الخنثی) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ].

(3) امداد الفتاوی: دریم ټوک – ۵۵۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری صحیح نه دئ او که هغه هډوکي مات نه وه بیا ئې اختری صحیح دئ[1].

که دغوا یا اوښي یو تی نه وو:

که دغوا یا اوښي یو تی نه وو نو اختری ئې صحیح دئ او که دوا ړه تیان ئې نه وه نو اختریٔ ئې صحیح نه دئ[2].

او که د مېږي یا بُزې پیدائشي د یوه تي سر نه وو او یا په یو آفت سره له منځه تللی وو او یو پاته سوی وو بیا ئې اختری صحیح نه دئ[3].

هغه حیوان چي لېونی وي:

که یو حیوان داسي لېونی وو چي د هغه لېونتوب مانع د څر وهلو او وښو خوړلو څخه وو نو اختری کول ئي صحیح نه دئ او که مانع نه وو بیا ئې اختری صحیح دئ[4].

---

(1) (قوله ويضحي بالجماء هي التي لاقرن لها خلقة وكذ ا لعظماء التي ذهب بعض قرنها بالكسر او غيره فان بلغ الكسر الي المخ لم يجز قهستاني وفي البدائع ان بلغ الكسر المشاش لايجزي والمشاش رؤوس العظام مثل الركبتين و المرفقين) [ردالمحتار: نهم ټوک - ۵۳۵ مخ].

(2) (وفي الابل والبقران ذهبت واحدة يجوز او اثنتان لا) [ردالمحتار: نهم ټوک - ۵۳۸ مخ].

(3) (وفي الشاة والمعز اذا لم يكن لهما احدى حلمتيها خلقة او ذهبت بافة وبقيت واحدة لم يجز) [ردالمحتار: نهم ټوک - ۵۳۹ مخ].

(4) (ويضحي.... والثولاء اي المجنونة اذا لم يمنعها من السوم والرعي وان منعها لاتجوز التضحية بها) [درمختار: نهم ټوک - ۵۳۵].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي ړوند وي:

د ړانده حیوان اختری صحیح نه دئ[1].

هغه حیوان چي په هډوکو کي ماغزه نه لري یا ګوډ وي:

هغه حیوان چي په هډوکي کي ماغزه نه لري اختری ئې صحیح نه دئ او هغه ګوډ حیوان چي په خپله مذبح (د حلالیدو ځای) ته نه سي تللای یعني په درو پښو وي اختری ئې صحیح نه دئ البته که ځلورمه پښه ئې درلوده پر مځکه ئې لګولای سوای بیا ئې اختری صحیح دئ[2].

هغه حیوان چي غوږ یا لکۍ ئې پرې وي:

هغه حیوان چي د غوږ او لکۍ ډېره حصه ئې پرې وي او یا ئې د سترګو د ډېري حصې نور (دید) نه لري نو اختری ئې صحیح نه دئ، او د ډېروالي په اندازه کي تفصیل دئ خو صحیح قول دا دئ چي غوږ یا لکۍ ئې تر دریمي حصې زیات نه وي[3].

---

(1) (لا بالعمیاء والعوراء الخ) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۵ مخ].

(2) (والعجفاء المهزولة التي لامخ في عظامها والعرجاء التي لاتمشي الي المنسک اي المذبح الخ اي التي لایمکنهاالمشي برجلها العرجاء انما تمشي بثلاث قوائم حتی لوکانت تضع الرابعة علی الارض وتستعین بها جاز) [درمختارمع رد المحتار: نهم ټوک – ۵۳۵ – ۵۳۶ مخونه، کذا في الهندیه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (ومقطوع اکثر الاذن او الذنب الخ ، روي محمد عنه في الاصل والجامع الصغیر ان المانع ذهاب اکثر من الثلث الخ والاولی هي ظاهر الروایة وصححها في الخانیة حیث قال والصحیح ان الثلث و مادونه قلیل وما زاد علیه کثیر وعلیه الفتوی) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي لم ئې پرې وي:

هغه حیوان چي د لم ډېره حصه (تر دريمي حصې زيات) ئې نه وي اختری ئې صحيح نه دئ[1].

هغه حیوان چي غاښونه نه لري:

د هغه حيوان اختری چي غاښونه نه لري اختری ئې صحيح نه دئ او که ئې بيا درلوده نو اکثره (تر دريمي حصې زيات) غاښونه به ئې وي بيا ئې اختری صحيح دئ[2].

هغه حیوان چي پيدائشي غوږونه نه لري:

هغه حيوان چي خلقة غوږونه نه لري اخترئ ئې صحيح نه دئ او که چيري ئې درلودل خو کوچني وه بيا ئې اختری صحيح دئ[3].

هغه حیوان چي يو غوږ نه لري:

د کوم حيوان چي پوره يو غوږ نه وي يا ئې پيدائشي يو غوږ وي نو اختری ئې صحيح نه دئ[4].

---

(1) (او اكثر الالية لان للاكثر حكم الكل بقاء و ذهابا فيكفي بقاء الاكثر و عليه الفتوى) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(2) (وايضا ولا بالهتماء التي لا اسنان لها ويكفي بقاء الاكثر وقال قبله والتي لا اسنان لها وهي تعتلف او لاتعتلف لاتجوز) [درمختار: نهم ټوک ۵۳۷ مخ].

(3) (والتي لا اذن لها في الخلقة وتجزي السكاء وهي صغيرة الاذن) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ، كذا في الشامية: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(4) (فلاتجوز مقطوعة احدى الاذنين بكمالها والتي لها اذن واحدة خلقة) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حيوان چې د تيانو سرونه ئې پرې وي:

د هغه حيوان اخترى چې د تيانو سرونه ئې پرې وي يا وچ وي صحيح نه دئ(1).

هغه حيوان چې پزه ئې پرې وي:

د هغه حيوان اخترى چې پزه ئې پرې وي صحيح نه دئ(2).

هغه حيوان چې په علاج كولو ئې شيدې بندې سوې وي:

د هغه حيوان اخترى چې علاج ئې سوى وي بيا ئې شيدې بندې سوې وي يعني خپل بچي ته ئې نه سي وركولاى صحيح نه دئ(3).

هغه حيوان چې پيدائشي لم نلري:

هغه حيوان چې خلقة نه لم لري او نه غوږونه اخترئ ئې صحيح نه دئ(4).

هغه حيوان چې يوازې مرداري خوري:

هغه حيوان چې صرف مرداري خوري او بل شى نه خوري اخترى ئې نه صحيح كيږي البته كه اوښ وو نو څلوېښت ورځې دې وتړل سي تر څو غوښه ئې ښه سي او كه غويى وو نو شل ورځې او كه پسه وو نو لس ورځې دې وتړل سي بيا دې ئې اخترى وسي او كه چيري

---

(1) (والجذاء مقطوعة رؤوس ضرعها او يابستها) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(2) (ولا الجدعاء مقطوعة الانف الخ) [درمختار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].

(3) (ولاالمصرمة اطباؤها وهي التي عولجت حتي انقطع لبنها) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۷ مخ].
(ولاالمصرمة وهي التي لاتستطيع ان ترضع فصيلها) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(4) (وان لم يكن له الية ولا اذن خلقة لايجوز) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئي ګډوډ خوراک کوي بیا ئې اختری صحیح دئ[1].

هغه حیوان چې غوږونه ئې په اوږدو څیري وي:

هغه حیوان چې غوږونه ئې طولاً (په اوږدو) څیري وي اختری ئې صحیح دئ[2].

هغه حیوان چې غوږونه ئې سوري وي:

هغه حیوان چې غوږونه ئې سوري وي اختری ئې صحیح دئ[3].

هغه حیوان چې غوږونه ئې دشا یا د مخ له خوا پرې وي:

هغه حیوان چې غوږونه ئې د مخ د خوا یا د شا له خوا پرې وي خو ځړېږي اختریٔ ئې صحیح کېږي[4].

هغه حیوان چې چپک وي:

هغه حیوان چې په سترګو کي ئې کوږ واله وي (چپک وي) اختری ئې صحیح کېږي[5].

هغه حیوان چې سکوستی وي:

هغه حیوان چې سکوستی وي یعني د بدن وریښتان ئې ورپرې

---

(1) (ولاالجلالة التي تاکل العذرة ولاتاکل غیرها قال في الخانیة فان کانت ابلا تمسک اربعین یوما حتي یطیب لحمها والبقر عشرین والغنم عشرة ، قوله ولاتاکل غیرها افاد انها اذا کانت تخلط تجزي) [درمختار مع ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(2) (وفي البدائع و تجزي الشرقاء مشقوقة الاذن طولا) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(3) (والخرقاء مثقوبة الاذن) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(4) (والمقابلة ماقطع من مقدم اذنها شئ وترک معلقا والمدابرة مافعل ذلک بموخر الاذن من الشاة) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(5) (وتجوز الحولاء مافي عینها حول) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي وي اختری ئې صحيح کېږي خو مکروه دئ(1).

هغه حيوان چي سالم وي:

د اختري حيوان چونکه د خدای ﷻ په حضور کي پېشېږي ځکه بايد ډېر ښه چاغ، تازه، صحيح، سالم او د هر ډول عيبو څخه پاک وي. د حضرت علي کرم الله وجهه ارشاد دئ چي نبي کريم ﷺ و موږ ته دا حکم وکړ چي د اختري د حيوان سترګي ښه وګورئ او د داسي حيوان اختری مه کوئ چي د هغه د غوږ د مخ يا شا طرف پرې وي او د داسي حيوان اختری مه کوئ چي د هغه غوږ څيري وي او يا ئې په غوږ کي سوری وي(2).

د څلور قسمه حيواناتو اختری صحيح ندی:

د حضرت براء ابن عازب رضي الله عنه روايت دئ چه نبي کريم ﷺ د څلورو قسمونو حيواناتو د اختري کولو څخه منع کړېده:

اول: العرجاء بين ظلعها: هغه ګوډ حيوان چي ګوډوالی ئې ښکاره وي.

دوهم: والعوراء بين عورها: هغه کوڼ حيوان چي کوڼوالی ئې ښکاره وي.

دريم: ولا بالمريضة بين مرضها: هغه مريض حيوان چه مرض ئې ښکاره وي.

---

(1) (والمجزوزة التي جزصوفها ، خانية وقدمنا ان ماجوز هنا جو زمع الكراهة لانه خلاف المستحب) [ردالمحتار: نهم ټوک – ۵۳۸مخ].

(2) (عن علي قال امر نا رسول الله ﷺ ان نستشرف العين والاذن وان لانضحي بمقابلة ولامدابرة ولاشرقاء ولاخرقاء) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شلورم: ولاالعجفاء التي لاتنقي: هغه ډنګر حیوان چي په هډوکو کي ئې طاقت او ماغزه نه وي(1).

فقهاء کرامو د دغو احادیثو په تشریح کي فرمایلي دي چي کوم حیوان بالکل ړوند وي او یا بالکل کوڼ وي یا د یوې سترګي د دریمي حصې زیاته روښنایي ئې تللې وي یا د پوره غوږ د دریمي حصې زیاته حصه ئې پرې سوې وي یا ئې لکۍ پرې سوې وي او یا ئې د لکۍ د دریمي حصې زیاته پرې سوې وي یا دومره ډنګر او کمزوری حیوان وي چي په هډوکو کي ئې بالکل ماغزه پاته سوي نه وي د هغه اختری کول جائز نه دي که بیا حیوان ډېر ډنګر نه وي نو د هغه اختری کول جواز لري(2).

هغه حیوان چي پر درو پښو تللای سي:

کوم حیوان چي پر درو پښو تللای سي او څلرمه پښه ئې نه وي او یا څلرمه پښه ایښولای خو سي مګر پر تللای نه سي یعني د تګ

---

(1) الترمذي: اول ټوک - ۴۰۸ مخ.

(2) (ولاتجوز العمیاء والعوراء البین عورها والعرجاء البین عرجها وهي التي لاتقدر ان تمشي برجلها الي المنسک والمریضة البین مرضها و مقطوعة الاذنین والالیة والذنب بالکلیة والتي لا اذن لها في الخلقة.... ولوذهب بعض هذه الاعضاء دون بعض من الاذن والالیة والذنب والعین ذکر في الجامع الصغیر انکان الذاهب کثیرا یمنع جواز التضحیة وان کان یسیرا لایمنع واختلف اصحابنا بین القلیل والکثیر فعن ابي حنیفة رحمه الله تعالی.... اربع روایات وروي محمد رحمة الله علیه في الاصل وفي الجامع انه اذا کان ذهب الثلث او اقل جاز وان کان اکثر لایجوز والصحیح ان الثلث وما دونه قلیل وما زاد علیه کثیر وعلیه الفتوی کذا في فتاوی قاضیخان.... ولاتجزي العجفاء التي لاتنقی.... فان کانت مهزولة فیها بعض الشحم جاز یروي ذلک عن محمد رحمه الله تعالی) [هندیه: پنځم ټوک - ۲۹۷ - ۲۹۸ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وخت کي کومک نه سي ورکولای نو د هغه اختری کول جائز نه دئ او که پر ځلورو پښو باندي تللای سي مګر په پښه کي ئې لږ ګوډوالی وي د هغه اختری کول هم جائز دي(1).

هغه حیوان چي پیدائشي ښکرونه نه لري خو عمر ئې د اختري و عمر ته رسېدلی وي:

د کوم حیوان چي پیدائشي ښکرونه نه وي مګر عمر ئې د اختري د حیوان و عمر ته رسېدلی وي نو د هغه اختری کول صحیح دي او که ئې ښکرونه راوتلي وي خو یو یا دواړه یو څه مات سوي وي نو د هغه اختری هم کېدلای سي مګر که په بېخ کي ئې ښکرونه مات سوي وي او ماغزه ئې ختم سوي وي نو د هغه اختری صحیح نه دئ(2).

هغه حیوان چي د مور تر حلالېدلو وروسته ژوندی پیدا سي:

که د مؤنث (ماده) حیوان اختری وسو او د هغه په نس کي اولاد وو اختری صحیح دئ او که اولاد ژوندی وو نو هغه دي هم حلال کړي(3).

---

(1) (والعرجاء التي لاتمشي الی المنسک (قوله والعرجاء) اي التي لايمكنها المشي برجلها العرجاء انما تمشي بثلاث قوائم حتی لو کانت تضع الرابعةعلی الارض وتستعين بها جاز عناية) [درمختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۳ مخ].

(2) (ويجوز الجماء التي لاقرن لها وکذا مکسورة القرن کذا في الکافي وان بلغ الکسر المشاش لايجزيه والمشاش رؤوس العظام مثل الرکبتين والمرفقتين کذا في البدائع). [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) (في اضاحي الزعفراني فان ولدت ولدا ذبحها وولدها معها) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي سالم رانیول سي او وروسته عیب پکښې پیدا سي:

که د اختري حیوان رانیول سو او بیا په هغه کي داسي عیب پیدا سو چي د هغه د وجهي څخه اختری صحیح کېدلای نه سوای نو که غني وو د هغه په بدله کي دي بل حیوان رانیسي اختری دي ئې وکړي او که غریب سړی وو اختری باندي واجب نه وو نو د داغه حیوان اختری دي وکړي(1).

هغه حیوان چي چاغ وي:

چاغوالی په اختري کي عیب نه دئ بلکي ښه وصف دئ نو که داسي یو چاغ پسه وي چي په قیمت او غوښو کي د غوا سره برابر وي اختری ئې افضل دئ(2).

هغه حیوان چي تیان ئې په آفت سره ضائع سي:

که چیري د غوا، ګامېښي، یا اوښي دوه تیان په یو آفت سره ضائع سوه یا پیدائشي دواړه نه وه نو اختری ئې صحیح نه دئ(3).

---

(1) (ثم کل عیب یمنع الاضحیة ففي حق الموسر یستوي ان یشتریها کذلک او یشتریها وهي سلیمة فصارت معیبة بذلک العیب لاتجوز علی کل حال وفي حق المعسر تجوز علي کل حال کذا في المحیط) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ]. (ولو اشتراها سلیمة ثم تعیبت بعیب مانع عن التضحیة کان علیه ان یقیم غیره مقامها ان کان غنیا وان کان فقیرا یجزئه ذلک) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۲ مخ، کذا في مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(2) (وکان الاستاذ یقول بان الشاة العظیمة السمینة تساوي البقرة قیمة ولحما افضل من البقرة لان جمیع الشاة تقع فرضا بلاخلاف) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(3) (وفي الشاة والمعز اذا لم تکن لهما احدی حلمتیها خلقة او ذهبت بافة وبقیت واحدة لم تجز وفي الابل والبقر ان ذهبت واحدة تجوز وان ذهبت اثنتان لاتجوز کذا في الخلاصة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۸ – ۲۹۹ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه حیوان چي وطي ورسره سوي وي:

که د اختري د حیوان سره وطي سوي وي او هغه د خپل مالک په ملک کي وو او دی صاحب نصاب وو نو هغه دي حلال کړي او غوښه دي ئې وسوځي یا دي ئې په مځکه کي ښخه کړي او د اختري لپاره دي بل حیوان رانیسي[1].

هغه حیوان چي پر مځکه باندي تر پرې ایستلو وروسته عیب پکښي پیدا سي:

که د حلالیدلو په وخت کي ئې حیوان پر مځکه پرې ایستی او په دې وخت کي عیب پیدا سو مثلاً پښه ئې ماته سوه یا سترګه ئې ړنده سوه نو اختری ئې صحیح دئ[2].

هغه حیوان چي د اختر تر لمانځه دمخه ناجوړه سي:

که چیري د اختر تر لمانځه دمخه حیوان داسي ناجوړه سو چي د ژوند نه وو نو که حلال سي بیا به بل حیوان رانیسي چي د اختر تر لمانځه وروسته ئې اختری وکړي[3].

هغه حیوان چي د بل چا واښه خوري:

که چا خپل حیوان ته د بل چا واښه بې له اجازې ورکول نو حرام

---

(1) (ثم ان کانت البهیمة ملک الواطي قیل انها تذبح ولاتوکل ولاروایة فیه عن اصحابنا لکن روي محمد رحمة الله علیه عن سید نا عمر رضي الله عنه انه لم یحد واطئ البهیمة وامر بالبهیمة حتي احرقت بالنار) [بدائع الصنائع: پنځم ټوک – ۴۸۸ مخ].

(2) (ولایضر تعیبها من اضطرابها عند الذبح) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(3) (عن انس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم النحر من کان ذبح قبل الصلوة فلیعد...). [سنن النسائي: دوهم ټوک – ۲۰۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار کوي خو اختری ئې صحیح دئ[1].

هغه حیوان چي د خنزیر په شیدو لوی سوی وي:

که یو حیوان د خنزیر په شیدو لوی سوی وي او بیا یو څه وخت پاک خوراک ورکول کېږي نو اختری ئې صحیح دئ[2].

هغه حیوان چي د سپي شیدې ئې رودلي وي:

که یو حیوان د سپي شیدې څو واره رودلي وې نو اختریٔ ئې صحیح دئ[3].

هغه حیوان چي داغ سوی وي:

که حیوان داغ سوی وي نو اختری ئې صحیح دئ[4].

هغه حیوان چي حمل داره وي:

د حامله حیوان اختری خو صحیح دئ مګر په دې کي د بل حیوان ضیاع هم ده لهذا د کراهت څخه ئې اختری خالي نه دئ[5].

هغه حیوان چي جماع نه سي کولای:

داسي حیوان چي د جماع کولو څخه عاجز وي (آله ئې پرې وي)

---

(1) (لان لحمه لایتغیر وماغذی به یصیر مستهلکا لایبقي له اثر) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۵۹ مخ].

(2) (کما حل اکل جدي غذي بلبن خنزیرلان لحمه لایتغیر وما غذي به یصیر مستهلکا لایبقی له اثر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۱ مخ].

(3) (ولو اکلت النجاسة وغیرها بحیث لم ینتن لحمها حلت) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۰ مخ].

(4) (والتي بها کي والتي لاینزلها لبن من غیر علة والتي لها ولد یجوز) [خلاصة الفتاوی: څلرم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(5) (وفی النوازل رجل له شاة حامل فاراد ذبحها ان تقارب الولادة یکره لانه فیه تضییعا لما في بطنها من غیر فائدة) [کفایه شرح الهدایه مع فتح القدیر: نهم ټوک – ۱۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری ئې صحيح دئ(1).

هغه حيوان چي ناجوړه وي:

داسي حيوان چي د زکام (ټوخي) ناجوړي ورپيښه وي اختری ئې صحيح کېږي(2).

هغه حيوان چي د ډېر عمر وي:

داسي حيوان چه عمر ئې ډېر وي او د عمر د ډېروالي د وجهي ئې اولاد هم نه کېږي اختری ئې صحيح کېږي(3).

هغه حيوان چي ژبه نه لري:

په کوچنيو حيواناتو کي مثلاً پسه، بُزه او نور ... که کوم حيوان ژبه ونه لري نو اختری ئې صحيح کېږي ځکه هغوی په غاښنو سره خوراک کوي او په غټو حيواناتو کي مثلاً غوا، اوښ او نور... که کوم حيوان ژبه ونه لري نو اختری ئې نه صحيح کېږي ځکه چي هغوی په ژبه سره خوراک کوي(4).

هغه حيوان چي ښځي تی ور کړي وي:

که پسه يا بُزې ته ښځي خپلي شيدې يعني تی ورکړی وي او هغه د يوه کال سوی وي نو اختری ئې صحيح دئ(5).

---

(1) (تجوز التضحية بالمجبوب العاجز عن الجماع الخ) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(2) (والتي بها سعال) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(3) (والعاجزة عن الولادة لکبر سنها) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(4) (والتي لالسان لها في الغنم خلاصة اي لاالبقر لانه ياخذ العلفة باللسان والشاة بالسن کما في القهستاني عن المنية) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۵ مخ].

(5) (لان لحمه لايتغير وما غذي به يصير مستهلکا لايبقی له اثر) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۴۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم فصل

د اختري د حیوان عمرونه

د اختري حیوان باید څو کلن وي؟

د غوا ،غویي، ګامیښي عمر باید کم از کم دوه کاله وي او د اوښ، اوښي عمر باید کم از کم پنځه کاله وي او د نورو حیواناتو عمر باید کم از کم یو کال وي مګر که پسه یا میږه تر کال کمه وه خو دومره چاغه وه چي که د یوه کال د حیواناتو سره پرېښودل سي نو فرق ئې ونه سي بیا نو د هغه اختری صحیح دئ په دې شرط چي تر شپږو میاشتو به کم نه وي[1].

پسه او میږه به د یوه کال وي:

په پسه او میږه کي ښه دا دئ چي پوره د یوه کال وي[2].

سېرلی او بزه به څو کلن وي؟

که یو سېرلی یا بزه تر یوه کال یو څو ورځي په عمر کي کمه وي خو په ظاهره د یوه کال معلومېږي بیا ئې هم اختری صحیح نه دئ

(1) (عن جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لاتذبحوا الامسنة الا ان یعسر علیکم فتذبحوا جذعة من الضان) [رواه مسلم: دوهم ټوک – ۱۵۵ مخ]. (واما سنه فلایجوز شئ مما ذکرنا من الابل والبقر والغنم عن الاضحیة الاثنی من کل جنس والا الجذع من الضان خاصة اذا کان عظیما واما معاني هذه الاسماء فقد ذکر القدوري ان الفقهاء قالوا الجذع من الغنم ابن ستة اشهر والثني ابن سنة والجذع من البقر ابن سنة والثني منه ابن سنتین والجذع من الابل ابن اربع سنین والثني ابن خمس وتقدیر هذه الاسنان بما قلنا یمنع النقصان ولایمنع الزیادة حتي ولوضحي الخ) [هندیه: پنځم ټوک ۲۹۷ مخ].

(2) (ویوخذ في زکاتها اي الغنم الثني عن الضان والمعز وهو ماتمت له سنة لاالجذع الا بالقیمة وهو ما اتی علیه اکثرها علي الظاهر) [درمختار: دوهم ټوک –۲۸۱مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه پوره د یوه کال به وي او دوهم کال به ئې شروع سوی وي[1].

که د اختري د حیوان د حلالېدو تر مخه بچی پیدا سو:

که د اختري د حیوان د حلالېدو ترمخه بچی پیدا سي نو د هغه حلالېدل هم ضروري دي او کوم تصرف چي په اصلي اختري کي کېږي هغه تصرف به په دغه بچي کي هم وسي[2].

په اختري کي و عمر ته اعتبار دی:

په اختري کي اعتبار و عمر ته دئ نه و غاښو ته که چیري د یو حیوان عمر پوره وي خو غاښونه نه لري او خوراک کولای سي نو د هغه اختری صحیح دئ[3].

---

(1) (قوله وصح الجذع ... و قيد بقوله شرعا لانه في اللغة ماتمت له سنة نهاية) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ]، (وتقدير هذه الاسنان بما قلنا يمنع النقصان ولايمنع الزيادة حتي لوضحي باقل من ذلک شيئا لايجوز) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(2) (فان ولدت الاضحية ولدا يذبح ولدها مع الام كذا ذكر في الاصل) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۰ مخ].

(3) (وتخصيص هذه القربة بسن دون سن امر لايعرف الا بالتوقيف فيتبع ذلک واما معاني هذه الاسماء فقد ذكر القدوري رحمه الله تعالي ان الفقهاء قالوا: الجذع من الغنم ابن ستة اشهر والثني منه ابن سنة الخ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۶ مخ]. (وفي رواية تجوز اذا كان تعتلف وهو الاصح لانها حينئذ صارت بمنزلة الصحيحة) [حاشية الشيخ الشلبی: شپږم ټوک – ۴۸۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهم فصل

د اختري په حیوان کي شرکت

په غټو حیوانانو کي څو حصې کېدلای سي؟

په غټو حیواناتو لکه اوښ، غوا، غوائي کښي صرف اووه حصې کېدلای سي زیاتي حصې نه سي کېدلای[1].

که چا حیوان رانیوی بیا يې شپږ کسان شریک کړل:

که چا حیوان رانیوی بیا ئې شپږ کسان شریک کړل نو اختری صحیح دئ خو ښه دا دئ چي د حیوان تر رانیولو دمخه د نورو شریکانو تلاښ وکړي[2].

که شریک نفر د حیوان تر حلالېدو مخکي مړ سو:

که یو نفر په حیوان کي شریک وو خو د حیوان تر حلالېدلو دمخه مړ سو نو د ده د وارثانو څخه بل څوک حصه رانیولای سي او دغه حصه د ده په میراث کي بلل کېږي[3].

که یو شریک مړ سو خو وارثان يې بالغان وه:

که د شریکانو څخه یو مړ سي او د هغه وارثان بالغان وي نو د

---

(1) (واما وجه ذلک من طریق النظر فانا قد رایناهم قد اجمعوا ان البقرة لاتجزئ في الاضحیة عن اکثر من سبعة وهي من البدن باتفاقهم فالنظر علی ذلک ان تکون الناقة مثلها ولاتجزئ عن اکثر من سبعة) [شرح معاني الاثار للطحاوي: دوهم ټوک – ۲۷۵ مخ].

(2) (ولو شری بدنة للاضحیة ثم اشرک فیها ستة جاز استحسانا والاشتراک قبل الشراء احب) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۶۹ مخ].

(3) (رجل اشتری اضحیة واوجبها علي نفسه بلسانه ثم مات قبل ان یضحي بها کان میراثا عنه في قول ابي حنیفة ومحمد رحمهما الله تعالی) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۴۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی په اجازه سره اختری کېدلای سي[1].

که شریک د شراکت اجازه وکړه بیا یې انکار وکړی:

که یو چا په حیوان کي د شراکت اجازه وکړه چي زه شریک یم بیا ئې انکار وکړ اوس نو که هغه د قیمت اجازه ورکړې وي چي زما له طرفه د دومره پیسو اختیار دئ که ئې اجازه صراحة وي او که بل څوک د ده په اجازه باندي د ده د کردار او ګفتار څخه پوه سوی وي چي د ده اجازه تر دغه ځایه پوري ده نو دغه حصه د هغه اجازه ورکوونکي ده د دغه حصې قیمت پر هغه باندي لازم دئ[2].

که یو شریک یوه حصه د نبي کریم ﷺ له طرفه رانیسي:

که په شریکانو کي یو شریک یوه حصه د نبي کریم ﷺ له طرفه رانیسي صحیح دئ او که ټول شریکان ئې په ګډه رانیسي هم صحیح دئ[3].

یو اختری د ځان له طرفه او نور اختریان د نورو له طرفه کول:

که یو څوک یو اختری د ځان لپاره کوي او یو د نورو کسانو

---

(1) (وان مات احد سبعة الذين شاركوا في البدنة وقال ورثته وهم كبار اذبحوها اي البدنة عنكم وعنه اي عن الميت صح) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۳ مخ].

(2) (اذا ادى الوكيل بالشراء ثمن المبيع من ماله وقبضه كان له حق الرجوع علي الموكل يعني ان له ان ياخذ مثل الثمن الذي اداه) [شرح المجلة لرستم باز الماده: ۱۴۹۱]. (و اذا دفع الوكيل بالشراء الثمن من ماله من غير صريح اذن الموكل وقبض المبيع فله ان يرجع به على الموكل لوجود الاذن دلالة لان الحقوق لما كانت الى العاقد وقد علمه الموكل يكون راضيا بدفعه) [اللباب في شرح الكتاب: دوهم ټوک – ٦٩ مخ].

(3) (عن الحكم عن حنش قال رايت عليا رضي الله عنه يضحي بكبشين فقلت له ما هذا؟ فقال ان رسول الله ﷺ اوصاني ان اضحي عنه فانا اضحى عنه) [سنن ابي داؤد: دوهم ټوک – ۲۸۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثلاً مور، پلار، نیکه ورور له طرفه کوي نو صحیح دئ ځکه نبي کریم ﷺ یو پسه د خپل امت د هغو کسانو له طرفه حلال کړی چي اختری ئې نه وو کړی او ثواب ئې مړو او ژوندو ټولو ته وربخښل کېدلای سي(1).

په پسه کي شراکت صحیح ندی:

په یوه پسه کي شراکت صحیح نه دئ او په دې سره دلیل ویل چي نبي کریم ﷺ د امت لپاره یو پسه حلال کړی دئ صحیح نه دئ ځکه چي مقصد په هغه کي ایصال ثواب وو نه د وجوب ساقطول(2).

په اختري کی یوه حصه د واده د ډوډۍ لپاره ټاکل:

که یو څوک غواړي چي د اختري په حیوان کي یوه حصه د ولیمې (د واده د ډوډۍ) لپاره وټاکي نو صحیح کېږي په دې شرط چي نیت ئې د سنت ادا کول او د نکاح د نعمت شکر وي ځکه چي دا قربت دئ او د قربت کومه خاصه نوعه معتبره نه ده(3).

---

(1) (لان الموت لایمنع التقرب عن المیت بدلیل انه یجوز ان یتصدق عنه ویحج عنه و قد صح ان رسول الله ﷺ ضحي بکبشین احد هما عن نفسه والاخر عمن لم یذبح من امته) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].(من صام او صلي او تصدق وجعل ثوابه لغیره من الاموات والاحیاء جاز ویصل ثوابها الیهم عند اهل السنة والجماعة کذا فی البدائع) [رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۴۳ مخ].

(2) (ثم المشارکة اما محمولة على الثواب واما علي الحقیقة فیکون من خصوصیة ذلک الجناب والاظهر ان یکون احدهما عن ذمته الشریفة والثاني عن امته الضعیفة) [بذل المجهود: څلرم ټوک – ۷۱ مخ].

(3) (ولم یذکر الولیمة وینبغي ان تجوز لانها تقام شکرا لله علي نعمة النکاح وردت به السنة فاذا قصدبها الشکر او اقامة السنة فقد اراد القربة) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یو شریک یو اختری په مزدوري حلال کړي:

که په شریکانو کې یو یا دوه شریکان اختری په مزدوري حلال کړي نو مزدوري اخیستل په دوو وجهو ناروا ده:

اول: یو خو اختری پر ده باندي یا اصالتاً واجب دئ یا نیابتاً او پر واجب علی التعیین باندي مزدوري اخیستل ناروا ده.

دوهم: په مشترک کار کې د مزدوري اخیستلو حق ځوک نه لري(1).

که په غوایي کې تر اوو کسانو کم شریکان وي:

که په یوه غوائي کې تر اوو کسانو کم شریکان وي مثلاً درې، ځلور، پنځه یا شپږ وي نو اختری ئې صحیح کېږي(2).

---

(1) (ولو استاجره لحمل طعام مشترک بینهما فلااجر له لانه لایعمل شیئا لشریکه الا ویقع بعضه لنفسه فلایستحق الاجر (قوله لانه لایعمل الخ) فان قیل عدم استحقاقه للاجر علي فعل نفسه لایستلزم عدمه بالنسبة الی ما وقع لغیره فالجواب انه عامل لنفسه فقط لانه الاصل وعمله لغیره مبني علی امر مخالف للقیاس فاعتبر الاول ولانه مامن جزء یحمله الا وهو شریک فیه فلایتحقق تسلیم المعقود علیه لانه یمنع تسلیم العمل الی غیره فلا اجر عنایة وتبیین) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ٦٠ مخ]. (وقال العلامة الرافعي رحمه الله تعالی : قوله وعمله لغیره مبني علي امر مخالف للقیاس الخ للحاجة وهي تندفع بجعله عاملا لنفسه لحصول مقصود المستاجر عنایة) [تقریرات الرافع علی حاشیة ابن عابدین: شپږم ټوک – ٢٦٧ مخ].

(2) (ویجوز اشتراک اقل من سبعة ولو کان البدنة بین اثنین نصفین في الاصح قال العیني في شرح الکنز وتجوز عن ستة او خمسة او اربعة او ثلاثة ذکره محمد في الاصل لانه لما جاز عن السبعة فعن دونه اولی) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ١٦٨ مخ، کذا في الهدایة: څلرم ټوک – ۴۴۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم فصل

د اختري کولو مستحبات، اداب او مکروهات

د حیوان د حلالېدلو ښه طریقه دا ده:

اول: د اختري د حیوان د حلالولو ښه طریقه دا ده چي اول د اختري حیوان مخ پر قبله شریفه پرېباسئ او بیا دغه دعا ووایاست(1):

دوهم: وروسته **بسم الله الله اکبر** ووایاست او اختري په تېره چاړه حلال کړئ او تر حلالیدلو وروسته دغه دعا ووایاست:

(اللهم تقبله مني کما تقبلته من حبیبک محمد وخلیلک ابراهیم علیهما السلام)(2).

یو حیوان د بل حیوان مخ ته حلالول:

یو حیوان د بل حیوان مخ ته مه حلالوئ(3).

په حلالېدلو کي د حیوان غاړه مه ماتوئ:

په حلالېدلو کي د حیوان غاړه مه ورماتوئ او د ژر سړېدلو لپاره حرام مغز مه ورپرې کوئ په پوستولو او د غوښو په ټوټه ټوټه کولو

---

(1) (عن جابر بن عبدالله رضی الله عنه .... فقال حین وجهها اني وجهت وجهي للذي فطر السموات والارض حنیفا مسلماً وما انا من المشرکین، ان صلاتي ونسکي ومحیاي ومماتي لله رب العلمین، لاشریک له وبذالک امرت وانا من المسلمین اللهم منک لک...) [سنن ابن ماجه: ۲۲۵ مخ].

(2) آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک – ۲۱۶ مخ. (و منها التسمیة حالة الذکاة عندنا اي اسم کان وسواء قرن بالاسم الصفة بان قال الله اکبر الله اعظم الخ) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۸۵ مخ]. (و منها انه یستحب في الذبح حالة الاختیار ان یکون ذلک بآلة حادة من الحدید کالسکین والسیف ونحو ذلک الخ) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۸۸ مخ].

(3) (عن ابیه عبدالله بن عمر رضی الله عنه قال: امر رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یحد الشفار وان تواري عن البهائم...) [سنن ابن ماجه: ۲۲۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي چابکي مه کوئ تر څو چه حیوان ښه سوړ سوی نه وي[1].

په اختري کي نیت په زړه سره کول کافي دی:

د اختري نیت کول صرف په زړه سره کول کافي دي په ژبه ویل ضروري نه دي البته د حلالېدلو پر وخت **بسم الله اکبر** په ژبه ویل ضروري دي[2].

خپل اختری پخپله حلالول:

مستحب کار دا دئ چي هر څوک خپل اختری په خپله حلال کړي که ئې حلالولای سوای او که ئې نه سوای حلالولای نو بل چا ته دي د حلالېدلو اجازه ورکړي خو په دغه وخت کي خپله حاضرېدل ښه دي[3].

که حلالونکي د بسم الله، الله اکبر پر ځای بل ذکر ووایي:

که ذبح کوونکی د **بسم الله، الله اکبر** پر ځای **بسم الله الرحمن الرحیم** یا

---

(1) (ومنها الاکتفاء بقطع الاوداج ولایبلغ به النخاع وهو العرق الابیض الذي یکون في عظم الرقبة ولایبان الراس ولو فعل ذلک یکره ...) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۸۹ مخ]. (وایضا واما الذي هو بعد الذبح فالمستحب ان یتربص بعد الذبح قدر ما یبرد ویسکن من جمیع اعضائه وتزول الحیوة عن جمیع جسده ویکره ان ینخلع ویسلخ قبل ان یبرد لما ذکرنا في کتاب الذبائح) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۳ مخ].

(2) (ویکفیه ان ینوي بقلبه ولایشترط ان یقول بلسانه مانوی بقلبه کما في الصلاة لان النیة عمل القلب والذکر باللسان دلیل علیها) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۰۸مخ].

(3) (واما الذي یرجع الی من علیه التضحیة فالافضل ان یذبح بنفسه ان قدر علیه لانه قربة فمباشرتها بنفسه افضل من تولیتها غیره کسائر القربات... واذا لم یذبح بنفسه یستحب له ان یامر مسلما فان امر کتابیا یکره لما قلنا ویستحب ان یحضر الذبح ...) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۲۲۱ – ۲۲۲ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل ذکر ووائي هم ذبح صحيح ده شرط ئې دا دئ چي ذکر خالص به وي هر نوم چي د الله ووايي که يو صفت ورسره يو ځای کي لکه **الله اکبر** يا **اجل** يا **اعظم** او که هيڅ صفت ورسره يو ځای نه کړي لکه **الله** يا **الرحمن** يا **الرحيم** او که ئې پر ځای د **بسم الله، الله اکبر** دعاء و ويل نو ذبح نه ده حلاله دا خو دعاء ده او شرط ذکر خالص وو ، نو په **اللهم اغفر** سره کار نه کېږي مګر په **الحمدلله** يا **سبحان الله** سره ذبح صحيح ده چي د **بسم الله** په نيت سره ئې ووايي(1).

په حلالېدو کي کوم ذکر ويل مستحب دی:

بسم الله ، الله اکبر ويل مستحب دي مګر هر ذکر چه کفايت کوي که په عربي وي که په بله ژبه سره وي(2).

پر حلالونکي او کومک کونکي څه شي ويل واجب دي؟

پر ذبح کوونکي باندي بسم الله ويل واجب ده او همدارنګه پر

---

(1) (والشرط في التسمية هو الذكر الخالص عن شوب الدعاء غيره فلا يحل بقوله اللهم اغفرلي لانه دعاء وسؤال بخلاف الحمد لله او سبحان الله مريدا به التسمية فانه يحل، (قوله والشرط في التسمية هو الذكر الخالص) باى اسم كان، مقرونا بصفة كالله اكبر او اجل او اعظم اولا كالله او الرحمن، وبالتهليل والتسبيح جهل التسمية اولا...) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(2) بسم الله کهنا بهي کافی ہے خواه کسی زبان میں کہے [فتاوی محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۱ مخ]. (قال الله تعالي : لاتاكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه ، حالة الذبح لقوله تعالى (فاذكروا اسم الله عليها صواف) وهي حالة النحر ويدل عليه قوله تعالى (فاذا وجبت جنوبها فكلوا منها) [تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۵۲ مخ]. (بسم الله، الله اکبر کہنا مستحب ہے [فتاوی محموديه: اووه لسم ټوک – ۲۴۱ مخ]. لو ان رجلا سمى علي ذبيحته او الرمية بالفارسية وهو يحسن العربية او لايحسنها اجزاه ذلک من التسمية والمستحب ان يقول باسم الله، الله اكبر...) [حاشية الشيخ الشلبى: شپږ ټوک – ۴۵۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومک کوونکي باندي هم واجب ده او کومک کوونکی په حقیقت کي هغه ځوک بلل کېږي چي د حلالوونکي سره د چړې په راکشولو کي کومک وکړي حلالوونکی کمزوری وي د حیوان د حلالولو په وخت کي دغه بېره وي چي حیوان به ځني ولاړ سي نو یو بل ځوک د ده سره چاره نیسي دواړه ئې په زوره د حیوان پر غاړه تېروي او هغه نور کومک کوونکي چه یا ئې پښه ورسره نیسي یا نور بدن د حیوان ټینګوي پر هغو بسم الله ویل واجب نه دي[1].

د حلالېدو په وخت کي حیوان پر اړخ پرېږي ایستلای سي:

د حلالولو په وخت کي د حیوان مخ د قبلې و خوا ته ګرځول مناسب کار دئ البته پر هر اړخ چي ئې پرېباسي اختیار لري په شریعت کي د یوه اړخ تخصیص نسته او که د حیوان سر د جنوب و طرفته سي نو په حلالولو کي زیاته اساني راځي[2].

که د حیوان مخ قبلې ته ونه ګرځي:

د حیوان مخ قبلي طرف ته کول سنت کار دئ که ئې مخ د قبلې طرف ته نه وګرځوی سنت کار ئې پرېښووی او حیوان ئې نه

(1) درمختار: شپږم ټوک – ۳۰۲ – ۳۳۴ مخونه. مسئلہ یہ ہے کہ ذبح پر بسم اللہ پڑہنا واجب ہے اسی طرح معین ذابح پر بہی واجب ہے اور معین ذابح حقیقتاً وہ ہے جو چہری چلانے میں مدد دے مثلا ایک شخص کمزور ہے اس میں چہری چلانے کي پوری قوت نہیں تو دوسرا آدمی اس کے ہاتہ پر ہاتہ رکہ کر قوت سے چلادے تو اس پر بہی بسم اللہ پڑہنا لازم ہے او جو آدمی جانور کے پیر و غیرہ پکڑے وہ حقیقتاً معین ذابح نہیں [فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۳ مخ].

(2) (منہ قبلہ کی جانب ہونا چاہے اور کوئی تخصیص نہیں جس طرح سہولت ہو ذبح کرد یاجائے سرجنوب کی طرف ہونے سے زیادہ سہولت ہوتی ہے فقط واللہ تعالی اعلم الخ) [فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۴ مخ]. (فلما وجهھما نحو القبلة) [بذل المجهود: ځلرم ټوک – ۷۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرداربږي[1].

ترغوټو لوړ حیوان حلالول:

ترغوټو لوړ حیوان حلالولو کي اختلاف دئ بعضي علماء وائي چي هغه شیان چه د هغو پرېکول ضروري دي که حیوان ترغوټو لوړ حلال سي هغه ضروري شیان نه پرې کېږي نو ځکه ذبح نه ده حلاله بعضي علماء وایي چه ذبح که څه هم ترغوټو لوړه وسي هغه ضروري شیان پرې کېږي نو ځکه ذبح صحیح ده خلاصه دا ده چي باید څوک ځان د اختلافي مسئلې څخه وساتي او ذبح ترغوټو لاندي وکړي چي غوټو د سر سره یو ځای سي د بدن څخه جلا سي که بالفرض دغسي ذبح څوک وکي نو شیخ المشائخ شیخ الفقه والحدیث مولانا خلیل احمد صاحب سهارنپوري رحمة الله علیه دغه خبره مختاره کړېده چي دغه مذبوحه حلاله ده په دغه خاطر چه ټول ضروري شیان پرې کېږي که څه هم ذبح ترغوټو لوړه سوې وي او ده ویلي دي چي ما خپله دغه مشاهده کړیدي چي ضروري شیان پرې کېږي او نورو هم دغسي فیصله کړېده چي حلال دئ[2].

---

(1) (وکره ترک التوجه الی القبلة لمخالفته السنة) [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) (اختلف العلماء في حکم المذبوح فوق العقدة فذهب البعض الي حله والبعض الي عدمه والحق ان لاخلاف في اصل ا لمسئلة بل في الرای اي هل یحصل قطع اکثر العروق بالذبح فوق العقدة ام لا؟ کما قال الشامي ونقله السائل في العبارة السادسة واختار شیخ مشائخنا شیخ الفقه والحدیث مولانا خلیل احمد السهارنفوري انه یحل اذ بالذبح فوق العقدة یحصل قطع اکثر العروق وقال شاهدته فوجدته کذلک) [فتاوی محمودیه: اووه لسم ټوک – ۲۴۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حلالو کي د حیوان سر ور پرې کول:

د حیوان سر که ئې د حلالولو په وخت کي گرسره ور پرې کړ حیوان حلال دئ مگر مکروه دئ[1].

تر حلالولو مخکي حیوان ته کرنټ ورکول:

تر حلالولو مخکي حیوان ته د برق شاټي کرنټ ورکول د سنت متوارثه خلاف او مکروه تحریمي کار دئ حیوان ته داسي عذاب او ازار ورکول جائز کار نه دئ او په دغه کار سره د حیوان وینه وچېږي غوښي یې هم بې خونده او بې قوته کېږي البته که د برق تر کرنټ وروسته د حلالولو په وخت کي ژوند پکښې کي وو وینه ئې په جوش سره راووتل نو غوښه ئې حلاله ده مرداره نه ده او که ژوند او د ژوند اثار نه وه پکښې پاته تر کرنټ وروسته ذبیحه مرداره ده خوراک ئې حرام کار دئ[2].

که د حیوان د ژوند او مرګ حال معلوم نه وو:

که د یو حیوان د ژوند او مرګ حال سړي ته نه معلومېږي یا د

---

(1) (وکره کل تعذیب بلافائدة مثل قطع الراس والسلخ قبل ان تبرد...) [درمختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) (وکره کل تعذیب بلافائدة) [در مختار: شپږم ټوک – ۲۹۶ مخ]. (المتردیة والمنخنقة والموقوذة والشاة المریضة والنطیحة ومشقوقة البطن اذا ذبحت ینظران کان فیها حیاة مستقرة حلت بالذبح بالاجماع وان لم تکن الحیاة فیها مستقرة تحل بالذبح سواء عاش او لایعیش عند ابي حنیفة رحمه الله تعالی وهو الصحیح وعلیه الفتوی) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۸۶ مخ]. (واختلف المشائخ علی قول ابي حنیفة رحمه الله تعالی ذکر الطحاوي والفقیه ابو اللیث رحمهما الله تعالی ان تلک الحیاة معتبرة في قول ابي حنیفة رحمه الله تعالی حتی لو ذکاها تحل.... و الفتوی علی ماذکر نا لابي حنیفة رحمه الله تعالی اولاً) [قاضیخان: دریم ټوک – ۳۶۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مریضۍ په خاطر یا موټر وهلی وي یا بل څه په وسوه نو د حلالولو په وخت کي که سره وښوربدی یا د هغه څخه ويني راووتلې نو حلال دئ دغه د ژوند علامې دي کنه نو حرام دئ[1].

په چپه لاس حلالول:

په چپه لاس ذبح کول صحیح ده مګر د سنت خلاف کار دئ که بې له عذره وي او که چیري عذر موجود وو مثلاً راسته لاس ئې پرې وو یا خوږ وو نو بیا د سنت خلاف کار هم نه دئ[2].

که چاړه خالص د اوسپني وه:

که چاړه خالص د اوسپنې وه لاستی ئې هم د لرګي نه وو په دغسي چاړه سره ذبح کول جائز دي دا غلط مشهور دئ چه که د چړې سره لرګی نه وي ذبح ئې صحیح نه ده[3].

په ماشین حلال سوی حیوان خو به حرام نه وي؟

په ماشین حلال سوی حیوان علماوو صحیح نه دئ بللی نو ځکه ځان ساتل ځني مناسب کار دئ[4].

---

(1) (ولو ذبح شاة لم تعلم حیاتها فتحركت او خرج منها دم حلت لانه دلیل الحیاة والا فلا تحل) [درمنتقي: څلرم ټوک - ۱٦۴ مخ].

(2) جائز ہے مگر خلاف سنت اگر کوئی عذر ہو پھر خلاف سنت نہ ہوگا [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک - ۲۲۲ مخ].

(3) ج : خالص لوہے کی یا کسی بھی دہات کی بنی ہوئی چھری کا ذبیحہ جائز ہے او یہ خیال بالکل غلط ہے کہ چھری میں اکر لکڑی نہ لکی ہو تو ذبیحہ مردار ہوجاتاہے [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک - ۲۲۲ مخ].

(4) ج: مشینی ذبیحہ کو اہل علم نے صحیح قرار نہیں دیا اس لئے اس سے احتراز کرناچاہے [آپ کے مسائل اور ان کا حل: څلرم ټوک - ۲۲۳ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځي او کوچني ذبح څنګه ده؟

د ښځي، کوچني او کتابي کافر ذبح صحيح ده(1).

د ګونګي ذبح څنګه ده؟

ګونګی که مسلمان وي او که کتابي وي ذبيحه ئې صحيح ده او تکبير دي په اشاره سره ور وښودل سي(2).

د ذو الحجې په اولو لسو ورځو کي د وربښتانو او نوکانو حکم:

اول حديث: [عن ام سلمة رضي الله عنها ان النبي صلى الله عليه وسلم قال اذا دخلت العشر واراد احدكم ان يضحي فلا يمس من شعره وبشره شيئا](3).

ترجمه: د حضرت ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دئ چي نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي: کله د ذو الحجې مياشت شروع سي او په تاسي کي د يو چا د اختري کولو اراده وي نو هغه دي خپل وربښتان او نوکان نه پرې کوي.

تشريح: د دې روايت او داسي نورو روايتونو څخه معلومېږي چي علماء کرامو فرمايلي دي د اختري کوونکي لپاره مستحب کار دا دئ چه د ذو الحجې د مياشتي د ليدلو څخه بيا تر اختري کولو پوري نه خپل نوکان پرې کړي او نه د سر وربښتان پرې کړي او نه د بغل او زير ناف وربښتان پاک کړي بلکي د بدن د يو ځای وربښتان به هم نه پرې کوي، البته چي ممنوع حد ته نه وي رسېدلي. د اختري

---

(1) (وحل ذبيحة مسلم وكتابي وصبي وامراة) [البحر الرائق: اتم ټوک - ۳۰۶ مخ].
(2) (وتؤكل ذبيحة الاخرس مسلما كان او كتابيا كذا في قاضيخان) [هنديه: پنځم ټوک - ۲۸۶ مخ].
(3) مسلم: دوهم ټوک - ۱۶۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو څخه وروسته دي نوکان او وربښتان پرې کړي مګر دا خبره د یاد وړ ده چه دا کار کول مستحب دئ او حتی الامکان پر مستحب هم عمل کول په کار دي مګر که یو سړی تر لوی اختر مخکي یوه یا دوې ورځي د بدن د یو ځای وربښتان پرې کړي نو پر هغه هیڅ ګناه نسته او اختري ته ئې هم هیڅ تاوان نه رسېږي او اختری ئې صحیح دئ دغه حکم د هغه چا لپاره دئ چي اختری کوي.

دوهم حدیث: [حدثنا عبیدالله بن معاذ قال نا ابي قال نا محمد بن عمرو قال نا عمرو بن مسلم اللیثي قال سمعت سعید بن المسیب یقول سمعت ام سلمة تقول قال رسول الله ﷺ من کان له ذبح یذبحه فاذا اهل هلال ذي الحجة فلا یاخذن من شعره ولامن اظفاره شیئا حتي یضحي](1).

ترجمه: حضرت ام سلمه رضي الله عنها فرمایي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هغه څوک چي اختری کوي کله چي د ذو الحجې میاشت راغله نو د وربښتانو او نوکانو څخه دي هیڅ شي نه پرې کوي تر څو چي اختری کوي.

که د چا څخه د حلالولو په وخت کي بسم الله، الله اکبر هېره سوه:

که د یو چا څخه د حیوان د حلالولو په وخت کي بسم الله، الله اکبر هېر سول او حیوان ئې حلال کړ، نو غوښه حلاله ده او خوراک ئې جائز دئ ځکه چي د حلالوونکي د اسلام په خاطر دا خبره فرض

---

(1) ابو داؤد: دوهم ټوک – ۳۸٦ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي چي د الله د نامه ماسوا ده د بل چا پر نامه ذبح نه ده کړې[1].

❁ ❁ ❁

(1) فان ترکها ناسیاً حل [درمختار: شپږم ټوک - ۲۹۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوولسم فصل

د اختري د غوښو تقسیم او خرڅول

د غوښو تقسیم به څنګه وي؟

که څوک د اختري د غوښو په اوو حصو کي پر څلورو حصو یوه یوه پښه کښېږدي او پر دوو حصو باندي د مغزو سره پوست او سر کښېږدي او پر یوه حصه کلمې او ژبه کښېږدي نو صحیح دئ او ښه دا دئ چي غوښي وتلل سي او تقسیم سي[1].

که شریکان د غوښو تقسیم ونکړي:

اووه نفره یو ځای اوسېږي او د یوه غوايي یا اوښ اختری وکړي نو هغوی که خپلي حصې سره تقسیم نه کړي صحیح دي[2].

که شریکان غوښي په اټکل سره تقسیم کړي:

که چیري په حیوان کي اووه نفره شریکان وي او اختری وکړي او غوښي په اټکل سره تقسیم کړي وئې نه تلي نو اختری ئې صحیح دئ خو بې له تللو تقسیمولو کي د ربا احتمال سته او د ربا ګناه ده او که چیري بیا تقسیم داسي وکړي چي ځیني یو څه غوښي او سر او

(1) (ویقسم لحمها وزنا لاجزافاالا اذا اخلط به من اکارعه او جلده اي یکون في کل جانب شئ من اللحم ومن الاکارع) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱٦۸ مخ].

(2) (قوله و یقسم اللحم انظر هل هذه القسمة متعینة اولا؟ حتی لو اشتری لنفسه و لزوجته واولاده الکبار بدنة ولم یقسموها تجزیهم اولا؟ والظاهر انها لاتشترط لان المقصود منها الاراقة وقد حصلت.... وحاصله ان المراد بیان شرط القسمة ان فعلت لانها شرط) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۷مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيني يو څه غوښي او پښې واخلي نو په ظاهره خو به ئې تقسيم صحيح سي مګر دلته هم شبه د ربا پيدا کېږي او د ربا د شبهي څخه ځان ساتل هم ضروري دي[1].

د اختري غوښي بايد څو حصې سي؟

د اختري غوښي بايد درې حصې سي او دا کار سنت دئ او که يو څوک ټوله غوښي د کور لپاره راوګرځوي هم صحيح دئ يا ټوله غوښي مسکينانو ته ورکړي هم صحيح دئ، په درو حصو کي دي يوه حصه د کور لپاره راوګرځوي يوه حصه دي و خپلو قريبانو ته ورکړي او يوه حصه دي و مسکينانو ته ورکړي[2].

د اختري غوښي اومې تقسيمول:

د اختري غوښي که څوک اومې تقسيم کړي او که ئې پخې کړي قريبانو ته ئې ورکړي او يا مېلمستيا په وکړي ټوله صحيح کېږي[3].

---

(1) (ويقسم لحمها وزنا لانه موزون لاجزا فا لاحتمال الربا) [درمنتقي: څلرم ټوک – ١٦٨ مخ]. (والشبهة في باب الربا ملحقة بالحقيقة) [مجمع الانهر: دريم ټوک – ١٢١ مخ، كذا في مشكوة المصابيح: اول ټوک – ٢۴١ مخ].(ويقسم اللحم وزنا لاجزافا الا اذا ضم معه من الاكارع او الجلد صرفا للجنس لخلاف جنسه... قوله الا ذا ضم معه: بان يكون مع احدهما بعض اللحم مع الاكارع و مع الاخر البعض مع الجلد) [درمختار: شپږم ټوک – ٣١٧ – ٣١٨ مخونه].

(2) (وندب ان لاينقص التصدق عن الثلث ... والافضل ان يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضيافة لاقربائه واصدقائه ويدخر الثلث ويستحب ان ياكل منها ولو حبس الكل لنفسه جاز لان القربة في الاراقة والتصدق باللحم تطوع) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ٣٢٨ مخونه].

(3) (والافضل ان يتصدق بالثلث ويتخذ الثلث ضيافة لاقاربه واصدقائه ويدخر الثلث) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ٢٢۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدمت په عوض کي غوښي ورکول:

قصاب، نانوای، دوبي وغیره ... ته د خدمت په عوض کښي د اختري غوښي ورکول صحیح نه دي البته بې له عوضه ئې ورکولای سي(1).

که مړي د اختري کولو وصیت کړی وو:

که مړی وصیت وکړ چي زما له طرفه اختری وکړئ نو د هغه اختري ټوله غوښه باید خیرات سي او که ئې وصیت نه وو کړی نو اختری کوونکی ئې خپله هم خوړلای سي او خپله د غوښو مالک دئ(2).

د اختري غوښي وچول:

که یو څوک د اختري غوښي وچي کړي او تر ډېره وخته ئې استعمالوي نو پروا نه لري(3).

که په شریکانو کي د یوه شریک نیت د غوښو وي:

که چیري اووه کسان په یوه حیوان کي سره شریکان وي خو د

---

(1) (ولایعطي الجازر باجرته شیئا منها.... ولان ما یدفعه الي الجزار اجرة عوض من عمله وجزارته ولاتجوز المعاوضة بشئ منها فاما ان دفع الیه لفقره او علی سبیل الهدیة فلاباس لانه مستحق للاخذ فهو کغیره بل هو اولی لانه باشرها وتاقت نفسه الیها) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۶۳ مخ].

(2) (من ضحی عن المیت یصنع کما یصنع في اضحیة نفسه من التصدق والاکل والاجر للمیت و الملک للذابح والمختار أنه ان کان بامر المیت لایاکل منها والا یاکل) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۶ مخ].

(3) (عن سلیمان بن بریدة عن ابیه ﷺ قال قال رسول الله ﷺ کنت نهیتکم عن لحوم الاضاحي فوق ثلاث لیتسع ذو الطول علی من لاطول له فکلوا ما بدا لکم واطعموا وادخروا) [الترمذي: اول ټوک – ۴۰۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه نفر نيت صرف د غوښو وي او د نورو نيت د اخترې وي نو په دې صورت کې که دا نور کسان د هغه يوه حصه رانيسي او بيا اختری وکړي نو صحيح کېږي او که ئې رانه نيسي نو د ټولو اختری صحيح نه سو[1].

د اختري کولو وروسته که يو شريک خپله حصه خرڅه کړي:

که اوو کسانو يو ځای اختری وکړ او تر اختري کولو وروسته يوه شريک خپله حصه پر بل چا خرڅه کړه نو داسي اختری نه صحيح کېږي او د خپلي حصې قيمت به بيرته ورکړي[2].

د اختري غوښي خرڅول:

د اختري غوښي خرڅول مکروه دي او که ئې خرڅي کړي وي نو قيمت ئې خيراتول واجب دي او که بل چا د اختري غوښي راوړې نو د هغه خرڅول پروا نه لري[3].

---

(1) (وان کان شريک الستة نصرانيا او مريدا للحم لم يجز عن واحد منهم لان الاراقة لاتتجزأ) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ، کذا في تبيين الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۴ مخ].

(2) (واما رکنها فذبح ما يجوز ذبحه في الاضحية في ايامها لان رکن الشي ما يقوم به ذلک الشئ والاضحية انما تقوم بهذا الفعل فکان رکناً) [هنديه: پنځم ټوک – ۲۹۱ مخ].

(3) (ثم ان کان الحق لادمي رده اليه بطريقه) [ابن کثير: شپږم ټوک – ۲٦۰ مخ]. [التحريم:۸]. (فان بيع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه ومفاده صحة البيع مع الکراهة وعن الثاني باطل لانه کالوقف) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ]. (فان بدل اللحم او الجلد به يتصدق به) [ملتقى الابحر مع مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴ مخ]. (وللغني ان يشتري الصدقة الواجبة من الفقير وياکلها وکذا لو وهبها له لما علم ان تبدل الملک کتبدل العين) [البحر: دوهم ټوک – ۴۲۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اختري پوست او غوښه کافر ذمي ته ور کول کېدلای سي:

د اختري پوست او غوښي و کافر ذمي ته ورکول جائز دي[1].

که شريکان د غوښي پر خيراتولو راضي سي:

که ټوله شريکان د غوښو د تقسيم ترمخه په دې راضي سي چي غوښي خيرات کړي نو خيراتولای ئي سي[2].

په پسه کي د اوو شيانو خوړل مکروه تحريمي دي:

پسه چي کله حلال سي نو د لاندي شيانو خوړل مکروه تحريمي دي:

اول: د نر حيوان الهٔ تناسلي (ذکر) يا د ماده حيوان الهٔ تناسلي (فرج).

دوهم: خايې.

دريم: تريخي.

څلورم: مرغړي.

پنځم: مثانه (د بولو د جمع کېدلو ځای).

شپږم: حرام مغز (د ملا د هډوکو ماغزه).

اووم: بهېدونکې وينه[3].

---

(1) (ويهب منها ماشاء للغني والفقير والمسلم والذمي كذا في الغياثية) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۰ مخ].

(2) (قوله: يقسم اللحم انظر هل هذه القسمة متعينة اولا حتى لو اشترى لنفسه و لزوجته و اولاده الكبار بدنة ولم يقسموها تجزيهم اولا؟ والظاهر انها لاتشترط لان المقصود منها الاراقة وقد حصلت) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۷ مخ].

(3) ۱۹۷۰۰ ... عن مجاهد قال: كان رسول الله ﷺ يكره من الشاة سبعاً الدم والمرار والذكر والانثيين والحيا والغرة والمثانة ... [السنن الكبرى للبيهقي: لسم ټوک – ۱۲ مخ]، فالمراد منه كراهة التحريم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوولسم فصل

د اختري د پوست مصرف

د اختري غوښي او پوست و پلار او اولاد ته ورکول کېدلای سي:

لکه څنګه چي د اختري غوښي و پلار او اولاد ته ورکول کېدلای سي نو د اختري پوست هم ورکول کېدلای سي[1].

د اختري د پوست قيمت و اصولو او فروعو ته ورکول:

د اختري د پوست قيمت و پلار او اولاد ته نه سي ورکول کېدلای که څه هم غريبان وي ځکه چي د هغه قيمت خيراتول هم واجب دي[2].

د اختري د پوست او غوښو حکم يو دی:

د اختري د پوست حکم د اختري د غوښو په ډول دی لهذا پوست ئې د مسجد و امام ته ورکول کېدلای سي البته د خدمت په عوض کي به نه وي ځکه د خدمت په عوض کي پوست نه امام ته روا دئ نه

... [بدائع الصنائع: ځلرم ټوک – ۱۹۰ مخ].

(1) (و ياکل من لحم الاضحية ويوکل غنيا ويدخر وندب ان لاينقص التصدق عن الثلث وندب ترکه لذي عيال توسعة عليه (قوله وندب الخ).... ويستحب ان ياکل منها ولو حبس اکل لنفسه جاز) [رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۷ – ۳۲۸ مخ]. (و ذکر بکر رحمه الله تعالی ان الجلد کاللحم ليس له بيعه) [بزازيه: شپږم ټوک – ۲۹۴ مخ].

(2) (قال الله تعالي: انما الصدقات للفقراء والمساکين) [سورة التوبة: ۶۰]، (ولايدفع الي اصله وان علا وفروعه وان سفل) [هنديه: اول ټوک – ۱۸۸ مخ]، (فان بيع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه اي وبالدراهم فيما لو ابد له بها) [در مختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤذن ته نه فقیر ته نه صاحب نصاب ته[1].

د پوست قیمت په تعمیر کي مصرفول:

د پوست قیمت د مدرسې او مسجد په تعمیر کي مصرفول صحیح نه دئ بلکي د هغه خیراتول واجب دي[2].

د اختري پوست په مسجد او مدرسه کي مصرفول:

د اختري پوست په مسجد او مدرسه کي مصرفول صحیح نه دئ ځکه چي د هغه قیمت د زکوة حکم لري او تملیک پکښې شرط دئ[3].

و مستحقینو ته د پوست قیمت په ملکیت ورکول:

که چیري په مدرسو کي د پوست قیمت و طالبانو ته د کالو، ډوډی او داسي نورو شیانو لپاره تملیکاً ورکول سي صحیح دئ مګر په دي شرط چي هغوی به مستحق وي یعني صاحب نصاب او سیدان به نه وي ... او مدرسینو ته په تنخواه کي ورکول یا په تعمیر کي مصرفول یا کتابونه په رانیول او وقف کول بې له حیلهٔ تملیک نه

---

(1) (ویتصدق بجلدها او یعمل منه نحو غربال وجراب و قربة وسفرة ودلو او یبدله بما ینتفع به باقیا لابمستهلک کخل ولحم ونحوه کدراهم فان بیع اللحم او الجلد به اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه اي وبالدراهم فیما لوابدله بها.... ولایعطي اجر الجزار منهالانه کبیع لان کلامنهما معاوضة لانه انما یعطي الجزار بمقابلة جزره والبیع مکروه فکذا ما في معناه کفایة) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۸ – ۳۲۹ مخونه].

(2) (فان بیع اللحم او الجلد اي بمستهلک او بدراهم تصدق بثمنه) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۲۸ مخ].

(3) (فان بدل اللحم والجلد به یتصدق به ای بالبدل لان القربة انتقلت الی بدله فیجبر علی التصدق به کما فی البرهان) [در منتقي علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

سي صحیح کېدلای[1].

د پوست په قیمت د هدیرې لپاره مځکه رانیول:

که یو څوک د پوست په قیمت باندي د هدیرې لپاره مځکه رانیسي نو هغه وخت ئې رانیولای سي چي هغه قیمت چي کوم چاته ورکول سوی دئ د هغه مالک سي او د قبضه کولو وروسته ئې د هدیرې د مځکي لپاره ورکړي او فشار نه باندي واچول سي نو صحیح دئ[2].

د اختري د پوست او غوښو او د عقیقې د غوښو حکم یو دی:

د اختري د پوست او غوښو او د عقیقې د غوښو حکم یو دئ، عالم، غیر عالم، مالدار او غریب و ټولو ته ورکول کېدلای سي مګر قیمت ئې یوازي غریب ته ورکول کېدلای سي[3].

که څوک د مړي له طرفه اختری وکړي نو د پوست د قیمت خیراتول واجب دي:

که څوک د مړي له طرفه اختری وکړي نو د پوست قیمت و خپلو اصولو (پلار، نیکه، مور، انا...) او فروعو (زوي، لمسی، لور،

---

(1) (فان بدل اللحم او الجلد به ای بالخل وشبهه یتصدق به اي بالبدل لان القربة انتقلت الی بدله فیجبر علي التصدق به کما في البرهان) [درمنتقی علی هامش مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴ مخ].

(2) (وقدمنا ان الحیلة ان یتصدق علی الفقیر ثم یامره بفعل هذه الاشیاء وهل له ان یخالف امره ولم اره والظاهر نعم) [درمختار: دوهم ټوک – ۳۴۵ مخ].

(3) (ویاکل من لحم الاضحیة ویؤکل غنیا ویدخر ... ولانه لما جاز له ان یاکل منه وهوغني فاولي ان یجوز له اطعام غیره وان کان غنیا) [تبیین الحقائق: شپږم ټوک – ۴۸۵ مخ]. (واللحم بمنزلة الجلد فی الصحیح) [مجمع الانهر: څلرم ټوک – ۱۷۴مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمسیٖ ...) ته نه سي ورکولای ځکه چي د قیمت خیراتول واجب دي[1].

د پوست خیراتول ښه دي که د قیمت؟

د پوست خیراتول افضل دئ تر قیمت[2].

د پوست قیمت د ځاه په تعمیر کي مصرفول:

د اختري د پوست قیمت د ځاه په تعمیر کي مصرف کېدلای نه سي ځکه چي د قیمت خیراتول ئې واجب دئ البته که یو غریب ته ورکول سي او قبضه ئې کړي بیا ئې مصرفولای سي[3].

د پوست په قیمت سره قبر پوخ جوړول:

د پوست په قیمت سره قبر پوخ جوړول او پر هغه باندي ګنبته جوړول جائز نه دي ځکه چي د قیمت خیراتول او تملیک واجب دئ او په دې ځای کي تملیک نه راځي[4].

که د پوست قیمت د چا ځخه ورک سي:

که د اختري د پوست قیمت د یو چا ځخه ورک سي نو هغه مقدار

---

(1) (مصرف الزکوة والعشر وهو مصرف ا یضا لصدقة الفطر والکفارة والنذور وغیر ذلک من الصدقات الواجبة) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۳۹ مخ].

(2) (وحاصله کراهة بیع اللحم والجلد جمیعا بمستهلک وجواز بیعهما بما ینتفع به باقیا مع الخلاف في اللحم والاولی التصدق بالکل) [اعلاء السنن: اووه لسم ټوک – ۲۵۹ مخ].

(3) (وانما یصرف الی الفقراء لاغیر ولو صرف الی المحتاجین ثم انهم انفقوا في عمارة الرباط جاز ویکون ذلک حسنا) [قاضي خان: دریم ټوک – ۳۱۵ مخ].

(4) (لایصرف الي بناء نحو المسجد ... کبناء القناطر والسقایات واصلاح الطرقات وکري الانهار.... وکل مالا تملیک فیه) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۳۴۴ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې به د ځان له طرفه خیراتوي[1].

د اختري پوست د مسجد په تعمیر کي مصرفول:

که څوک غواړي چي د اختري پوست د مسجد په تعمیر کي مصرف کړي نو اختري کوونکی دي بل څوک د دغه پوست مالک وګرځوي او خرڅ دي ئې کړي خپله مالک دي ئې نه خرڅوي او بیا چي ئې هر ځای خوښه سي مصرف دي ئې کړي که مسجد وي او که بل ځای[2].

د پوست قیمت په تنخوا کي ورکول:

که یو څوک غواړي چي د پوست قیمت په تنخواه کي ورکړي نو هغه وخت ئې ورکولای سي چي یو وار ئې تملیکاً په یو چا قبضه کړي خو هیڅ فشار به پر هغه نه اچوي او بل دا چي تملیک به په کوچني هلک یعني نابالغ باندي نه کوي بلکي په بالغ باندي به ئې کوي نو تر تملیک وروسته ئې امام او معلم ته په تنخواه کي ورکولای سي[3].

امام او معلم ته د خدمت په عوض کي پوست ورکول:

امام او معلم ته د خدمت په عوض کي د اختري پوست نه سي

---

(1) (ولایخرج من العهدة بالعزل بل بالاداء للفقراء ... فلو ضاعت لاتسقط عنه الزکوة ولو مات کانت میراثا عنه) [درمختار مع رد المحتار: دوهم ټوک – ۲۷۰ مخ].

(2) (فان اراد الحیلة فالحیلة ان یتصدق به المتولي علی الفقراء ثم الفقراء ید فعونه الي المتولي ثم المتولي یصرف الی ذلک) [هندیه: دوهم ټوک – ۴۷۳مخ].

(3) (وانما یصرف الي الفقراء لاغیر ولو صرف الي المحتاجین ثم انهم انفقوا في عمارة الرباط جاز ویکون ذلک حسنا) [خانیه: دریم ټوک – ۳۱۵ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکول کېدلای البته بې له عوضه ئې ورکولای سي او که چیري وغواړي چي مهتمم یا ناظم پوست په تنخواه کي ورکړي نو ورکولای ئې سي خو اول به د دغه پوست مالک مهتمم یاناظم جوړېږي[1].

که څوک امامت، اذان او استاذي د پوست لپاره کوي:

که چیري امام امامت، مؤذن اذان او استاذ استاذي صرف د دې لپاره کوي چي حتماً به پوست ورکول کېږي او که نه ورکول سي، دی دغه امامت، اذان او استاذي پرېږدي نو په دې صورت کي پوست ورکول جائز نه دي او که د پوست په ورکولو او نه ورکولو هغه پروا نه کوي او خپله وظیفه ادا کوي بیا نو ورکول صحیح دي[2].

مهتمم ته د پوست قیمت وکالة ورکول:

که چیري خلک و مهتمم ته وکالة د پوست قیمت ورکړي نو مهتمم امین دئ هغه به پیسې په صحیح مصرف کي استعمالوي او که چیري خلکو ته قرض ورکړي نو پر مهتمم باندي د هغونده مقدار پیسو ضمان سته کوم چه ده ته خلکو ورکړی وي[3].

---

(1) (فان اراد الحیلة فالحیلة ان یتصدق به المتولي علی الفقراء یدفعونه الي المتولي ثم المتولي یصرف الی ذلک) [هندیه: دوهم ټوک – ۴۷۳ مخ].

(2) (ولو دفعها المعلم لخلیفته ان کان بحیث یعمل له لولم یعطه صح والا فلا قوله ولو دفعها المعلم لخلیفته اي من هو نائب عنه ونظیره اذا دفعها المؤجر لمن استاجره) [حاشیة الطحطاوي علی الدرالمختار: اول ټوک – ۴۳۲ مخ].

(3) (ولو خلط زکوة موکلیه ضمن وکان متبرعا (قوله ضمن وکان متبرعا) لانه ملکه بالخلط وصار مودیا مال نفسه قال في التتارخانیة الا اذا وجد الاذن او اجاز المالکان) [درمختار مع رد المحتار:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو څوک د اختري پوست استعمالولای سي خو د زکوة پيسې نسي استعمالولای دا ولي؟

د اختري پوست يو څوک خپله استعمالولای سي او د زکوة پيسې نه سي استعمالولای دا ځکه چي فرق دا دئ چي په اختري کي عبادت دويني توئېدل دي او دغه عبادت د ويني په توئېدلو سره ادا سو نو که څوک دغه پوست خرڅ کړي نو په دې سره هغه سړی مالداره کېږي او د اختري مقصد دا دئ چي ګټه ځني واخيستل سي خو مالداره په نه سي او د زکوة حقيقت تمليک مال يعني بل چا ته د مال ملکيت ورکول دي او په دې کي د خپل ملک څخه پيسې ايستل ضروري دي(1).

که د اختري د حيوان په تيانو کي شيدې وي:

که د اختري لپاره حيوان رانيول سي او په تيانو کي ئې شيدې وي نو شيدې ئې لوشل او استعمالول مکروه دي او که چيري د اختري و خت ليري وو نو شيدې دي ولوشي او خيرات دي ئې کړي(2).

د اختري کولو مخکي د حيوان وړی استعمالول:

د اختري د حيوان وړی تر حلالولو ترمخه استعمالول مکروه

دوهم ټوک – ۲۶۹ مخ].

(1) (لان القربة في الاضحية هي اراقة الدم) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۷ مخ، کذا في فتح القدير: نهم ټوک – ۵۲۰ مخ]. (لان الواجب عليه الاخراج من ملکه رقبة ومنفعة) [البحر الرائق: دوهم ټوک – ۴۲۵ مخ].

(2) (ويکره الانتفاع بلبنها قبله ... فان کانت التضحية قريبة ينضح ضرعها بالماء البارد والاحلبه وتصدق به) [درمختار مع رد المحتار: شپږم ټوک – ۳۲۹ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او که چیري یو چا پرې کړي وي نو خیراتول ئې واجب دي[1].

د اختري کولو وروسته د حیوان وړۍ استعمالول:

د حیوان وړۍ د حلالیدلو وروسته استعمالیدلای سي[2].

د اختري د حیوان ویني د دوا لپاره چیښل:

ډېر خلګ د اختري ویني د دواء لپاره څښني دا کار په شریعت کي حرام دئ[3].

د حیوان وینه باید چیري واچول سي؟

د اختري د حیوان ویني دي په یو کنډي کي واچول سي او خاوري دي پر واچول سي[4].

د پسه الویل ښه دي که د پوسته کښل؟

زموږ د معلوماتو له مخي پسه د پوسته کښل ښه دي او الویل ئې ښه کار نه دئ، البته که یو چا پسه والوایه نو ناروا کار نه دئ[5].

---

(1) (ولو اشترى شاة للاضحية يكره ان يحلبها اويجز صوفها فينتفع به لانه عينها للقربة ... او جز صوفها يتصدق به) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۰ – ۳۰۱ مخونه].

(2) (و اذا ذبحها في وقتها جاز له ان يحلب لبنها ويجز صوفها وينتفع به لان القربة اقيمت بالذبح والانتفاع بعد اقامة القربة مطلق كالاكل) [هنديه: پنځم ټوک – ۳۰۱ مخ].

(3) (قل لا اجد فيما اوحي الي محرما علي طاعم يطعمه الا ان يكون ميتة او دما مسفوحا اولحم خنزير فانه رجس ...) [سورة الانعام: ۱۴۵].

(4) (ويدفن اربعة : الظفر والشعر وخرقة الحيض والدم) [رد المحتار: شپږم ټوک – ۴۰۵ مخ].

(5) لیکن کھال سمیت پکانے سے اس کا امکان جاتا رہا اس لئے یہ پسندیدہ عمل نہیں تاہم جائز ہے. [کشف الباري، کتاب الاطعمه: ص ۹۰، هکذا فی فتح الباري: نهم ټوک: ٦٦٣ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیارلسم فصل

یو څو ضروري مسائل

که چا د اختري کولو نذر کښېښودی:

چا چه د اختری کولو نذر کښیښوی وروسته هغه کار پوره سو کوم چي د هغه په خاطر ده نذر ایښی وو نو اختری کول واجب دي که غني وي او که نه وي او د نذر اختری ټوله غوښي و فقیرانو ته ور خیراتول واجب دي مه ئې تاسي خورئ مه ئې غنیانو ته ورکوئ څونه چي تاسو وخوری یا ئې امیرانو ته ورکړی هغومره غوښي یا قیمت خیراتول لازم دي(1).

که چا د اختري په نیت اختری رانیوی خو باندي واجب نه وو:

که پر چا اختری واجب نه وو مګر هغه د اختري په نیت حیوان رانیوی نو د هغه حیوان اختری کول واجب سو(2).

---

(1) (قوله ویاکل من لحم الاضحیة الخ هذا في الاضحیة الواجبة والسنة سواء اذا لم تکن واجبة بالنذر وان وجبت به فلایاکل منها شیئا ولایطعم غنیا سواء کان الناذر غنیا او فقیرا لان سبیلها التصدق ولیس للمتصدق ذلک ولو اکل فعلیه قیمة ما اکل.... سئل القاضي بدیع الدین عن الفقیر اذا اشتری شاة لها هل یحل له الاکل قال نعم وقال القاضي برهان الدین لایحل) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۷ مخ].

(2) (فان اشتراها للاضحیة فقد تعینت الشاة للاضحیة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۹ مخ]. (و فقیر عطف علیه شراها لها لوجوبها علیه بذلک حتی یمتنع علیه بیعها (قوله لوجوبها علیه بذلک) اي بالشراء وهذ اظاهر الروایة لان شراءه لها یجري مجری الایجاب وهو النذر بالتضحیة عرفا کما في البدائع) [درمختار مع ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲۱ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مړی وصیت وکړي چي زما په ټوله مال غوایي رانیسي:

که مړی وصیت وکړي چي زما په ټوله مال سره غوائی رانیسئ او اختری ئې کړئ نو د ده وصیت د ده د ترکه (د پاته سوي مال) په دریمه حصه کي نافذ یږي[1].

که یو چا د خاص حیوان د اختري کولو نذر وکړی:

که یو چا پر ځان باندي حیوان نذر کړ چي دا به اختری کوم نو نذر ئې صحیح دئ او پر ده باندي د هغه حیوان حلالېدل لازم دي او که چیري ئې د اختر په ورځو کي هغه حیوان حلال نه کړ نو بیا به دا غه حیوان و یوه فقیر ته چي د زکوة مستحق وي په خیرات کي ورکړي[2].

مستحق طالب ته دیني کتابونه رانیول تر اختري ښه دي:

پر کوم طالب چي اختری واجب نه وي نو د هغه لپاره دیني کتابونه رانیول تر اختري کولو ښه دي[3].

(1) (ولو اوصى بان يشترى بقرة بجميع ماله ويضحي بها عنه فمات ولم تجز الورثة فالوصية جائزة بالثلث بلاخلاف ويشتري بالثلث شاة ويضحي بها عنه) [هنديه: پنځم ټوک – ٣٠٦ مخ].

(2) (اما الذي يجب علي الغني والفقير فالمنذور به بان قال لله عليَّ ان اضحي شاة اوبدنة اوهذه الشاة او هذه البدنة او قال جعلت هذه الشاة ضحية او اضحية وهو غني وفقير) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ١٩٢ مخ]. (ولو تركت التضحية ومضت ايامها تصدق بها حية ناذر.... فاعل تصدق لمعينة ولو فقيرا) [درمختار: شپږم ټوک – ٣٢٠ مخ].

(3) (لان الاصل في الاموال التقرب بالتصدق بها لا بالاتلاف وهو الاراقة) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ٢٠٢ مخ]. (قال الرحمتي: والحق التفضيل فما كانت الحاجة فيه اكثروالمنفعة فيه اشمل فهو الافضل كما ورد (حجة افضل من عشر غزوات) وورد عكسه فيعمل على ما كان انفع فاذا كان اشجع وانفع في الحرب فجهاده افضل من حجه او بالعكس فحجه افضل وكذا بناء الرباط ان كان محتا جا اليه افضل من الصدقة وحج النفل) [ردالمحتار: دوهم ټوک – ٦٢١ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

که هر وارث ته په میراث کي د نصاب په اندازه حصه ورسېدل:

که پلار مړ سو او وارثان ئې نارینه او ښځینه پاته سول نو که د متروکه مال څخه و هر یوه ته د نصاب په اندازه یا زیاته حصه رسېدل نو اختری پر هر یوه جلا جلا واجب دئ دا هغه وخت چي وارثان بالغان وي او که په وارثانو کي نابالغ هم وه نو پر نابالغو اختری کول واجب نه دي او دا چي ډېر خلګ دا وایي چي زموږ مشرتوب زموږ مشر ورور کوي نو باید یو اختری وسي دا خبره غلطه ده او په شریعت کښي هیڅ اعتبار نه لري بلکي شریعت دا وایي چي د هر یوه ملکیت ته کتل کېږي او بل دا چي د ورونو په مابین کي ګډه وېش د اختري کولو مانع نه سي ګرځېدلای(1).

که د ښځي زېورات و نصاب ته رسېدل:

که ښځي یوازي زېورات درلودل او د اختري نصاب ته رسېدل خو نور مبلغ ئې نه درلودی نو دا به زیورات خرڅوي او حتماً به اضحیه کوي ځکه چه واجب او فرض په عمل کي یو دي(2).

---

(1) (اما شرائط الوجوب منها الیسار وهو مایتعلق به وجوب صدقة الفطر دون ما یتعلق به وجوب الزکاة) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲مخ]. (فتجب التضحیة علي حر مسلم مقیم موسر عن نفسه لا عن طفله) [درمختار: شپږم ټوک – ۳۱۳ – ۳۱۵ مخونه]. (والاصل في العبادات الا تجب علي احد بسبب غیره بخلاف صدقة الفطر لان فیها معنی المؤونة والسبب فیها راس یمونه (ینفق علیه) ویلي علیه وهذا ارجح الاراء) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۱۲ مخ].

(2) (انها واجبة مرة في کل عام علي المقیمین من اهل الامصار) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۰۳مخ].(وصح دفع عرض ومکیل وموزون عن زکوة النقدین بالقیمة وان ادی من عین النقدین فالمعتبر وزنهما اداء کما اعتبر وجوبا الخ) [مراقی االفلاح: دوهم ټوک – ۳۹۴ مخ، کذا في فقهي مقالات: دریم ټوک – ۱٦۴ مخ، و في فتاوی مفتي محمود: دریم ټوک – ۲۴۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مځکه کي کوم وخت اختری واجب دی؟

مځکه که حاصل خېزه وي او که غیر حاصل خېزه هغه وخت اختری او زکوة پکښي واجب دئ چي د هغې قیمت او یا د هغې د حصول مجموعه د نصاب و اندازي ته ورسېږي خو په دې شرط چي دغه قیمت یا د حصول مجموعه به ئې تر حاجت اصلیه زیاته وي[1].

که د پوروړي سره د نصاب په اندازه پیسې وي:

که د یو چا سره د اختري نصاب پوره وو خو پر ده باندي قرض هم وو نو که دی دغه قرض ادا کړي او دونده اندازه پیسې ور پاته سي چي بیا هم نصاب ته رسېږي نو پر ده اختری واجب دئ او که پاته پیسې نصاب ته نه رسېدلې نو بیا پر ده اختری واجب نه دئ[2].

پر قرض ورکونکي اختری سته:

که د یو چا پر بل چا باندي قرض باندي وو او امید ئې دا وو چي ده ته خپل قرض رسېږي نو پر مقرض (پور ورکوونکي) باندي

---

(1) (سئل محمد بن الحسن عمن له اراضي يزرعها او حانوت يستغلها وفي الخانية او دار غلتها تساوي ثلاثة آلاف: قال: ان كانت غلتها تكفي لنفقته و نفقة عياله سنة لايحل له اخذ الزكاة وهو قول ابي حنيفة وابي يوسف رحمهما الله تعالى وان كانت غلتها لاتكفي لنفقته ونفقة عياله سنة قال محمد يحل له اخذ الزكاة وان كان قيمتها يبلغ ألوفا وفي الفتاوى العتابية وعليه الفتوى) [تاتارخانية: دوهم ټوک – ۲۰۹ مخ]، (ولو له عقار يستغله فقيل تلزم لو قيمته نصابا وقيل لو يدخل منه قوت سنة تلزم وقيل قوت شهر فمتى فضل نصاب تلزمه ولو العقار وقفا فان وجب له في ايامها نصاب تلزم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ مخ].

(2) (ولو كان عليه دين بحيث لو صرف اليه بعض نصابه ينقص نصابه لاتجب لان الدين يمنع وجوب الزكاة فلان يمنع وجوب الاضحية اولى لان الزكاة فرض والاضحية واجبة والفرض فوق الواجب) [بدائع الصنائع: څلرم ټوک – ۱۹۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختری واجب دئ البته که د اختري له پاره ئې نغدي پیسې نه درلودې او نه تر ضرورت زیات سامان وو چې دی ئې خرڅ کړي او اختری په وکړي نو بیا اختری نه دئ باندې واجب[1].

که په کور کې ښځې نصاب ولري خو خاوندان یې څه نلري:

که په کور کې څو ښځې وي او هره یوه د نصاب په اندازه زر هم لري خو خاوندان ئې دومره پیسې یا نور څه ... نه لري چې و نصاب ته رسېږي نو پر هرې ښځې جلا جلا اختری واجب دئ[2].

د اختري لپاره بل ملک ته پیسې لېږل:

پر کوم چا چې اختری واجب وي که هغه د اختري کولو له پاره پیسې و بل ملک ته ولېږي او و بل چا ته د اختري کولو ووایي چې زما له طرفه اختری وکړي نو په دغه طریقه سره په نورو ملکو کې اختری کول صحیح دئ شرعاً په دې کې هیڅ قباحت نسته مګر دومره خبره ضروري ده چې دا اختری به د دواړو ممالکو په مشترکه ورځو کې وي یعنې په کومه ورځ چې اختری کېږي هغه ورځ به د دواړو مملکتو تر منځ د اختر مشترکه ورځ وي.

مثلاً که د سعودي عرب یوه ورځ د افغانستان تر حساب مخکې اختر وي نو په دغه ورځ چې کوم چا افغانستان ته پیسې د اختري

(1) (له مال کثیر غائب في ید مضاربه او شریکه و معه من الحجرین او متاع البیت ما یضحی به تلزم) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۱۲ مخ]، و لو کان علیه دین بحیث لو صرف فیه نقص نصابه لا تجب و کذا لو کان له مال غائب لا یصل الیه فی ایامه) [هندیه: پنځم ټوک – ۲۹۲ مخ].

(2) فتاوی مفتي محمود: دریم ټوک – ۲۴۶ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولو له پاره لیږلي وي نو په همدغه ورځ به اختری نه کوي بلکي په دوهمه یا دریمه ورځ به ئې کوي[1].

په اختري کي نیابت او وکالت صحیح دی:

په اختري کي نیابت او وکالت صحیح دي یو نفر بل نفر د اختري کولو له پاره خپل وکیل جوړولای سي که دواړه په یوه ملک کي وي که په جلا جلا ملکو کي وي، په خوله، ټلیفون، خط، برېښنالیک، فاکس یا په کومه بله ذریعه وکیل ټاکل یو رکم دي[2].

حیوانات په تول سره رانیول:

په کوم ځای کي چي په تول سره حیوانات رانیول کېږي پروا نه لري او صحیح دي ځکه چي یو خو په دې کار کي چم کم وي او بل ناتجربه کاره خلک د تاوان څخه ساتل کېږي البته د داسي سودا څخه به جنګ او جنجال نه پیښېږي[3].

---

(1) و روی عنهما ایضاً ان الرجل اذا کان فی مصر و اهله فی مصر آخر فکتب الیهم لیضحوا عنه فانه یعتبر مکان التضحیة فینبغی ان یضحوا عنه بعد فراغ الامام من صلاته فی المصر الذی یضحی عنه فیه [ردالمحتار: پنځم ټوک – ۲۹۶ مخ].

(2) مصری و کل وکیلاً بان یذبح شاة له و خرج الی السواد فاخرج الوکیل الاضحیة الی موضع لا یعد من المصر فذبحها هناک فلو کان الموکل فی السواد جازت اضحیته عنه ولو کان قد عاد الی المصر و علم الوکیل بقدومه لم تجزالاضحیة عن الموکل بلا خلاف [ردالمحتار: پنځم ټوک – ۲۹۷ مخ].

(3) احسن الفتاوی: شپږم ټوک – ۴۹۷ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوارلسم فصل

د عقیقي د مسائلو په باره کي یوه مفصله او مدلله رساله

د عقیقې معنی:

عقیقه لفظ د عق څخه اخیستل سوی دئ او د عق معنی څیرل دي او په دې ځای کي د هغو وربښتانو نوم دئ کوم چي د زېږېدني پر وخت د هلک پر سر راشنه وي او اوومه ورځ خرول کېږي او عقیقه هغه حیوان ته هم ویل کېږي کوم چي په اوومه ورځ د هلک د وربښتانو د خریلو پر وخت حلالېږي[1].

د عقیقې کولو وخت:

عقیقه کول هر وخت ادا کېدلای سي خو اوومه ورځ عقیقه کول سنت او ښه عمل دئ[2].

په عقیقه کي د غوایي خیراتول:

په عقیقه کي د پسه پر ځای غوایی هم خیراتولای سي او د عقیقې سنت پکښې اداکېږي[3].

---

(1) (المغرب: العق الشق ومنه عقیقة المولود وهي شعره لانه یقطع عنه یوم اسبوعه وبها سمیت الشاة التي تذبح عنه. [مرقاة المفاتیح: اتم ټوک – ۷۴ مخ]. (والعقیقة: الذبیحة التي تذبح عن المولود یوم اسبوعه والاصل في معناها اللغوي : انها الشعر الذي علی المولود ثم سمت العرب الذبیحة عند حلق شعر المولود عقیقة علی عادتهم في تسمیة الشئ باسم سببه او مایجاوره) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۵مخ].

(2) (ولو قدم یوم الذبح قبل یوم السابع اواخره عنه جاز الا ان یوم السابع افضل) [تنقیح الحامدیة: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ].

(3) (هي في الجنس والسن والسلامة من العیوب مثل الاضحیة من الانعام الابل والبقر والغنم) [فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوچني عقیقه پر چا ده:

د کوچني نفقه چې په مور او پلار کې پر هر چا واجبه وي نو د استطاعت په صورت کې عقیقه هم باید هغه وکړي[1].

په یوه حیوان کې د اختري، عقیقې او ولیمې نیت کول:

که یو څوک په یوه غوایي کې اضحیه (اختری)، ولیمه (د واده ډوډۍ) او عقیقه (پر کوچني باندې پسه حلالول) درې سره جمع کړي نو دغه کار صحیح دئ[2].

د عقیقې د حیوان هډوکي باید مات نسي:

ښه دا دئ چې د عقیقې د حیوان هډوکي مات نه سي بلکې ټول اعضاء سره جلا سي په دې کې د کوچني د هډوکو د سلامتیا نېک فالي ده[3].

په عقیقه کې څو پسونه حلالول سنت دي؟

پر هلک باندې دوه پسونه حلالول سنت دي او پر نجلۍ باندې یو پسه حلالول سنت دئ[4].

اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(1) حقانیه: شپږم ټوک – ۴۸٦ مخ، رحیمیه: لسم ټوک – ٦١ مخ].

(2) (وشمل ما لو کانت القربة واجبة على الكل او البعض اتفقت جهاتها اولا كاضحية واحصار... لان المقصود من الكل القربة وكذا لو اراد بعضهم العقيقة عن ولد قد ولد له من قبل لان ذلك جهة التقرب بالشكر على نعمة الولد) [ردالمحتار: شپږم ټوک – ۳۲٦ مخ].

(3) (ويستحب ان تفصل اعضاؤها ولاتكسر عظامها تفاؤلا بسلامة اعضاء المولود لماروي عن عائشة رضى الله عنها انها قالت السنة شاتان مكافئتان عن الغلام وعن الجارية شاة تطبخ حدولا (اي لايكسرلهاعظم وانما تطبخ عضوا عضوا) [فقه اسلامي: ځلرم ټوک – ۲۷۴۹ مخ].

(4) (عن ام كرز رضي الله عنها.... قالت وسمعته يقول عن الغلام شاتان وعن الجارية شاة ولايضركم ذكرانا كن

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عقيقې د پوست څخه ګټه اخيستل:

د عقيقې د پوست څخه خپله ګټه اخيستل او يا د هغه د قيمت څخه ګټه اخيستل جائز دي ځکه چي کوم شرائط په اختري کي واجب دي هغه په عقيقه کي مستحب دي(1).

د هلک او انجلۍ حکم يو دی:

په عقيقه کښي د هلک او انجلۍ حکم يو دئ(2).

دعقيقې په نيت د رانيول سوی حيوان حلالېدل ضروري ندي:

د عقيقې په نيت چي کوم حيوان رانيول سي د هغه حلالېدل واجب نه دي بل کار هم ځني اخيستل کېدلای سي لکه خيرات، صدقه، هديه وغيره ځکه چي عقيقه مسنون عمل دئ(3).

او اناثا) [ابوداؤد: دوهم ټوک – ۳۹۲ مخ، كذا فی مرقاة المفاتيح: اووم ټوک – ۷۴ مخ]. (ولوذبح عن الغلام شاة وعن الجارية شاة جاز لان النبي ﷺ عق عن الحسن والحسين كبشا كبشا الخ) [تنقيح الحامديه: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ].

(1) (وحكمها كاحكام الاضحية) [تنقيح الحامدية: دوهم ټوک – ۲۳۳ مخ]. الجواب: چونكه شرائط واجبه في الاضحيه عقيقه ميں محض مستحب هيں اس لئے تصدق بالقيمت بهي مستحب هوگا اور انتفاع بالجلد كے جواز ميں كوئي شبه نهيں [امداد الفتاوى: دريم ټوک – ۶۱۹ مخ].

(2) (مالک عن جعفر بن محمد عن ابيه انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسين وزينب و ام كلثوم فتصدقت بزنة ذلک فضة. (مالک عن ربيعة بن ابي عبدالرحمن عن محمد بن علي بن الحسين انه قال وزنت فاطمة بنت رسول الله ﷺ شعر حسن وحسين فتصدقت بزنته فضة) [موطا امام مالک: ۴۹۴ مخ].

(3) (وكان من جنسه واجب اي فرض كما سيصرح به تبعا للبحر والدر وهو عبادة مقصودة الضمير راجع للنذر بمعنى المنذور.... فهذا صريح في ان الشرط كون المنذور نفسه عبادة مقصودة) [ردالمحتار: دريم ټوک – ۷۳۵ مخ]، (لان الشراء بنية العقيقة وان كان بمعنى النذر ولكن يشترط لانعقاد النذر ان يكون المنذور عبادة مقصودة) [امداد الاحكام: څلرم ټوک – ۲۰۷ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

عقیقه د ژوند سره اړه لري:

هلک یا نجلۍ چي ژوندي وي نو عقیقه کول ئې مستحب دي او تر مرګ وروسته د عقیقې کولو استحباب ثابت نه دئ مګر که ئې څوک په دې امید کوي چي کوچنی به زما شفاعت وکړي نو ګنجائش ئې سته[1].

د عقیقې مشروعیت او فلسفه:

د شرعي احکامو په مشروعیت کي ځیني حکمتونه پټ وي، د عقیقې د مشروعیت او د اوومي ورځې د رعایت ځیني حکمتونه علماوو بیان کړیدي محض د مشروعیت د حکمتو او فلسفو په باره کي د اسلام لوی محدث او مفسر حضرت شاه ولي الله صاحب دهلوي رحمة الله علیه فرمائي:

(وکان فیها مصالح کثیرة راجعة الي المصلحة الملیة والمدنیة والنفسیة فابقاها النبي صلی الله علیه وسلم وعمل بها ورغب الناس فیها)[2].

ترجمه: په عقیقه کولو کي ډېر مصلحتونه دي چي د هغوی تعلق د ځان، ټولني او د ملک د مصالحو سره وو نو د دغه مصالحو د وجهي نبي کریم صلی الله علیه وسلم په هغه باندي عمل وکړ او خلکو ته ئې هم رغبت ورکړ.

---

(1) عقیقه زندگي میں کیاجاتاهے مرنے کے بعد عقیقه کا مستحب هونا ثابت نهیں اکر مرده بچه کے عقیقه کو مستحب نه سمجها جائے محض شفاعت کي امید او مغفرت کي لالچ سے کر دیا جائے تو گنجائش معلوم هوتي هے. [فتاوی رحیمیه: لسم ټوک – ٦٢ مخ].

(2) حجة الله البالغة: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت شاه ولي الله رحمة الله عليه د عقيقې فائدې داسي بيانوي:

اوله فائده: په معاشره کي د هلک خپل نسب متعارف او په خلګو پېژندل يو ضروري کار دئ تر څو د معاشرې خلګو ته دا معلومه سي چي دغه هلک د فلانکي سړي زوی دئ او هيڅوک د هغه هلک په باره کي نامناسبه خبره ونه کولای سي، د دغه تعارف لپاره خو يو صورت دا هم وو چي دغه سړی خپله په کوڅو کي ګرځېدلای چي زما کره هلک پيدا سوی دئ نو ښکاره خبره ده چي دغه خبره د برداشت نه وه ځکه نو که خلګ و عقيقې ته راوغوښتل سي او يا هغوی ته غوښي ور ولېږدول سي نو د هغه د وجهي څخه خلګو ته دا معلومېږي چي د دغه سړي کره نجلۍ يا هلک پيدا سوی دئ.

دوهمه فائده : په انسان کي د سخاوت ماده پيدا کېږي او د بدو صفاتو لکه بخل او کنجوسۍ څخه د ساتلو يو تدبير دئ چي د انسان يو خوبي بلل کېږي.

د عقيقې مذهبي او ملي فائدې:

اوله فائده : د عقيقې د مذهبي او ملي فوائدو څخه يوه اهمه فائده دا ده چي په دې کي د ملت ابراهيمي سره د تعلق مظاهره وي ځکه چي په عيسايانو کي چي کوم هلک پيدا کېږي نو هغه ته په ژړ رنګ په اوبو کي رنګ ورکول کېږي چي هغه ته دغه خلګ (معموديه)، (بپتسمه) وائي او د دې په باره کي دغه آيت کريمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نازل سو:

صِبۡغَةَ ٱللَّهِ ۖ وَمَنۡ أَحۡسَنُ مِنَ ٱللَّهِ صِبۡغَةً ۖ وَنَحۡنُ لَهُۥ عَٰبِدُونَ ﴿١٣٨﴾ [البقرة – ١٣٨].

ترجمه: موږ د الله رنګ قبول کړی او د الله تر رنګ بل د چا رنګ ښه کېدلای سي او موږ د دغه الله عبادت کوونکي یو.

دوهمه فائده : او بل د دې په مقابل کي د مسلمانانو لپاره دا ضروري ده چي هغه خپل نسبت د ملت ابراهیمي سره واضح کړي د مسلمانانو د ژوند په عامو کارونو کي باید داسي طریقې وي چي د هغوی څخه د ملت ابراهیمي تعلق معلومېږي، په ملت ابراهیمي کي دا خبره مشهوره او معلومه ده چي ده مبارک د خپل زوی پر ځای یو پسه حلال کړ.

د دې څخه ماسوا په مشهورو کارو کي یو حج هم دئ چي په هغه کي ذبح او د وربښتانو خریل هم دي په عقیقه کولو سره د ملت ابراهیمي سره د دغه معلومو افعالو او امورو سره نسبت پیدا کېږي ځکه نو د مذهبي تعلق د مظاهرې لپاره یو غټ صورت دئ.

دریمه فائده :یوه بله اهمه نکته دا هم ده چي په دې عقیقه کي د تابعدارۍ او انقیاد یوه نمونه ده ځکه چي د هلک پر پیدا کېدو باندي د دغي عقیقې څخه داسي وسول لکه څنګه چي ده مبارک خپل زوی د الله پاک په دربار کي پېش کړ چي د اتباع او

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمانبرداری معراج دی(1).

څلورمه فائده : په عقیقه کولو کي يوه نکته او راز دا هم دئ چي وانسان ته خپل زوی ډېر ګران وي د هلک پر زېږېدنه باندي مور او پلار ته ډېره خوشحالي وي او د مستقبل د اميدونو د فکر او سوچ له وجهي د کور هر فرد د خوشحالۍ او سرور څخه ډک وي د دې لپاره ضروري ده چي د تشکر په خاطر يو څه خيرات کړي او د خيرات کولو ښه صورت د غه قرباني يعني عقيقه ده(2).

پنځمه فائده: د عقيقې غوښې و فقيرانو، مسکينانو، دوستانو او قريبانو ته تر مړېدو پوري ورکول طبعاً د هغوی د زړونو څخه دعاوي راوزي چي په هغه سره د هلک مستقبل روښانه کېږي، عقيقه د فقيرانو او مسکينانو، دوستانو او قريبانو د دعاوو د حصول يو ښه ذريعه ده.

تسبيع يعني د اوومي ورځي د رعايت کولو فلسفه:

دا خبره ثابته ده چي په عقيقه کي ښه دا دي چي عقيقه د هلک يا نجلۍ د زېږېدني پر اوومه ورځ وي حضرت شاه ولي الله رحمه الله عليه فرمائي که د هلک د زېږېدني پر وخت دا ضروري وبلل سي نو دا امکان لري چي د هلک و مور او پلار ته تکليف وي ځکه چي په دې وخت کي د کور ټول خلګ د کوچني او د مور په حال معلومولو کي

(1) حجة الله البالغة: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(2) الذبائح في الشريعة الاسلامية: ۲۸۳ مخ، د حقانيه: شپږم ټوک ۴۸۵ مخ په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصروف او مشغول وي، په داسي وخت کي و هغوی ته د عقيقې کولو حکم کول داسي نه وي چي د هغوی د تکليف باعث سي، پر دې سربېره کله کله د حيوان په پيدا کولو کي تکليف پېښېږي او د لزوم په صورت کي ټوله خاندان د دغو ټولو مشکلاتو سره مخامخ نه سي ځکه نو دا سنت سول چي عقيقه پر اوومه ورځ وي او يوه هفته قابل اعتماد وخت دئ(1).

د لوی اختر په ورځو کي عقيقه کول:

د لوی اختر په ورځو (ايام نحر) کي عقيقه کول صحيح ده(2).

عقيقه سنت ده که مستحب؟

د امام مالک، امام شافعي او امام احمد رحمة الله عليه په نزد عقيقه سنت مؤکده ده او د امام احمد په نزد په يوه روايت کي واجب ده او د امام اعظم رحمة الله عليه په نزد مستحب ده او د امام اعظم رحمة الله عليه و طرف ته چي د عقيقې د بدعتوالي قول منسوب سوی دئ دا پر امام ابو حنيفه رحمة الله عليه باندي بهتان دئ(3).

اول حديث: په بخاري شريف کي د حضرت سلمان الضبي رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي چي د هر کوچني پر پيدا کېدو باندي عقيقه سنت ده پس تاسي د ده د طرف

(1) حجة الله البالغه: دوهم ټوک – ۱۴۴ – ۱۴۸ مخونه].

(2) فتاوی رحيميه: لسم ټوک – ۵۹ مخ.

(3) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۱ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه وېني توی کړئ (يعني يو حيوان حلال کړئ) او د ده څخه هغه شيان ليري کړئ کوم چي تکليف ورکوي (مطلب د سر وريښتان ور وخرياست)[1].

دوهم حديث: او په نسائي شريف کي د حضرت سمرة بن جندب ﵁ څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي چي: هر کوچنی د خپلي عقيقې په بدل کي ګرو دئ د ده د طرفه څخه دي اوومه ورځ ذبح وسي نوم دي پر کښېښول سي او د سر وريښتان دې ور وخريل سي[2]. امام احمد ﵀ عليه فرمايلي دي چي د ګرو معنی دا ده چي کوم وخت د کوچني عقيقه ونه سي نو د قيامت په ورځ دي د خپل مور او پلار شفاعت نه کوي لکه څرنګه چه ګرو ايښوول سوی شی و خپل مالک ته ګټه رسولای نه سي[3].

د عقيقې د حيوان غوښه بايد څنګه تقسيم سي؟

دا مستحب ده چه د عقيقې د حيوان سر (کله) و سر خريونکي ته ورکړي يو ورون يې و دائي ته ورکړي، دريمه حصه غوښي ئې و فقيرانو ته ورکړي نوري پاته غوښي ئې په خپله وخوري يا ئې پر

---

(1) (عن سلمان بن عامر الضبي ﵁ قال سمعت رسول الله ﷺ يقول مع الغلام عقيقة فاهريقوا عنه دما واميطوا عنه الاذى) [بخاري دوهم ټوک – ۸۲۲ مخ، کذا فی مرقاة المفاتيح: اتم ټوک – ۷۴ مخ].

(2) (عن سمرة بن جندب ﵁ عن رسول الله ﷺ قال کل غلام رهين بعقيقته يذبح عنه يوم سابعه ويحلق راسه ويسمى) [سنن النسائي: دوهم ټوک – ۱۸۸ مخ].

(3) مالابد منه: دوهم ټوک – ۴۹۲ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو دوستانو او اشنايانو باندي تقسيم کړي. د عقيقې پوست دي خيرات کړي يا دي ئې خپله استعمال کړي او په مځکه کي دي ئې نه پټوي ځکه چي دا د مال ضائع کېدل دي(1).

د پيدا سوي کوچني سر وروخروئ:

د نوي زېږېدلي کوچني سر ور وخروئ تر خريلو وروسته د دغه کوچني د سر د وربښتانو د وزن په اندازه سپين زر خيرات کړئ د سر وريښتان او نوکان ئې په مځکه کي پټ کړئ، دغه راز د هميشه لپاره په مځکه کي د هغو شيانو پټول په کار دي کوم چه د انسان د بدن څخه جلا کېږي لکه وربښتان، نوکان، غابنونه او داسي نور، دا په کار ده چي د زېږېدلي کوچني په سر پوري زعفران يا صندل ور وموږي(2).

د عقيقې کولو مستحبه ورځ:

د عقيقې مستحبه طريقه دا ده چي په اوومه ورځ وسي او که اوومه ورځ نه وي نو څوارلسمه ورځ يا يويشتمه ورځ(3).

کوم حيوان چي د اختري لپاره مناسب وي هغه...:

کوم حيوان چي د اختري لپاره مناسب وي هغه حيوان د عقيقې

---

(1) مالابد منه: دوهم ټوک - ۴۹۶ مخ.

(2) (قال سمعت ابي بريدة يقول كنا في الجاهلية اذا ولد لاحدنا غلام ذبح شاة ولطخ راسه بدمها فلماجاءالله بالاسلام كنا نذبح شاة ونحلق راسه ونلطخه بزعفران [ابوداؤد: دوهم ټوک - ۳۹۳ مخ، كذا في الفقه الاسلامي: څلرم ټوک - ۲۷۴۸ مخ]

(3) (والحق ان مذهبنا استحبابها السابع بعد يوم الولادة او للرابع عشر او الحادي وعشرين ويسميه في ذلک اليوم) [العرف الشذى شرح الترمذي: دوهم ټوک - ۴۱۰ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره هم مناسب دئ[1].

د غبرګوليانو عقيقه کول:

که دوه غبرګوليان يو ځای پيدا سي نو عقيقه ئې مکرره کيږي[2].

❀ ❀ ❀

د مولود (پيدا سوي هلک يا انجلۍ) احکام

د هلک په غوږ کي اذان او اقامت کول:

د هلک د پلار لپاره مستحب دا دئ چي د هلک په راسته غوږ کي اذان وروکړي او په چپه غوږ کي ئې اقامت وروکړي[3].

په راسته غوږ کي دغه الفاظ ويل:

دا هم سنت دئ چي د مولود په راسته غوږ کي دغه الفاظ ووائي: **(واني اعيذها/ اعيذه بک وذريتها/ وذريته من الشيطان الرجيم)** وفي مسند ابن رزين **انه قرا في اذن مولود (اي اليمني) سورة الاخلاص)**[4].

---

(1) هی فی الجنس والسن والسلامة من العيوب مثل الاضحية [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(2) (وتتعدد العقيقة بتعدد الاولاد فلو ولد له توامان کان لهما عقيقتان ولاتکفي واحدة عنهما) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۴۷ مخ].

(3) (يستحب للوالد ان يؤذن في اذن المولود اليمنى وتقام الصلوة في اليسرى حين يولد) [فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ].

(4) فقه اسلامي: څلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هلک یا انجلۍ پر تالو خورما ورمږل:

دا هم سنت دي چي خرما وژول سي او د هلک یا انجلۍ پر تالو باندي وروموږل سي او خوله ئې ورخلاصه کړي تر څو نس ته یې یو څه ور داخل سي او که خرما نه وه نو بل خوږ شی دي استعمال سي[1].

مور او پلار ته مبارکي ورکول:

دا هم مستحب او ښه کار دئ چي و پلار او مور ته ئې مبارکي ورکول سي چي الله تعالی دي په هلک یا نجلۍ کي برکت واچوي او دا سي نور...[2].

په اوومه ورځ سر خرول او نوم ایښول:

او دا هم مستحب دئ چي په اوومه ورځ د هلک سر وروخرول سي او د عقیقې تر ذبح وروسته نوم پر کښېښول سي او وروېښتان ئې د سپینو یا سرو زور سره وتلل سي او خیرات سي[3].

سنتول څه وخت مکروه دي؟

د زیږېدني په ورځ او په اوومه ورځ سنتېدل د احنافو په نزد

---

(1) .... عن ابي موسی قال ولد لي غلام فاتیت به النبي ﷺ فسماه ابراهیم وحنکه بتمرة) [بخاري: دوهم ټوک – ۸۲۱ مخ]. (ویسن ان یحنک المولود بتمرة بان تمضغ ویدلک بها داخل فمه ویفتح فمه حتی ینزل الی جوفه منها شئ فان لم یکن تمر فیحنکه بحلو.... [فقه ا سلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۰ مخ].

(2) (ویندب ان یهناَ الوالد بان یقال له بارک الله في الموهوب لک وشکرت الواهب وبلغ اشده ورزقت بره) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۱ مخ].

(3) (ویستحب حلق راس المولود في الیوم السابع من ولادته وان یسمي فیه بعد ذبح العقیقة ویتصدق بوزن شعره ذهبا اوفضة) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۱مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکروه دي(1).

د هلک او انجلۍ سنتول:

د هلک او نجلۍ دواړو سنتېدل د احنافو په نزد سنت مؤکده دي(2).

د سنتولو حکم:

د سنتېدلو حکم دا دئ چي ډېره پاکي راسي او مسلمان د نورو کفارو څخه جلا سي او دا هم سنت دئ چي پلار پر خپل زوی ښه نوم کښېږدي(3).

څه ډول نومان ایښول ښه ندي؟

داسي نومونه چي د هغه معنی غلطه وي او یا بد نومونه وي ایښوول ئې مکروه دي لکه شیطان، ظالم، عاصیه(4).

زیات نومونه ایښول:

تر یوه زیات نومونه ایښول صحیح دي مګر ښه دا دئ چي یو نوم وي(5).

---

(1) (ویکره الختان یوم الولادة ویوم السابع عند الحنفیة لانه من فعل الیهود) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک - ۲۷۵۱ مخ].

(2) (والختان للذکر بقطع الجلدة التي تغطي الحشفة سنة مؤکدة عند المالکیة والحنفیة للذکور والخفاض في النساء مکرمة وهي قطع ادلی جزء من الجلدة التي في اعلی الفرج) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک - ۲۷۵۱مخ].

(3) (وحکمة الختان المبالغة في الطهارة والنظافة وتمییز المسلم من غیره ویسن ان یحسن الوالد اسم المولود ...) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک - ۲۷۵۲ مخ].

(4) (وتکره الاسماء القبیحة کشیطان وظالم وشهاب...) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک - ۲۷۵۲مخ].

(5) (ویجوز التسمیة باکثر من اسم واحد والاقتصار علی اسم واحد اولی لفعله ﷺ باولاده) [فقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهنشاه او شاه جهان نوم ایښول:

شهنشاه او شاه جهان نوم ایښول جائز نه دي[1].

د عبدالنبي د نوم ایښول:

د عبدالنبي د نوم ایښولو څخه ډېرو علماوو منع کړې ده[2].

يو څوک په ښه القابو نومول نه په بدو:

يو څوک په داسي نوم نومول چي هغه بد په وړي حرام دي مګر په ښه القابو سر نومول بيا ښه دي لکه فاروق، اسد الله ...[3].

داسي نوم ایښول چي لائق يې الله جَلَّ جَلَالُهُ وي:

داسي نوم پر يو چا ایښوول چي د هغه لائق يوازي الله جَلَّ جَلَالُهُ وي حرام دئ[4].

د سر وربښتان په مځکه کي ښخول:

د نجلۍ او هلک وربښتان چي وخريل سي نو ښه دا دئ چي په مځکه کي دفن سي[5].

اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(1) (ولاتجوز التسمية بملک الاملاک وشاهان شاه ومعناه ملک الاملاک وليس ذلک الاالله) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(2) (والتسمية بعبدالنبي قد تجوز اذا قصد به التسمية لا النبي ﷺ ومال الاکثرون الى المنع منه) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(3) (ويحرم تلقيب الشخص بمايکره وان کان فيه کالاعور والاعمش الخ وتجوز الالقاب الحسنة کالقاب الصحابة مثل عمر الفاروق...) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(4) (ويحرم التسمية بمالايليق الا بالله کقدوس والبروخالق، والرحمن، لان معنى ذلک لايليق بغيره تعالى) [فقه اسلامي: ثلرم ټوک – ۲۷۵۳ مخ].

(5) (فاذا قلم اظفاره او جز شعره ينبغي ان يدفن ذلک الظفر والشعر المجزوز) [هنديه: پنځم ټوک –

(c) ketabton.com: The Digital Library

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العلمين
ولا تنسونا من صالح دعائكم

مآخذ او مراجع

---

۳۵۸ مخ].

(c) ketabton.com: The Digital Library

شماره	کتاب	طبع
۱	تفسیر ابن کثیر	مکتبه رشیدیه کوئټه
۲	معارف القران	ادارة المعارف کراچي
۳	صحیح البخاري	قدیمي کتب خانه کراچي
۴	صحیح المسلم	قدیمي کتب خانه کراچي
۵	سنن ابي داؤد	میرمحمد کتب خانه کراچي
٦	جامع الترمذي	مکتبه رحمانیه لاهور
۷	سنن النسائي	قدیمي کتب خانه کراچي
۸	شرح معاني الاثار للطحاوي	مکتبه حقانیه ملتان
۹	سنن ابن ماجه	قدیمي کتب خانه کراچي
۱۰	مؤطا امام مالک	نورمحمد کارخانه کراچي
۱۱	مشکوة المصابیح	امیر حمزه کتب خانه کوئټه
۱۲	الترغیب والترهیب	دارالفکربیروت
۱۳	اعلاء السنن	ادارة القرآن والعلوم الاسلامیه کراچي
۱۴	فیض القدیر	دارالکتب العلمیه بیروت
۱۵	السنن الکبری للبیهقی	دارالکتب العلمیه بیروت
۱٦	بذل المجهود	مکتبة الشیخ کراچي
۱۷	عرف الشذی شرح الترمذي	مکتبه رحمانیه لاهور
۱۸	مرقاة المفاتیح	مکتبه رشیدیه کوئټه
۱۹	نصب الرایه	مکتبه حقانیه پشاور
۲۰	زادالمعاد	مؤسسة الریان بیروت
۲۱	فتح الباري	قدیمي کتب خانه کراچي
شماره	کتاب	طبع
۲۲	کشف الباري	مکتبه فاروقیه کراچي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳	الدرالمختار مع ردالمحتار	مكتبه رشيديه كوئټه، ايچ ايم سعيد كراچي
۲۴	تقريرات الرافعى	ايچ ايم سعيد كراچي
۲۵	بدائع الصنائع	مكتبه رشيديه كوئټه
۲٦	الهنديه	مكتبه رشيديه كوئټه
۲۷	البزازيه	مكتبه رشيديه كوئټه
۲۸	الخانيه	مكتبه رشيديه كوئټه
۲۹	مجمع الانهر	مكتبة المنار كوئټه
۳۰	ملتقى الابحر	مكتبة المنار كوئټه
۳۱	درمنتقى	مكتبة المنار كوئټه
۳۲	تنقيح الحامديه	مكتبه امداديه كوئټه
۳۳	خلاصة الفتاوى	مكتبه رشيديه كوئټه
۳۴	الفقه الاسلامي وادلته	مكتبه رشيديه كوئټه
۳۵	التاتارخانيه	قديمي كتب خانه كراچي
۳٦	البحر الرائق	مكتبه رشيديه كوئټه
۳۷	تبيين الحقائق	مركز اهل السنة هند
۳۸	حاشية الشيخ الشلبى على تبيين الحقائق	مركز اهل السنة هند
۳۹	فتح القدير	مكتبه رشيديه كوئټه
۴۰	مراقي الفلاح	مكتبة القدس كوئټه)
۴۱	حاشية الطحطاوي على مراقي الفلاح	مكتبة القدس كوئټه
۴۲	القدوري	مكتبه رشيديه كوئټه
۴۳	الجوهرة النيرة	قديمي كتب خانه كراچي
۴۴	اللباب في شرح الكتاب	قديمي كتب خانه كراچي
۴۵	**كتاب**	**طبع**
۴٦	الاختيار لتعليل المختار	قديمي كتب خانه كراچي
۴۷	الهداية	مكتبه حنفيه كوئټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	الکفایه شرح الهدایه	مکتبه رشیدیه کوئټه
۴۹	حاشیة الطحطاوي علی الدر المختار	دار المعرفة بیروت
۵۰	شرح المجله لسلیم رستم باز	مکتبه فاروقیه پشاور
۵۱	صغیري وکبیري	مکتبه اسلامیه کوئټه
۵۲	المبسوط للسرخسي	مکتبه رشیدیه کوئټه
۵۳	مجموعه رسائل اللکنوي	انتشارات شیخ الاسلام احمد جامي
۵۴	حجة الله البالغه	نور محمد کارخانه کراچي
۵۵	امداد الفتاوی	مکتبه دار العلوم کراچي
۵۶	امداد الاحکام	مکتبه دار العلوم کراچي
۵۷	کفایت المفتي	دار الاشاعت کراچي
۵۸	فتاوی رحیمیه	دار الاشاعت کراچي
۵۹	احسن الفتاوی	ایچ ایم سعید کراچي
۶۰	فتاوی حقانیه	اکوړه خټک پشاور
۶۱	فتاوی مفتي محمود	مشتاق پریس لاهور
۶۲	فتاوی محمودیه	جامعه فاروقیه کراچي
۶۳	آپ کے مسائل اور ان کا حل	مکتبه لدهیانوي کراچي
۶۴	خیر الفتاوی	مکتبه امدادیه ملتان
۶۵	فقهي مقالات	میمن اسلامک پبلشرز
۶۶	فتاوی فریدیه	اهتمام واشاعت حافظ حسین احمد پشاور
۶۷	ما لابد منه (مسائل حنفي مدلل)	فیضي کتب خانه کوئټه
۶۸	قرباني کے فضائل ومسائل	ادارۂ اسلامیات لاهور

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library